KELLEMES KARÁCSONYI ÜNNEPEKET!

HELIKON 26

ÁRA 20 LEJ

SZÉPIRODALMI FOLYÓIRAT

III. ÉVFOLYAM ● 26. (130.) SZÁM ● KOLOZSVÁR, 1992. DECEMBER 18.

Schongauer: Jézus születése. Rézmetszet, 1475 körül

LÁSZLÓFFY ALADÁR

FENYŐFÁK ÉS PÁLMAÁGAK

Decemberi este van, s én a hintalovamra gondolok. Kinn finom tél-szag, sereglő varjak, kutyaugatás, hangok, neszek a kertek felől. Nagyranyúló titokzatos árnyak vonulnak át a fényforrások előtt a kezdődő havazásban. Most játszani kellene mindenkinek, s még az árnyakban is semmi rosszemlékűt, csak ajándékhordó angyalt és mikulást sejteni, engedni a gyermekkor bizalmának és tiszta hitének, mellyel nem elámítottak, becsaptak, meghosszabbították a tudatlanságunk és öntudatlanságunk, hanem a szenvedést rövidítették meg, amit az élet kemény illúziótlansága hoz el, s amelyet ezért tudásnak szokás nevezni. Olyankor, mikor a tudományok és művészetek eredményei azt az érzést kelthették, némi joggal, hogy megújulhat az emberi nem, az egész jóhiszemű emberiségben feltámadt az a hit, hogy maga a világ fog kimozdulni örök idők óta meglévő szomorú állapotából, ha amit az ész és tudás létrehozott, végre közkinccsé válik. Naivság volt; azóta ezerszeresen kiderült, hogy bennünket a műveltség s a jólét sem javít meg. Csakis a derűs szeretet tehetne valamit, ha nem volna olyan rászedhető és védtelen. Pedig egykor menyire hittem, hittük, hogy ő a legnagyobb könnyesen jóságos hatalom a földkerekségen és szikrázó jelképe a csillagszórós karácsony este. Most már tudom, ahogy nemzedékről nemzedékre megtudják a felnövő gyermekek, hogy akkor sem volt ez így, a hintalovam csikó-korában. De így hihettem, hihettük, mert ilyenek voltak ők: a család, a ház, a házak, utcák, a hazák őrangyalai, akiket néha egészen messzi őrhelyekre is kiállíthattak, valahová a havas éjszakába, akár karácsony estéken is, távol az otthon jelképes és valóságos melegétől, hogy haza se térhessenek, soha többé, kicsi betlehemeket és piros nyergű falovacskákat eszkabálni az élet következő ünnepeire. Hószagú kertek, varjak álmos hangja az ágak titokzatos útvesztőiből, a csillagok alól valahonnan, ahol a rádióhullámok és technikás távolbalátó varázslatok is közlekednek. A pokolban hivatalból nincs karácsony, mert ott a sátán az úr, akinek se gyönyörűséges ragyogással körűlvett szelíd születésnapja, se szenvedéstörténete nincs, minden látszat szerint őt nem lehet megismerni, se rajtafogni, se legyőzni. Az elszabaduló pokol hírei szerint van ahol, szinte mindenhol már ott tartanak a dolgok, hogy a nagykutyák megegyeznek egy lélegzetnyi fegyverszünetben, de felhergelt kiskutyák képtelenek megállni: nemzeti, faji, nyelvi alapon tovább marcangolják egymást. A remény télinapszítta maradékát is. Melynek zöldjéből eltűnt, elpárolgott a béke kékje, s maradt az irigység sárgája: a gyűlölet, mely igyekszik a világot kész tények elé állítani, mint mindig. A legkészebb tény pedig a halál s a pusztítás. A tizszertiz és százszorszáz parancsolat következetes és kihívó megszegése. Mindazokban, akik még át tudják tekinteni a terepet, újra meg újra csak lelohadnak a kedvek, mert fenyőfák, pálmafák, fejfák recsegnek, mert herodesek hadait hallják már a sötétben kavargó varjúrajokban is a téli kertek felett, Doberdók s Donkanyarok rettenetét látják egy közelgő hófúvás porcukrában. Pedig megint angyal suhant el a ház felett, csupáncsak attól kacsintottak a fényforrások; s nem máson, egyéb borzalmakon, hanem csak kicsi bölcsőkön s játszakon koppannak valahol kinn a kalapácsok. Én megint hinni tudnék, hinni akarok benne, hogy nem a kútba ugró szomszéd adja, jelenti a mintát s a mértéket számunkra, hiszen a megértés vágya, a szeretet csakis feltétlen és kiolthatatlan lehet. Hogy mindazokban, akik igazán tudva tudnak, attól éppenhogy a remény ébredhet fel folyton és újra. Mert elromlott játékszerek: elrontott felnőttek milliárdjai mellett gyermekek milliárdjaiban, a még meg sem született kisdedekben ott feszül az új játék és kedv és öröm rugója, és egy tiszta, fenyőillatú éjszakán dübörögve megindul majd a hintalovasság boldog támadása, hótól halványzöld fondantmezőkön, melyek fölött sztaniolcsillagok ragyognak. Még csak Advent van, de épp olyan biztos, hogy személy és test szerint talán hiába várunk, mint amilyen biztos, hogy egyszer el fog jönni és miköztünk lakozik mindörökre.

TOMPA GÁBOR

KÉTSZÁZ ÉV

Bonyolult világunkban a színház művészete tulajdonképpen igen kis helyet foglal el. Néha még látszani is alig látszik: városonként egy-egy épület, néhány oszlopon felbukkanó plakát, vagy időnként még az sem, apró betűs napi műsorok a napilapok hasábjain, pár hasábos kritikák a bemutatókról, talán hetenként egyszer egy hetilap részletesebb beszámolói, pár ezer példányos folyóiratok összefoglaló cikkei — ezeken a csatornákon át próbálja tartani a kapcsolatot egy sajátos művészet társadalma azzal a másik, nagyobb, teljesebb társadalommal, amelynek része, amelynek visszajelzései nélkül értelmetlennek érzi életét, alkotásait.

És mégis, évezredek óta, szerte az egész földgömbön jelen volt ez a művészet, élt, hatott, sugárzott. Ebben a sugárzásban mindig valamivel több tudott lenni önmagánál, energiák tömegét tudta egyesíteni, egymás mellett és ellen ható erőket tudott közös célra mozgósítani. Minden bizonnyal azért, mert legegyszerűbb formájában, a kezdet kezdetén is művészetek ötvözete volt: zene, tánc, a jelentőségteljes emberi szó, a kifejező mozdulat, a jellemző és megragadó öltözék, a „világot jelentő deszkák" elvont, és mégis szinte tapintható tere minden más ábrázolásnál teljesebben idézte fel az emberi sors legfontosabb pillanatait, fordulatait, küzdelmeit, vereségeit és győzelmeit. Talán ez az oka mindenkori vonzásának, tényleges arányain messze túlnövő jelentőségének, izgalmakkal teli légkörének, a körülötte hullámzó indulatoknak, rajongásnak és gyűlöletnek. Talán ezért kíséri végig az emberiség életét a kezdetektől napjainkig. Ezért tud sokszori eltemettetése után is újjáéledni, más-más alakot öltve újra hatékonnyá, nélkülözhetetlenné válni.

A színház: világ-travesztia. Olyan világban élünk, ahol a katasztrófa — a világ elpusztíthatóságának kézzelfogható valósága — nem időben, előttünk áll, mint mondjuk, néhány évtizeddel ezelőtt, hanem térben mellettünk. Nincs a világnak olyan pontja, ahol ne mondhatnánk azt,hogy pár száz kilométerre — ha úgy tetszik, karnyújtásnyira — tőlünk emberek embereket pusztítanak el. Mit tehet ilyenkor a színház? Semmi esetre sem vonulhat ki a világból, legfennebb vele együtt pusztulhat el. Vagy vele együtt marad örökre elpusztíthatatlan? Higgyünk abban, hogy aki eljut a színházhoz, azt az az emberi eltökéltség vezérli, hogy együtt akar lenni a többi emberrel, szót akar érteni velük, hogy megmutatkozhassék az a szeretet, melyet a színház állít a világ színpadára.

Kétszáz év egy színház életében nagy idő. Egy kultúra folytonos jelenvalóságának letagadhatatlan bizonyítéka. Emberi és szellemi értékek elpusztíthatatlanságának nem fogyó reménysége. Alkalom az ünnepre, melyben egy közösség önmagára emlékezik, hogy higgadtabban szemlélhesse önmagát. Melyben a színház önnön kezdeteit idézi fel, azt a megismételhetetlen pillanatot, amikor lőn estve és reggel. Amelytől kezdve „színház az egész világ".

A Kolozsvári Magyar Színház 200 éves.

Isten éltesse sokáig!

Elhangzott a bicentenárium ünnepi megnyitóján.

SZABÓ GYULA

Három gyerekszáj

Hosszú esztendők óta „örökös" utam a szolgálatba menet-jövet Mátyás szobrának térsége. Rendszerint a Szent Mihály-templom kapuja előtt visz arra az út, s a templomkert bokrainál balra fordulva mindig egyből szökken a szem elé a négy lólábon fenségesen lecövekelődött szoboralak. Mindannyiszor egy röppenő ünnepi pillanat, talán azért is, hogy e hétköznapi pillanatokból összegyűljön egy-egy vasárnap, amely munkaszüneti napként legtöbbször szoborpillantás nélkül múlik el.

Sok esztendővel ezelőtt a bokros sarkon előttem fordult be a szobor irányába egy apa

Folytatása a 4. oldalon

OLVASÓINK, ELŐFIZETŐINK FIGYELMÉBE!

1993. január 1-től lapunk új formátumban, 24 oldalon, jobb kivitelben jelenik meg, eredeti elképzeléseit, célkitűzéseit folytatva.

Egy lap ára: 50 lej. Előfizetési díj az első negyedévre: 350 lej.

Előfizethető a postahivatalokban, valamint a lap titkárságán.

Kolozsvári előfizetőinknek továbbra is díjtalanul kézbesítjük a lapot.

Történik Kolozsvárott, 1913-ban

Jégpálya ma nyitva.

A csemegebolt mellett lógott a pajzs alakú tábla, közepén egy résbe tolható, cserélhető betűkkel. Óriási hőmérő volt az oldalához srófolva, egy zászlócska is megerősítette a jó hírt a tábla tetején. Ha olvadt, levették, már messziről látszott, hogy aznap: gyásznap van, elmarad a korcsolyázás.

Dániel egy ideje nyújtózás nélkül elérte a kilincset. Benyitott a boltba.

Hutter bácsi füles sapkában őrizte a kaszszát.

— No, fiatalúr, milyen a hideg?

— Tizenkét fok Celsius.

— Huhú! Akkor lefagy a papok szamarának a füle.

Máskor is ezt mondja, ha kisebb a hideg, akkor is. Mihelyt fagy. Hutter bácsi vicces.

Mi dolga lehet a papok szamarának? Kocog velük a hátán? Moslékot hord az óvári barátoktól? Ő sohase látta még azt az állatot. Nincs is, a nagyok mindig nagyokat mondanak. Olyat, ami nincs.

A segéd áthajolt a pulton. Rövid pofaszakálla s hegyes bajusza volt, mintha a sarki borbély cégtáblájáról ugrott volna le.

— Ügyes az úrfi. Tudja, hogy van Celsius, s van Reoműr.

— Kérek kettőért élesztőt, kettőért köménymagot, négyért kenyérlisztet.

ott voltak, újra köröztek, megsokasodva. Magas a röptük, új hó jön. Nekik nincs ünnepük, olyan lesz az estjük, mint máskor, a többi napon, pedig tudják, hogy mi van ma, nincs madár, nincs fa, amely ne tudna karácsonyról.

Felcsatolta a korcsolyát a melegedőben. Pityu a befagyott tó közepén várta, a pici fenyves szigetnél. Korcsolyástul felkúsztak jeges martjára, botladozva átkutatták a sötét lombalját, visszaereszkedtek a jégre, eszkimó nyelven ordítva üzték egymást körbe-körbe. Pityu fulladt ki hamarább. Álltak a pálya szélén, a barátja közelebb hajolt.

— Neked is még mindig azt mondják, hogy az angyal hozza a fát?

Összemosolyogtak. Alig volt korcsolyázó a jégen, ma délután nem is sepertek. Pityu hazament, náluk korábban gyújtanak fát, messze is lakott, a bakakaszárnyánál. A közösöké mellett.

Pár egyetemista diák volt a melegedőben, kosztosok az utcájukból s a környékről, az egyik ráismert, s barackot nyomott a fejére, hogy vannak a *fiúk?* — de a válasz elől továbbcsattogott a felkötött korcsolyán, integetett egy lánynak. Kettő a tűznél ült, egyiknek könyv volt az ölében, s összehúzott orral, nyújtott hangon, nem a saját hangján kérdezett a másiktól, akit jelölt úrnak szólított, az pedig mindig azzal felelt, hogy igenis, Ákos.

— Aztán mire használod az ostort?

Mosolygott, de nem akárhogy, lássák csak, hogy nem akármilyen mosoly, titka van.

— Hát mire használná? — válaszolt helyette Kede, a középső. — Táncoltatja a bolhákat. Megtanítja polkázni.

Miket, bolhákat — ő? Fenyegetően fölemelte tányérja mellől az ostort.

— Idomítom az oroszlánokat.

Ők akarták, tessék, megkapták, minek boszszantották. Egyszeriben elnémult az asztal.

— Miféle oroszlánokat? — kérdezte Elemér. Ő tért magához leghamarább.

— Amiket nagytata és nagymama ágya alatt tartok.

— Az én ágyam alatt?!

Csak nagytata kérdezte, nagymama szólni sem bírt. Tisztelet ült minden arcon, Zsuzsa se tudott felszolgálni, állt földbe gyökerezve.

— Nevük is van az oroszlánoknak?

Ezt a középső fiú kérdezte, s összenézett a másik kettővel. Mind nézhetnek, nézhetik egymást. Bizony a fenevadak ott laknak a két ágy alatt, etetéskor csak sípol nekik egyet. Az ostor nyelével ezentúl.

— Hallod, hogy mit kérdeztem? Nevük is van?

— Van hát, Arafálé, Ararát és Albarát.

— Arab oroszlánok — fordult Ákos a többiekhez. — Egyet ismertem magam is, pusztai kalandozásaimon összebarátkoztam egy sejkkel az Abrakadabra-sivatagban, de neki csak egy házi oroszlánra telt. Egyik nap szép hízlalt majmot ebédelt a fenevad, másik nap növendék gazellát, a harmadikon két tevefart, negyediken azonban böjtölnie kellett, hogy karcsú maradjon, csak pár marék sáska járt ki neki.

— Mint a prófétáknak — biccentett rá Kende.

Vacsora után a *fiúk* még elszívtak egy-egy szivarkát, aztán fejre a kucsmát! S elköszöntek, jó melegen nekiöltözve mentek barátjukhoz, a törpe örmény festőhöz Hídelvére, messze túl a Szamos-hídon.

— Játsszunk egy parti disznót — javasolta nagytata asztalbontás után. [...]

— Te Dániel, kergesd ki előbb az oroszlánokat. Nem bírok horkolásban aludni. Már régóta zavart valami, most már tudom, mi. Volt eszük a fiúknak azzal a hajóostorral.

Odafordult a kártyákhoz.

— No, menjünk mind, s lássuk, hogyan csinálja.

Ő az édesanyjára nézett. Nagymamára, Jeney bácsira, a többi vendégre. Ugye tréfálnak? De édesanya csak biccentett: nagytata kérése parancs. Térdébe állt a remegés, ami a Kövő utca és Mester utca sarkán szokta elfogni, ha meglátja a mészáros kutyáját, azt a tépett fülűt. Nem tréfáltak, már készültek mind, hogy kövessék.

Besütött a hó az udvarról a sötét hálószobába.

— Ne gyújtsunk lámpát, csak felizgulnak a fénytől — tanácsolta nagytata.

Mit volt mit tenni, Dániel dologhoz látott. Megforgatta feje fölött az ostort, és nagyot suhintott. Nem pattant.

— Arafálé! — kiáltott az ágy alá.

Újra suhintott, az se szólt.

— Ararát! — kiáltotta hangosabban.

Harmadikat is suhintott, az már csattant.

— Albarát!

Rettenetes bődülés hallatszott az ágy alól. Rázendített Arafálé és Ararát is, versenyt bömbölt a három.

Mint rémálmaiban, most sem akart moccanni a lába, hogy meneküljön. Nem is érezte, hogy van lába. De a keze még engedelmeskedett, elhajította az ostort, ugorjanak arra a fenevadak, ha kimásznak. Végigfolyt nadrágja alatt a melegség, le a térdén, be a harisnyába. Ettől a lába is zsibogni kezdett s engedelmeskedett.

— Éd'sanyám, éd'sanyám, segítség!

Odarohant hozzá, s befúrta fejét a szoknyába.

— Ne félj, te bolond, csak játék.

— Éd'sanyám, segítség, éd'sanyám!

Édesanya fölkarolta, a mellére, s kivitte. Égett a lámpa az ebédlőben, kártyák hevertek az asztalon. Olyan volt, mint amikor kiemeli az ágyból, ha rosszat álmodott.

— Ne félj, no. Dániel se félt az oroszlánbarlangban. Azért hívnak téged is Dánielnek, hogy ne félj.

Csókjával szárítgatta az arcát. Mozgás, ostorcsattogás hallatszott az ajtón át, távolodott a bömbölés. Bejött nagytata, kezében az ostor, utána a többiek.

— Nesze, itt az ostorod. Betereltem őket a mosókonyhába. Ezentúl ott hálnak.

Nemsokára elszomorodva megkerült a három fiú is. Nem találták otthon a festőt. Elemérnek ott csillogott vállán az angyalpor. Igazi angyalpor. Mert minden igaz, minden, az oroszlánok is, az angyal is.

Másnap reggel templomba ment az édesanyjával. Megmondja neki a Mester utca végén, mihelyt az oláh templomhoz érnek. Odaértek. Borotvált fejű ember ült szoknyában a lépcsőn, maga elé beszélt. Nekik csak később van karácsonyuk.

Megmondja, ha kiérnek a főtérre. Arasznyi hó ült Mátyás király bronzhaján és vállán, hóból nőtt sörény a lovára, bajusz a páncélos vitézekre a lábánál. Azt szerette, amelyik zászlót hajt neki.

Megmondja az Egyetem utca sarkán. Háttal fordulva haladt előttük a nép, sok ember, fölfelé az utcán, a Házsongárdnak.

Megmondja, ha befordulnak a Farkas utcába. Befordultak: eltorlaszolta a templomuk az utca végét. Meg kellett mondani, mielőtt odaérnek.

— Édesanyám, én nem féltem, édesanyám.

Kézen fogva mentek. Megszorították a kezét.

— Persze hogy nem. Te sohase félsz.

Diákok ácsorogtak a katolikus konviktus kapujában.

— Én nem féltem, édesanyám. Az ostort se dobtam el. Csak kiesett a kezemből.

— S bántani se akartad őket. Hiszen még kölykök. Csípné szegényeket az ostor.

Egy pap állt vállra vetett, zsinóros fekete palástban a nyitott templomajtó előtt, fehér hajú emberrel beszélgetett. Hajadonfőtt voltak. Ismét szitálni kezdett a hó.

— Ha nem siet úgy nagytata, én tereltem volna be az oroszlánokat a mosókonyhába.

— Majd jövőre, Dániel. Jövő karácsonykor te hajtod őket aludni.

De bizony nem hajtotta. Mert jövőre 1914-et írtak, s az Úr haragja megkezdődött a földön. A király elvitte katonának a karácsonyi oroszlánokat.

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

Karácsonyi oroszlányok

Kettő az övé maradt a tíz krajcárból, nagymama mindig nekiadta. Zsuzsa, a györgyfalvi lány már készítette otthon a teknőt a dagasztáshoz.

Adagolt, csomagolt a segéd.

— Ma is megyünk korcsolyázni, a szenteste előtt? Bezzeg nehezebb a dolguk a szegény angyalkáknak! Röpülhetnek ide-oda, hátukon a karácsonyfákkal.

Sokat beszél a segéd, mintha ő még egész kicsi volna.

— Kérek tízért mandulát, nyolcért rúd vaniliát, háromért szerecsendiót, kettőért fahéjat.

Ezekért csak ritkán küldték, ezek tortához valók.

Kint még egyszer megnézte a táblát s a hőmérőt. Nem mozdult a higany, de üvegtokja már csillogott a napon. Felmegy pár fokkal délutánig, olvadni akkor se fog. *Jégpálya ma nyitva.* Csilingeltek a szánok a Jókai utcában, egyik pokrócos embert vitt, a másik fűrészelni való fát. De volt egyen karácsonyfa is, gúzsba kötve.

Nagytata már a kapuban állt. Nyitva a rövid bunda, nyúlt a mellényzsebébe a dupla fedelű óráért, felpattintotta, hunyorított a bal szemével. Így szokta megnézni az órát indulás előtt. Máskor a Majális utcának fordul, a hegyen sétál reggel, a pálcával, de a pálca segítsége nélkül. Marokra fogja a közepén, s csak lengeti a combjánál. Ma a főtérnek fordult, s úgy tett, mintha nem látná az unokáját.

Megy karácsonyfáért a piacra. Ebéd után, amíg ő korcsolyázik a Sétatéren, három fia: a *fiúk* hazahozzák kocsin vagy szánon, amit kiszemelt a rakásból, s együtt földiszitik. Este azt mondják, hogy angyal hozta, csak ki kellett tárni előtte az ablakot. Látod, meg is repedt az egyik üveg, odacsapott a szárnyával. Tavaly más is történt szentestén. Tele volt ezüstporral Elemér, a harmadik fiú válla. Hozzáért az angyal, mondták, mert útban állt, nem tudna tőle letenni a fát. Egy szót se szólt a fiúhoz, csak arrébb intette, az ő ujjáról szóródott a vállára az ezüstpor.

Higgye, ne higgye? A magyarok mesélnek. Díszítették a fát, talán úgy került Elemér vállára az ezüst. Az a segéd a fűszeresnél, az is gyanús, angyalokról beszél, amíg mér a staniclibe. Mintha látta volna őket boltnyitáskor. Rá kell hagyni a nagyokra.

Komolyan beszélni csak Kicsi Ferenc Doktorral lehet. A padláson lakik, egy gerendán, az udvarra néző ablaknál. Nem tud róla senki, óvatosan csak akkor könyököl ki, ha kettesben vannak. Ha őt küldik vízért a kútra, nyáron meg ha magában üldögél ebéd után a vadszőlő alatt, amíg szundít a ház. Ilyenkor Kicsi Ferenc Doktor kimerészkedik az ablakon át a háztetőre, lovagló ülésben körülkémlel, látcsövezi a dombokat. Aztán lekiált: hé, emberek, a bástyára, a hídhoz, felvonni! Felekről jön a török.

Vele komolyan lehet beszélni.

Ebéd után karjára csatolja édesanyja a korcsolyát.

— Jó fiú leszel, fogadd meg.

Biccentett.

— Látod, mennyi a dolog o konyhán, ma nem mozdulhatok innen. Vigyázz a szánkókra, amikor átmész a megyeházánál, hajtanak, mint a veszett bolondok.

Házuktól a Linczeg utcáig gróf Volovszki Pál orosz nagyherceg trojkáján vágtatott. Mögöttük farkasok, egész falka, a szakállas kocsis a horkoló lovak közé csap, hányja a keresztet, mint a parasztok a Mester utcai oláh kistemplom előtt. De ő meg a gróf nagyherceg nyugodtan ül, előveszi a pokróc alól a kétcsövűt, piff, paff! puff! — leteríteneK egy tucatot, csak úgy karikáznak. Ági, akivel egy napon született, a Jeney-ház ablakából nézi bámulva, hogyan bánnak el a falkával.

A Linczeg utca sarkán leszállt a trojkáról, ön kitűnő puskás, mondta a gróf nagyherceg meleg kézszorítással, legyen máskor is szerencsém. Onnan a Malomárokig a Szent Bernáthágón kellett átkelnie, hófúvásban, lavinában, amely elsodorta az utasokat. Lámpás a kezében, prémes csuklya a fején, úgy indult mentésükre nagy bundás kutyákkal. Keress, Bari, keress! Keress, Bari, keress! A Linczeg utca közepén bukkantak az első áldozatra, a félkarú asztalos műhelyénél, mesterséges lélegzéssel magához térítették a havon. Belepte a pára a műhely ablakát, ma nem lehetett látni az üvegen át, hogy ujjak helyett vaskampó van az asztalos bal kezén. Elvitte egy gőzfűrész. Négy utast kapartak ki a kutyák a lavina alól, mire a kis hídhoz ért. Egy már halott volt. De Ágit megmentették.

A Malomároktól a Sétatérig ment tovább a pályáig. Varjak panaszkodtak a kopasz fák között, köröztek, eltűntek, egyszer csak megint méltóságos uram, megértettem a kérdést, beszélt egy darabig, akadozva vagy sebesen, de akár hadart, akár dadogott, a társa közbevágott azon a mulatságos orrhangon: *léétom, jelölt úrnak nincs jogéész esze,* s hahotázni kezdtek, most már az orrfintorgató is a maga hangján. Mi lenne, ha hátukhoz lopózva belevágna, amikor nem várják a diákurak: *léétom, jelölt úrnak nincs jogéész esze,* s rögtön futásnak eredne. Korcsolyával is úgy tudott szaladni, mint a lábán.

Sötétedett, mire hazaindult. Megállt a kis hídon, suhogva kanyargott alatta a sebes víz. Rajta nem fog a jég, úgy siet a gátnak. Deszkapalánkok mögött néma, fekete kertek nyúltak le a partjáig. Megrezzent a víz felett egy kihajló fenyőág, s beporozta hóval. Semmi — már el is tűnt a zöldön a fehér. Ezüstpor a harmadik fiú vállán az angyalról... Az angyalról?... Vagy a karácsonyfa díszeiről?

Nemsokára megfájdul majd a torka, karácsony után szokott Jön Herzfeld bácsi, nagyságos asszony, a gyermek egy hétig ágyban marad, édesanya leül az ágy végére, felolvas a *Csataképek*-ből, lámpagyújtás után kártyáznak, dominóznak egy asztalkán. A gyermek egyék könnyen; esténként madártej lesz vacsorára.

S akkor eszébe jutott, hogy aznap még nem ettek az oroszlánok! Elfelejtette megetetni őket. Kicsi Ferenc Doktor szöktetett ki nemrégen hármat a cirkuszból, s nekiajándékozta, ő meg beterelte nagytata s nagymama ágya alá. Ott eteti a fenevadakat, lopva, mikor senki se jár a hálószobájukban. Szedni kezdte a lábát, hogy fagyújtás előtt hozzájussanak az elejtett őzhöz.

Folyt a sütés-főzés a konyhában, no milyen volt a jég? nem fáztál meg? ott volt Pityu? voltak ma is a pályán? nesze, itt a csokoládé, idd meg ma nagytatáéknál, a szobájukban, látod, itt nincs hely, egymásnak is útjában vagyunk.

Vitte magával a forró csokoládét s vállán átvetve a láthatatlan őzet a fenevadaknak. De etetés után visszasettenkedett jó szagokért a konyhába, a nagy asztal alá, ahonnan csak ide-oda forgó lábak látszottak, magas szárú gombos cipő: édesanya, szőrös papucs: Zsuzsa, a mindeneslány, nagymamának földig ért a babos köténye. Egyszer csak ott volt egy cúgos cipő is: nagytata, kattant a dupla fedelű óra, most hunyorít a bal szeme — hogy álltok a dologgal? Mindjárt öltözni kell. Erre még szaporábban mozogtak a lábak, percekre újak is, betétes cipők, a *fiúk* hangjával. A főtéren harangoztak. Szétszéledt öltözni a ház, ő az anyjával, a lány a mosókonyhába, a *fiúk* a szobájukba, az udvar végén, nagytatáék a magukéba, pár arasznyira az oroszlánoktól. Azok bizony örökké csak lábakat látnak az ágy alól.

Édesanya a fehér galléros, kék matrózblúzt adta rá; nagy selyemcsokor virít a mellén, ahol összeérnek a gallérszárnyak. Két ajtón keresztül behallatszott a nappaliból az angyalcsengetés, mondd el szépen a Miatyánkot! Elmondta gyorsan, merttiedazországahatalomésadicsőségmostésmindörökkéámen. Már indult a végszavaknál, ő ment elöl, ágaskodni kellett a kilincsért, olyan magasra szerelték a nappali szoba ajtaján. Mennyezetig ért az égő karácsonyfa, eltakarta nagytata könyvszekrényét, csak a kétszárnyú üvegajtaján csillámló gyertyák tükörképe árulta el, hogy ott lappang az illatos ágak mögött. Jeneyéktől a bácsi jött át egyedül, a néni s Ági nem, Áginak reggel megfájdult a torka. Zsuzsa pirosban volt, piros csizmában, piros volt a rojtos mellkendője is.

Mindenki őt nézte. Elfogta a szégyenkezés, messziről próbálta kitalálni a gyertyafénynél, hogy mi az övé a kerek asztalon s a fa alatt. Megismerte a nagy kék albumot a Gibbon könyvesbolt kirakatából, a várépítőt a múlt héten már látta Schuster Emilnél, a főtér sarkán. No, gyere már közelebb! Övé volt a földgömb is, nagymama angyala hozta.

De az igazi csodát a *fiúké*. Egy karikás ostort. Piros és fehér bőrből volt fonva a hosszú szára, és sípolni lehetett piros-fehér, faragott nyelével a végénél. Honnan találták ki a gondolatát? Megvolt a szerszám az oroszlánszelídítéshez! Alig várta, hogy eltűnjék, és súgva továbbítsa a hírt az udvarról Kicsi Ferenc Doktornak a padlásra. Vacsora alatt sem vált meg tőle, fél kézzel szorongatta, amíg váltogatták előtte a tányérokat. Nagytata ma este is egy tányér forró puliszkát evett hideg tejben. Belekóstolt — jó, jó, a kedvetekért! — a kocsonyába s a tortába, csak egyétek, lefekvés előtt legjobb a puliszka. Mindig ezt csinálta s mondta karácsonyeste.

A sonkánál átszólt neki a legnagyobb fiú,

ADY ENDRE

KIS, KARACSONYI ÉNEK

Tegnap harangoztak,
Holnap harangoznak,
Holnapután az angyalok
Gyémánt-havat hoznak.

Szeretném az Istent
Nagyosan dicsérni,
De én még kisfiu vagyok,
Csak most kezdek élni.

Isten-dicséretre
Mégiscsak kiállok,
De boldogok a pásztorok
S a három királyok.

Én is mennék, mennék,
Énekelni mennék,
Nagyok között kis Jézusért
Minden szépet tennék.

Új csizmám a sárban,
Százszor bepiszkolnám,
Csak az Úrnak szerelmemet
Szépen igazolnám.

(Így dúdolgattam én
Gyermek-hittel, bátran,
1883
Csúf karácsonyában.)

BABITS MIHÁLY

CSILLAG UTÁN

Ülök életunt szobámban,
hideg teát kavarok...
Körülöttem fájás-félés
ködhálója kavarog.
Kikelek tikkadt helyemből,
kinyitom az ablakot
s megpillantok odakint egy
igéretes csillagot.
Ó ha most mindent itthagynék,
mennék a csillag után,
mint rég a három királyok
betlehemi éjszakán!
Gépkocsin, vagy teveháton —
olyan mindegy, hogy hogyan!
Aranyat, tömjént és mirrhát
vinnék, vinnék boldogan.
Mennék száz országon át, míg
utamat szelné a vám.
»Aranyad tilos kivinni!«
szóla ott a vámos rám.
»Tömjéned meg, ami csak van,
az mind kell, az itteni
hazai hatalmak fényét
méltón dicsőíteni.«
Százszor megállítanának, —
örülnék, ha átcsuszom:
arany nélkül, tömjén nélkül
érnék hozzád, Jézusom!
Jaj és mire odaérnék,
hova a csillag vezet,
te már függnél a kereszten
és a lábad csupa seb,
s ahelyett hogy bölcsőd köré
szórjak tömjént, aranyat,
megmaradt szegény mirrhával
keserűszagu mirrhával
kenném véres lábadat.

JÓZSEF ATTILA

BETLEHEMI KIRÁLYOK

Adjonisten, Jézusunk, Jézusunk!
Három király mi vagyunk.
Lángos csillag állt felettünk,
gyalog jöttünk, mert siettünk,
kis juhocska mondta — biztos
itt lakik a Jézus Krisztus.
Menyhárt király a nevem.
Segíts, édes Istenem.

Istenfia, jónapot, jónapot!
Nem vagyunk mi vén papok.
Úgy hallottuk, megszülettél,
szegények királya lettél.
Benéztünk hát kicsit hozzád,
Üdvösségünk, égi ország!
Gáspár volnék, afféle
földi király személye.

Adjonisten, Megváltó, Megváltó!
Jöttünk meleg országból.
Főtt kolbászunk mind elfogyott,
fényes csizmánk is megrogyott,
hoztunk aranyat hat marékkal,
tömjént egész vasfazékkal.
Én vagyok a Boldizsár,
aki szerecseny király.

Irul-pirul Mária, Mária,
boldogságos kis mama.
Hulló könnye záporán át
alig látja Jézuskáját.
A sok pásztor mind múzsikál.
Meg is kéne szoptatni már.
Kedves három királyok,
jóéjszakát kívánok!

KARÁCSONY A MAGYAR LÍRÁBAN

CSANÁDI IMRE

QUO VADIS?

Ismeretlen mester csiksomlyói oltárának szárnyképe, az 1500-as évek elejéről

Urunk Jézus alászálla,
útfélen egy köre álla.

Minden testi öltözeti:
egy szál palást, földig omló,
piros palást, zölddel béllett.

Le ne hulljon szent válláról:
arany boglár összefogja.

Ennyi pompa megilleti —
már ha egyszer Fiúisten.

Szent ágyékán fejér berhe —
mezitelen máskülönben.

Gyakott sebek viritanak
keze fején, lába fején.

Szent oldalán hasitott seb —
el nem hagyná: öt szent orád.

Szent orcáján szomorúság —
el s eltekint Róma felé.

El s eltekint zöld hegyekre —
s azt gondolná: csiki hegyek.

Csak látja ám: Róma felől
jő egy barát, nagy lohólva,
úton csattog csupasz talpa.

Jő kámzsásan, pilisesen —
s azt gondolná: ferences pap,
nem más helyről: Csiksomlyóról.

Ha tonzúrás, ha szakállas:
sárigbőrű fél-tatár az.

Sóhajt egyet Urunk Jézus:
ihol, ez az én emberem!

Szóval mondja Urunk Jézus:
— Én es székely, tés es székely:
quo vadis, hova mensz, Péter? . . .

Szent Péter — mert ki más volna? —
csak felkapja csüggedt fejét.

Be megőszült! kő megszánná!
remeg egy szál glóriája.

(Jelesebb, lám, Jézusunké:
gallyas vesszők negyedelik.

Ennyi esmég megilleti —
már ha egyszer Fiúisten.)

Urunk Jézus szól ismétlen:
— Quo vadis, Péter? azt kérdem! . . .

— Grácia árva fejemnek!
jó Mesterem, mán megengedj:

el-ki Rómából futok én!
kénok elől nyargalok én!

mert vexálnak, mert üldöznek,
reám mert ott törvényt tesznek:

ingem rútúl veszejtenek,
keresztfára feszejtenek,
fővel-földnek függesztenek! . . .

Szól szelíden Urunk Jézus:
— Térülj, Péter, távozz vissza.

Szemed forditsd ő sebemre,
elméd kinszenvedésemre:

meg kell légyen, nincs másképpen,
osztozhassunk dicsőségben. —

Péter, szegény, hajt szép szóra,
mégis mintha lógna orra.

S bátor nem irták szalagra,
f kad szája ily szavakra:

— Ámen, Uram! . . . S visszáld jóra:
menyünk esmég Csiksomlyóra,

mü kedves laktunk-földünkre,
ott századolván kedvünkre,

ferences fő monostorban,
más szentekvel egy-csokorban,

oltárról kik ékeskednek
búcsújáró székelyeknek.

S majdan reánk ha únnának:
Pesten szállással kénálnak,

még dicsérendőbb templomban,
vaj — mondjam-é? — muzeomban.

Állunk ott es egymás mellett,
új s új népek megüsmernek:

ingem igy, barátkámzsában,
téged piros ángliában.

Kezed-lábad keskenyellik,
hosszallani nem restellik,

ki-ki méges igenelli:
jártod-költöd fejedelmi.

Mások mind csak reám néznek,
vélném: bizony megigéznek.

Szólongatnak es immáron:
Quo vadis, Tamási Áron? . . .

NAGY LÁSZLÓ

A KARÁCSONYFÁS EMBER

Búbosodott a tej a tűzön, mikor bejött a virradati kékség. Míg apám szénát rakott a jászlakba, anyám pedig társalgott a kismalacokkal, megszöktem az ágyból. Megúntam a lovaglást a tarajos vánkos-csikón, elindultam a hóban mezítláb, egyszál ingben.

Talpam nyoma nem volt nagyobb a babérlevélnél. Nem fáztam. Lépegettem elszántan a falu iránt. Rókák ugattak a dombon, a dögtemetőnél. És távol égtek még a Bakony zsiványszemei. És tele volt harangszóval a világ.
Jött szembe velem egy megviselt katonaköpeny a Világháborúból. Sovány ember köhögött benne s hirtelenül tétova lett. Lehet, a Kisjézust vélte sétálni a havon, hiszen a világító templomban őérte zengtek éppen. Közelebb érve rámismert az ember, leguggolt elém, kitárta a karját: Hová iparkodsz, Zászló? A kovácshoz, mondtam. Erre kigombolta köpenyét, engem pedig belülre gombolt, átlőtt, sorvadásos tüdeje fölé, a kisbaltához, mert az volt a belsőzsebében. Hörgésben, fujtatásban, szivdobogásban igy vitt haziig, az ágyba. Később az ablakból láttam a ziháló embert, jött az erdőből, hóna alatt jókora borókafenyővel, mintha zöld lovon lovagolna a hóesésben.

Ma úgy látom a hóban, szájjal aggatja vére szalagjait örökzöld lovára, mert a halálba akkor indult. Én pedig igazán akkor születtem, mert akkor léptem először pajzs nélkül a télbe.

CSOÓRI SÁNDOR

ÜNNEPEK UTÁN

Enyhe kocsmaszag
a száguldó földalattin
s karácsony ezüst rongyai a lucskos járdán.
Földig lelógó vörös sál a fiúk nyakában,
mintha a torkuk vérzene —
Ó, békebeli szép haldoklásnak hótalan harcmezőkön!

Valaki Mozartot fütyöl, fönt, magasan
a város fölött,
de az is lehet, hogy csak én emlékezem
havazó, tágas ünnepekre,
amikor még a harangszó elé is
galambok fogták be magukat nagy csapatban
és suhogtak vele hosszan, amerre fújt a szél.

Ó, másnapos világ, dobhártya-emlékezés,
micsoda üresség fölé
nyomulna most is a zene, a hó, a megizzadt galambcsapat,
itt forog,
itt röpdös, itt hánykolódik a bőröm alatt,
mintha minden múlt, amit szerettetek és minden sajgás
bennem adott volna találkozót az égnek.

GYURKOVICS TIBOR

KARÁCSONY

Egy bizonyos idő után
akárhány karácsonyfát láthatsz,
mindig csak egyet látsz
s a többi látszat.

A többi öröm másé, idegen,
vagy elrabolt öröm,
Jézus Krisztus hozzánk
csak egyszer jön.

Csak egyszer száll le az angyal
kitárt fehér szárnnyal
és hozzá el a békességet,
egyszer jön Boldizsár a mirrhával.

És többé nincs békességünk,
nincs Máriánk, se szalmánk,
de erre az egy éjre
mindig emlékszünk.
És ott is gondolnak ránk.

WEÖRES SÁNDOR

MÁRIA SIRALMA

Nem tudtam a búról,
most a bú megölel,
halványsággal belehel.
Jaj nekem, én fiam,
égi virágszál,
igen elváltoztál,
messzire távoztál.
Iszonyú vasszegek
törik a csontodat,
facsarják izmodat,
jaj én fiam, én fiam,
feketülő vérrel
csombókos a hajad.
Az éjjel álmomban
kicsi baba voltál,
fürdettelek téged
egy nagy tekenőben.
Abban a nagy tekenőben
tükrözött az égbolt,
jaj én fiam, én fiam,
két szemed is kék volt.
Gonoszok lándzsája
szúrja át a melled,
gyere vissza, jaj én fiam,
maradj anyád mellett.
Álmomban csókoltam
apró dundi lábad,
mosolygott a csöpp szád,
jaj én fiam, én fiam,
hadd menjek utánad.
Véred hullása
szemeim sírása,
szép arcodnak hervadása
szívem szakadása.
Gőgicsélve heverésztél
két karomba dőlve,
hullt, csak hullt a zápor könnyem
a nagy tekenőbe.
Rászegeztek a keresztre,
nem igaz, nem, nem,
jaj nekem, megfulladok,
fogjatok föl engem.
Szíved fárad,
karod is kiszárad,
éjféltájban sötét hollók
tépázzák a vállad.
Jaj nekem, én fiam,
jaj én fiam.

HERVAY GIZELLA

PIETA

Mária voltam, Mária,
Jézus voltál ölemben.
Tested soványodott,
szájad keskenyedett,
tekinteted távolodott.
Jézus voltál ölemben,
Mária voltam, Mária.

JUHÁSZ GYULA

UTOLSÓ IMÁDSÁG

Jó Jézusom, ki bús gyermekkoromban
Gyakran szálltál szivembe, merre mentél,
Hogy nem lelek e szörnyű fájdalomban
Egyebet a meddő, mély gyötrelemnél?

Hisz a világnak minden tájain
Most Téged várnak és Benned remélnek,
A csodálatos földi születésnek
Meleg és fénylő ünnepnapjain,

S ha egyszer mégis a vén, nagy gyereknek
Szivébe szállnál újra, égi gyermek,
De nem vagyok méltó erre, nem.

Legyen mindenki boldog, aki él itt,
S halálra fáradt lelkem szenvedésit
Ird mind az ő javukra, Istenem!

REMÉNYIK SÁNDOR

JÓZSEF, AZ ÁCS, ISTENNEL BESZÉL

Magasságos,
Te tudod: nehéz ez az apaság,
Amit az én szegény vállamra tettél.
Apja volnék, — és mégsem az vagyok.
Ez a gyermek . . . ha szemébe tekintek,
Benne ragyognak nap, hold, csillagok.
Anyja szemei s a Te szemeid,
Istenem, a Te szemeid azok.
Gyönyörűséges és szörnyű szemek,
Oly ismerősek, s oly idegenek . . .
Ez az ács-műhely . . .; ezek a forgácsok . . .
Mit tehettem érte? . . . mit tehetek?
Én tanítottam fogni a szerszámot,
Mégis rá fogják majd a kalapácsot.
Úgy félek: mi lesz?
Most is ki tudja, merre kóborog,
Tekintetétől tüzet fog a műhely,
Tüzet fog a világ, s egyszer ellobog.
Ó, jó volt véle Egyiptomba futni
S azután is óvni a lépteit,
Fel a templomig, Jeruzsálemig,
Mig egyszer elmaradt . . .
Ó, jó volt, míg parányi rózsaujja
Borzolta szürkülő szakállamat,
Ezüst nyomot hagyott már akkor is,
Komoly nyomot parányi rózsaujja.
S most olyan más az útja . . .
Vezetném és Ő vezet engemet.
Csak azt tudom, a Te utadon jár,
Magasságos,
De ki tudja a Te ösvényedet?
Te vagy az atyja, — én senki vagyok,
Az Evangéliumban hallgatok,
S hallgat rólam az Evangélium.

PILINSZKY JÁNOS

EGYENES LABIRINTUS

Milyen lesz az a visszaröpülés,
amiről csak hasonlatok beszélnek,
olyanfélék, hogy oltár, szentély,
kézfogás, visszatérés, ölelés,
fűben, fák alatt megteritett asztal,
hol nincs első és nincs utolsó vendég,
végül is milyen lesz, milyen lesz
e nyitott szárnyú emelkedő zuhanás,
visszahullás a fókusz lángoló
közös fészkébe? — nem tudom,
és mégis, hogyha valamit tudok,
hát ezt tudom, e forró folyosót,
e nyílegyenes labirintust, melyben
mind tömöttebb és mind tömöttebb
és egyre szabadabb a tény, hogy röpülünk.

BARI KÁROLY

KARÁCSONY

Anyám rongyos szalmazsákon
fekszik, torkáig az éjszakát
takarónak hiába húzza: sűrű pilláival
nem vitázik álom, nem tud elaludni,
bárhogy is akarja, pedig a kertek kaszárnyáiba
lányokat csalogató tulipán-katonák
meglátogatnák álmában, beszélnének
neki világot-vacogtató hírről: a hidegről,
hogy madarak lehelleténél melegedik
a felhőket-elgáncsoló szél is, holdfénnyel zörgetik
ablakát a pásztorok: hó-rozsdás fenyők
alá anyámat kihívják, sírnak,
zúzmara-zománcos
könnyeik előtt csikorgó szobáit
nyitja a fagy: a zöld görönggyé-dermedt békák
iszap-kunyhóit is lelakatoló, megszületett Jézus,
világunk megváltója, ajka vérpiros oltárai
mögött fogak gyertyái lobognak,
keresztre-kiszemelt
teste fölött a hideg szögesdrótjait
pengeti az idő, jaj anyám, édesanyám,
pásztorok közt királyasszony, ne hagyd
fázni Jézust; varjúkárogás-szemöldökü
boszorkányokat: reszkető fákat
ráncigálj tüzek bitói alá; loboncos lángokkal
hamuvá tépesd őket, énekeljél Jézusnak
fekete altatódalt, himnuszok füstjébe sodorja
nyelvedet a félelem, hiszen tudod,
nagyon tudod: bűneink szögeivel
útjait már teleszórtuk.

Folytatás az 1. oldalról

Három gyerekszáj

a kislányával. Ên mögöttük tanúja lettem egy olyan kivételes pillanatnak, amikor egy gyerek életében először látja meg pillantásával a szobrot, ami az én szememben már számlálhatatlan pillantással kattintott képsor. Szállongó-röpködő galambok rajoztak, mint mindig, a koszorús királyfej körül, a grádicsos sörényű lófej nyakive körül, és a kislány két szeme egyszerre fogta be a magasból emléke kalitkájába a galambokat és a lovas királyalakot. „Ki ez a szobor, hogy a madarak mind oda szállnak?" — szaladt ki száján az álmélkodás. Olyan volt ez a kérdés a szoborpillantások ünnepi sorában, mint egy szoboravatás pirosa. A kislány szemében a galambok végezték a szoboravatást, a madarak röpködő szárnya volt a lepelfejtés, és a látvány láttán mintha egy egybesereglés moraja visszhangzott volna a kislány kérdésében: „Ki ez a szobor?"... Az apa zavarban volt, lehet, már kissé bele is fáradt a kérdezősködés-korú gyereke addigi kérdéseibe, lehet, az „összefüggésnek" az szála is zavarba hozta, amit csak egy gyermekszem láthat meg úgy, hogy a madarak külön a szobor kiléte miatt „szállnak oda mind", s miután ezúttal egyszerre két kérdés várta a választ, előbb csak annyit mondott kurtán, hogy „Nem azért szállnak oda", s utána egy szintén kurta közléssel letudta a kérdés másik felét is: „Ez Mátyás király." Ezzel összecsukódott a kérdés röpködő két szárnya, leszállt a madár Mátyás király fejére, s a kislányban bizonyára „örökkétig" ott lesz a kép.

Ez az apa és ez a kislány magyarul szólt egymáshoz.

Nemrégiben pontosan ugyanazon a bokorfordulós ponton ismét tanúja lettem egy gyerek szoborpillantásának, és az annak nyomán felröppenő kérdésének. A különbség az volt, hogy ekkor hátam mögül szökött fülem fészkébe a gyerekhang, és a kisfiús hang románul szólt egy „bunicuhoz", egy nagyapához: „Ez is Mihai Viteazu?" — kérdezte a kis román gyerek, akinek már volt szobor-ismeretsége névig menően, miután bizonyára feltett ő is egy olyan kérdést egy másik szobros téren, hogy „Ki ez a szobor?"... A román nagyapa, mint általában a nagyapák, nagyobb türelemmel és készséggel felelt a kérdezősködés-korú unokájának, mint a magyar apa a kérdezősködés-korú gyermekének: „Ez nem Mihai Viteazu — magyarázta tanító hangon a nagyapa —, ez egy király"... Magyarázó szava nem szakadt meg itt, csupán átváltott latinra: „Mathias rex", mondta, s folytatta is tovább mindjárt, de akkor már magyarul, mint aki idegenes kiejtésével is jól tudja mondani: „Mátyás király"...

A szobor a helyén volt, állt a helyen a szobor, csak a galambok röpködő mozgásában látszott úgy, mintha élően mozogna az egész: a ló, a lovas fenn, s a négy daliás alak lenn.

Legutóbb, mikor a bokros sarkon befordultam, azon kaptam magam, hogy két személy lakozik bennem: egy nagyapa, aki valóban vagyok, s egy kérdezősködés-korú gyermek, aki voltam valamikor. Almási gyermek voltam, a népes székely falu elemi iskolájába jártam, ahol román nyelven tanítottak, s ahol örökre emlékezetembe fészkelt egy román történelmi lecke, amelynek az volt a címe, hogy „Stefan cel Mare anyja". Kép is volt az iskoláskönyvben, amelyen egy várkastély látszott, a várkastély ablakából tovaintő kézzel kihajolt egy anya, és a fiának, aki kardos vitézként a kapu előtti térből felnézve az ablak felé kérezkedett be a kastélyba, valami olyant mondott, hogy aki megverve hazafut a csatából, annak nem nyit kaput, menjen vissza, verje meg az ellenséget, és ha győztesen tér haza, akkor majd nyitva lesz a kapu. Moldova fejedelme volt az a hazafutó kérezkedő vitéz, és az én gyermeki szememben a fiánál vitézebbé nőtt az az anya, aki az anyai szívével képes volt olyan „kegyetlen" intéssel felelni a fiának. Most pedig nézi „új szemmel" az egykori almási gyermek Mátyás szobrát, és a nagyapa magyaráz a gyermeknek, aki némán kérdezi: „Ki ez a szobor?"

— Hát először a madarakról. Galambok most nincsenek, mert elijesztették szoborkopácsoló madárijesztők. De Zrínyi Miklós, aki szintén egy nagy „vitéz hadnagy" volt, már akkor tudott a „Mátyás-madarakról", amikor álmot sem látott arról, hogy majd egyszer Mátyás királynak szobra lesz a szülővárosában. Álmot nem látott erről, mert amikor ő élt, az három és fél századdal ezelőtt volt, de madarakat, s a madarakkal együtt jövőt már akkor látott Mátyás körül, mert egyszer csak azt írta: „Ilyen vala a mi királyunk, melynek emlékezete örökétig lészen a magyaroknál és kévánsága ennek a vitéz hollónak." S úgy is történt, ahogy látta: addig lett az a kívánása a vitéz hollónak, míg éppen kilenceven esztendővel ezelőtt szobor is lett a „kévánságból". Akkor kezdték szállni a galambok. De az igazi Mátyás-madár a holló volt. Mindamellett Zrínyi még saskeselyűt is látott Mátyás körül, mert a „vitéz holló" után tovább ezt írta: „Saskeselyűket kergetett, és azoknál magasabban járt vitézséggel." — Mért járt volna még azoknál is magasabban? — Biztosan azért, mert a két leghatalmasabb saskeselyűje az akkori világnak a török császár és a német császár volt, s Hollós Mátyás mind a kettőt meg-megverte. Bécset még el is foglalta, s közben Nándorfehérvárt sem tudták elvenni tőle. — Igen, de itt azt írja az a román szöveg, hogy a legyőzhetetlen Moldovában legyőzték őt. — Azt írhatja, mert aki harminc esztendőn keresztül majdnem szakadatlanul vitézkedik, azzal előfordul olyan is, hogy csatát veszt. De legyőzni nem győzhette le senki Mátyást, ha élete végén még Bécsbe is elvitte a székét, annyira, hogy a magyarok azután a nemzeti imádságukba is beleénekelték azt az „örök emlékezetük" szerint. — S akkor az sem igaz, hogy Moldova legyőzhetetlen? — Nem neked tanították a „Stefan cel Mare anyját"? Biztosan az a fiú is vesztett csatát, ha hazafutott, s az anyja nem eresztette be. De attól Moldova lehetett éppen olyan legyőzhetetlen, amilyen Magyarország volt azután is, hogy Mátyás király csatát vesztett Stefan cel Marével szemben. — Éppen Stefan cel Mare volt? Stefan cel Mare anyjának a fia? — Éppen ő volt. Ha tanították, ne is felejtsd el a leckét. Stefan cel Marénak is biztosan kinyitotta az anyja a kaput később. Miként Mátyásnak is „nyögte bús hadát Bécsnek büszke vára" jóval később a vesztett csatája után. De ha már itt vagyunk s nem unod, mint ahogy a felnőttek szokták unni a gyermekek kérdezősködését, lehet még tovább is iskolázni az almási fejedet. Azt már tudod, hogy Mátyás király latinul Mathias rex. Ez ma már „köznyelv" magyaroknak is, románoknak is. Ehhez most már hozzá lehet tanulni, hogy a vitézség örökös tanulója, Zrínyi Miklós már az ókori „latin" időben látott egy olyan anyát, aki „mikor a fiát felfegyverezte jó módjával, egy paist ada végtére néki ezen szókkal: *aut cum hoc, aut in hoc*, azaz: avagy ezt hozod haza tisztességgessen, avagy ebbe halva hozzanak becsülettel". — Hallj oda! — Bizony hallj ide. Mert most jön az, hogy Zrínyi a Mátyás király moldovai esetét is megírta, és azzal azt is elmondta, hogy elfutni egy vesztésre álló csatából kevésbé válik díszére a vitéznek, mint az, hogy elveszt egy csatát, úgy, hogy még sebet is kap. A „Moldvaiak ellen való harczban" a király „serénységéről" szólva Zrínyi azt teszi nevezetessé, hogy „más király elfutott volna a helyből, ő megvárta vitéz módra, meg is verte" őt az ellenfél, „a király is sebbe esék, de avval jár az: *virtus vulnere viret*". Ez már nemcsak latin nyelv, s nemcsak történelem, hanem költészet is: az a három *v* betű már maga a betűrím, az alliteráció, ami magyarul azt a tanulságot hozza napvilágra, hogy „sebbel díszlik a vitézség". De ugyanebből magyarul is lehet betűrímes költészetet kihozni, mihelyt úgy fordítjuk le, hogy „Vérrel virágzik a vitézség". S akkor már kész a győzelem *V* betűs jele: két nyelven is felmutatja szép alliterációval a három győzelmi jelt, a maga „igazságát" Mátyás. S ha kis „leánzó" volnál, s kérdezned még ezek után is, hogy „Ki ez a szobor?", még olyan verset is tudnék neked mondani, ami nemcsak költészet volt, de ének is! Még akkor, Mátyás király életében énekelték, mint valami himnuszos éneket, amikor álmot sem láttak szoborról s himnuszról, de azért máig s holnapig látva énekeltek Mátyás-győzelmet, ellenség-futást a szobor-„kellékes" zászlóval és lóval együtt. Utoljára ezt még hallgasd meg Zrínyitől. — Én meghallgatom. Nem unom egy cseppet sem. — A törökök nagy „Mahomet császárának" Mátyás elleni hadakozásairól beszélve írta Zrínyi ezt: „Mahomet azt tudá, valahol magyar sereget halla, hogy mindenütt ott van a király, kit szemben nézni nem jónak tartott. Elkele Jajcza alól, mint a füst (jól benn a Balkánon van ez a Jajca, hogy tudjad), ott hagyá sátorait, álgyuit, ott sok gazdagságát. Kicsoda ijesztette el? Az Isten, a ki Mátyás király nevének oly rettenetességet engede, hogy meg nem meri vala várni senki mezőben, úgy annyira, hogy még a kis leánzók is köz énekkel éneklik vala akkor Mahumet császárrul: *„Mikor magyar király zászlóját látá, Jó lovának száját futni bocsátá."* Úgyhogy az igazság így áll arról, hogy „Ki ez a szobor?"... Éppen még csak egyet volna jó tudni. — Mit még? — Azt, hogy mi volt annak az éneknek a nótája?

ÉS MÉGIS: SZIMBÓLUM

(GONDOLATOK KÖRÖSI CSOMA SÁNDORRÓL)

Demény István Pál úgy véli, nem jól választjuk meg szimbólumainkat, s vállalja a kockázatát annak a népszerűtlen lépésnek, hogy ezt szóvá is tegye, s épp a Kőrösi Csoma Sándor halálának 150. évében, amikor a nagy tudós utazót ünnepli, ünnepelte a világ, és ünnepli írásával Demény István Pál is (*Helikon*, 1992. 23. szám). Rossz szimbólum Kőrösi Csoma Sándor — fejtegeti, mert: ugyan minek lenne a példaképe az az ember, aki elindult megkeresni a magyarság őseit, s egész másfele kanyarodott, feltárt, egy addig a modern világ számára ismeretlen nyelvet, a tibetit, s bár „az angoloknak a gyarmatosító céljaikra csak a tibeti—angol szótár meg a tibeti nyelvtan kellett, mégis elkészítette a buddhista terminológia szótárát is és megírt néhány kimondottan csak tudományos célú tanulmányt". Minek lenne hát a példája a nagyszerű tudós? — így a fejtegető cikk gondolatmenete.

Nem tagadom, az írás — bár a szerző elismeri benne Csoma igazi, reális értékeit, s továbbgondolja, felvillantja a Csoma-kutatás számára a már-már közhellyé lett ismételgetéseken túl a még létező lehetőségeket — megdöbbentett. Talán ez is volt a célja, s ha nem tévedek, pontosan azért írta, hogy felhorkantson, s kicsikarja az ellenkezéseket. Még azt sem tartom kizártnak, hogy igazi példaképnek, eszményképnek tartja Kőrösi Csoma Sándort, épp csak az ellenkezője állításával akar kényszeríteni, hogy elmondjuk azt, amit ő is elmondhatott volna, s el is kell mondani, mondanunk, mert az évforduló kapcsán is inkább csak ünnepeltünk, de azt, hogy mire való ez az ünneplés, miért olyan nagy nekünk Csoma, és miért nem szabad nem emlékeznünk rá, azt nem mondtuk el.

Mert mi tagadás — s itt látszólagos logikátlanságot kell mondanom —; Csoma több, mint ami. Többet ér, mint amennyit ér. A hozzá hasonló teljesítményt nyújtó, nyújtott tudósok többsége bizonyára nem lett szimbólum. De Csoma igen. Szimbólum, élő hatóerő, olyan, amilyen kevés van a magyarság nagyjai között. S hatása, tudósi-példaképi értéke túlnő népünk körén. Elég csak megismerni, tudomást szerezni róla, s máris vonzókörébe kerülhet bárki. Ezt példázza a francia földrajztudós és diplomata, Bernard Le Calloch esete, aki miután néhány évre Magyarországra került, oly nagymérvű csodálójává, tisztelőjévé lett, hogy jelenleg méltán tekinthetjük a legnagyobb élő Csoma-kutatónak.

Vajon miért e meg nem szűnő hatás? Valóban csak arról lenne szó, hogy valamilyen okból eltúlozta jelentőségét az utókor?

Töprengjünk el, hogyha ugyanez az ember ugyanezt az életművet egyszerűen, a dolgok természete szerint, vállalva a szükséges, de annál semmivel sem több fáradságot, megalkotja, ez a célja, ezért jön Ázsiába, s dolga végeztével hazatér, vajon ugyanígy beszélnénk ma róla? Szobrai állnának Csomakörösön és Kovásznán, Budapesten, Kőbányán, Érden, Marosvásárhelyen, Kalkuttában és Tokióban? És évente, minden évben zarándokok keresnék fel Dardzsilinget, csak azért, hogy tisztelegjenek emléke előtt? És könyvek, cikkek, tanulmányok tucatjai jelenhetnének meg most, halála után másfélszáz évvel is Párizsban, Kalkuttában, Magyarországon és Erdélyben, újra meg újra? S társaságok és egyesületek vennék fel a nevét Camberrától Sidneyig, Los Angelestől Chicagóig és Tokióig, s Torontótól Buenos Airesig és Budapestig?

Kötve hiszem.

Kell hogy legyen valami, ami több benne a puszta teljesítménynél. Demény István Pál utal rá, hogy „a célkitűzése bizony romantikus volt. Márpedig a *romantikus* szó ebben az összefüggésben a *dilettáns* eufemizmusa."

Mi tagadás, ez sem elhanyagolható. Csomát, épp e romantikus korban, még életében szárnyra kapta a hírnév. És nem mint nyelvészt emlegették itthon, hanem mint őshaza-kutatót, aki elindult, hogy — Juliánus barát után elsőnek — megkeresse és megtalálja az őshazát, rokonainkat, testvéreinket. Talán ha egy svéd indul el valahová, a többi germán nép közé, korántsem keltett volna akkora feltűnést. De mibennünk ott él a rokontalanság tudata, még ma, 1100 évvel a honfoglalás után is szinte idegennek érezzük magunkat Európában, társtalannak, testvértelennek, s éppen ezért nálunk, magyaroknál a *rokonnak* sokkal nagyobb a súlya, jelentősége, mint más népeknél. Az is számított, hogy ezeket a rokonokat az akkori időben szinte csak emberfeletti vállalkozással lehetett a reményekben is megtalálni. Nem véletlen, hogy Csoma egyedül vágott neki a nagy útnak, csodálója már akkor rengeteg volt, de követője senki, senki. Demény István Pál erre joggal utal, s fel is teszi a kérdést, ugyan ki lenne, aki manapság is elindulna a nyomdokán, megkísérelné ugyanazt, amit ő megpróbált? Senki! Ilyen szempontból valóban nem lehet követendő példa. És mégis: példakép.

Példakép Csoma, mély magyarságtudatunk szimbóluma. Példázza népünket, az erdélyi magyarságot, a székelységet, a bennünk élő keletnosztalgiát, ősiség-tudatot. Ilyen szempontból csak formai kérdés, hogy eljutott-e oda, ahová szándékozott, vélt őseink közé. Valóban: nem jutott el, de ez nem rajta múlott. Ő erejét felülmúló hatalmas erőfeszítéseket tett, egyszóval: mindent megtett, hogy eljusson oda. Elkezdve attól, hogy fiatal korában a padlón aludt, mert: „kell edzeni a testet", és mert „annyian uralkodnak feletted, hadd uralkodjam én legalább a testem fölött". Hős volt ő, mindenképpen hős, a nemzetéhez való ragaszkodás, a nemzetéért való tenniakarás hőse. S így, hogy annyi szenvedés, annyi megpróbáltatás, annyi erőfeszítés ellenére mégsem sikerült célját valóra váltania, amiatt nemhogy csökkent volna szimbólumértéke, hanem még megnövekedett. Demény a „tragikus jelleget" megvétózza. Szerinte: „a több évtizedes kitartó, sőt aszkétikus munka meghozta a gyümölcsét: az egyetemes tudomány vagy legalábbis az orientalisztika legnagyobb alakjai közé emelkedett, rendkívüli teljesítményét objektív külföldi tudósok egyhangú elismerése övezte, éppenséggel dicsekedni is lehetne vele, ebben az esetben volna mivel. Mi szükség van rá, hogy »felséges magyar trapédiát« emlegessünk." Ez így tökéletesen igaz, de a Csoma Sándor-i küldetés egyik oldalát jelenti csak. Mert vitathatatlan, hogy eredeti célját egy pillanatig sem adta fel, ha nem, miért indult volna Lhasszába, s onnan — vágyai szerint — majd tovább? S hogy két évtizedi „mással való foglalkozás" után végre célja felé indulhatott és meg kellett halnia, nem juthatott el oda, ahová indult, nem válthatta valóra azt, amit vállalt, ez mégis csak tragédia, de olyan tragédia, amely az ő szimbólum-értékét — fogadjuk el most ezt — semmivel sem csökkentette. Képzeljük el, ha bejelenti, hogy nem akar többet az őshaza kérdésével foglalkozni, nagyon jól érzi ő magát kutató-tudósként Kalkuttában, akkor is menynyivel másképp viszonyulna hozzá a magyar utókor. De így mégis csak megmaradt a magyarságtudata, népéért, nemzetéért való tenniakarása, áldozatvállalása szimbólikus értékűnek.

S hogy a tibeti kolostorokban nem a magyar múlttal, hanem buddhista kéziratok, az európaiak számára addig ismeretlen hit szent könyveinek a tanulmányozásával foglalkozott, s nyelvészkedett, szótárt készített, feltárta a tibeti népi, hagyományos tudást, s tette ezt szinte embertelennek mondható körülmények között, példát ad az értékek tiszteletére, megbecsülésére. S mindezt hogyan? Magárahagyva, egyedül, a világtól szinte teljesen elszakadva. Kizárólag csak a maga erejére utalva. Mert — íme a példázat —: az embernek képesnek kell lennie arra, hogy akár önmagát is fölülmúlja! Kevés látogatóinak egyike, dr. Gérard írja: „A hideg itt nagyon kemény, s ő egész télen át írózsámolyánál ülve, tetőtől talpig gyapjúholmikba burkolva, reggeltől estig dolgozott, pihenés és melegítő tűz nélkül, munkáját pedig csak igénytelen étkezései szakították meg, amelyek változatlanul mindig zsíros teából állanak; de a kanami telek jelentéktelenné törpülnek a tél szigorúságához képest a zanglai kolostor környékén, amelyben Csoma úr egy egész telet töltött. Ezen a helyen, a láma és egy szolga három vagy négy hónapon át egy kilenceszer kilenc lábnyi helyiségben szorult össze: nem mertek kimozdulni onnan, mert a talait hó borította, és a hőmérséklet zérus alatt volt. Ott ült ő, birkabőr bundába burkolózva, összefont karokkal, s ebben a helyzetben reggeltől estig olvasott, tanult, tűz nélkül, vagy világítás nélkül az alkony beállta után, a padlón aludt és csak a puszta falak védték az éghajlat szigorúságával szemben. A hideg olyan erős volt, hogy kínos feladat volt előhúzni kezeit a gyapjas védőburok alól, amikor lapozni akart. (...) Ő olyan helyzetben, amely a legtöbb embert kétségbeesésbe üzte volna, negyvenezer tibeti szót gyűjtött össze és rendezett el..."

Ezért is jelkép! Jelképe a rendkívüli akaraterőnek, a szerénységnek. Azt példázza, hogy a legrettenetesebb körülmények között is lehet hasznos munkát végezni, értéket teremteni. Ily módon vált már életében példaképpé, csodálat tárgyává. Nem mi, magyarok lelkesedtünk eme hihetetlen, szinte emberfeletti akaratereje, munkabírása miatt érte, hanem a franciák, angolok, szinte mindenki, aki látta, megismerte és találkozott vele tibeti magányában. És tisztelték a bennszülöttek is. Sven Hedin svéd világutazó nyolc évtized múlva fordul meg Kanamban, s még akkor is kap öreget, aki tud róla, és a következőt mondja: „emlékszem gyermekkoromból, hogy mindenki csak jót beszélt felőle, s nagyon tisztelték". S ezért a rendkívüli akaraterejéért, szerénységéért, „szent életéért" látták a buddhisták is benne rendkívüli lényt, s választották szentjükké, boddhiszatvájukká, mint olyan, aki valóra tudta váltani a buddhista eszményeket, le tudott mondani a vágyairól, örömeiről, s mindenről, mindenről, amit általában az emberek jónak tartanak...

A megtörhetetlenségnek is példaképe.

Sem tél, sem nyár, sem az akadályok nem tántorítják el céljától, kitart mellettük, nem adja fel őket. S amellett önérzetes is. Visszautasít minden olyan támogatást, amelyre — úgy érzi — érdemtelen, vagy ami nem önzetlenül jött, s az érdemeit sohasem pénzen mérte. Csak olyasmiért fogadott el szükös fizetséget, amire — úgy vélte — rádolgozott. Példakép? Példaképe ennek is. Annak, hogy az emberi értékek nem mérhetők pénzen. Hogy munkánkért a fizetséget önmagunk lelki örömében is megkaphatjuk, s ez igen fontos különösen azoknak a fiataloknak a számára, akik célul az alkotó, tudományos pályát választják. A nehézségek nem szabad, hogy megtántorítsanak, eltántorítsanak. Csak türelemmel, kitartással lehet igazi eredményeket elérni, felmutatni.

A becsületességnek is példaképe Csoma. Hihetetlenül érzékeny, rendkívüli mértékben kényes a becsületére. Még a mások gyengesége, nem tiszta jelleme is bántja. Amikor göttingeni diákéletének az utolsó hónapjaiban egy Kanyaró nevű társa pénzt kér kölcsön tőle, majd nem adja meg, s miatta nem tud hazaindulni az előzetes terve szerint, s egyik tanárjához kell segítségért folyamodnia, szinte összeroppant a nagynagy csalódástól. Hogy tehet ilyent egy ember!? Vagy: hogy lehetséges, hogy valaki ne tartsa meg a szavát! Amikor — még zánszkári tartózkodása idején — könyveket kér dr. Wilsontól, az Ázsiai Társaság titkárától, s kérése süket fülekre talál, utóbb, amikor ugyanaz a Wilson Csoma csodálóinak, tisztelőinek a nyomására pénzt szavaztat meg és küld számára Kanamba, önérzetesen utasítja vissza.

És példaképe a népek és hitük, kultúrájuk iránti tiszteletnek. Ma, ebben a gonoszságokkal kipárnázott világban, amikor a legmagasabb fórumokról hirdetik a gyűlöletet, amikor a különféle hatalmak nem az egymásért, hanem az egymás ellen való cselekvésre ösztönzik a népeket, szükségünk van az ilyen eszményképekre, tanítómesterekre. Akik a jót, a nemeset ilyen meggyőző erővel példázzák.

Így hát Kőrösi Csoma Sándor mégis példakép. Valamennyiünk példaképe, s nekünk, kisebbségi magyaroknak, akik sorsunkban ugyanazt a zordságot éljük, ha más vonatkozásokban is, mint ő, különösképpen az. Megtanulhatjuk tőle, hogy az akarat erővé válhat, s rajtunk múlik, hogy tudjunk akarni, magunkrautaltságunkban is. S a cselekvéseret — még csalódások árán is — magunknak kell megtalálnunk. Senki mástól, mint önmagunktól nem várhatunk semmit! Magyarságszimbólumunk is ő. Legjobb, legigazabb tulajdonságaink testesülnek meg benne. Példájából erőt meríthetünk, hogy nem vagyunk utolsók a népek sorában. S meg kell próbálnunk magunkat úgy nevelni, úgy irányítani, hogyha mindenben nem is — mert nem lehetünk hozzá hasonló rendkívüli lények —, de erőnk szerint kövessük őt.

GAZDA JÓZSEF

GÁL ÉVA EMESE

EURÓPAI KARÁCSONYFA

Tárgyaljatok! Az asztalok nem
robbannak!
Nem csipkézi gépfegyver a teritők
szegélyét!

Tollaitokból sem csöpög a vér,
amikor méltóan szignáljátok
a bársonyszékek közötti békét!

Tárgyaljatok! Ez fontosabb
mint egy hároméves kisfiú,
aki átlőtt szivvel zuhant az égbe.
Szlovén volt? Horvát? Szerb? netán
magyar?

Úgysem váltja meg a világot
már se ide, se oda,
de legalább nem lesz katona,
hogy kiképezzék a megsemmisülésre!

Az egyetlen sebbé zsugorodott
kis öregasszony
sem ringatja többé ölében a csendet,
kinek is ringatná, ha már nincs falu,
akik meg nem haltak,
azok mind elmentek,

ti tárgyaltok, én irom a verset,
— fehér a szó, mint a hó,
éppen úgy is olvad,
tócsájában totyog az idő —

Karácsony lesz holnap.

Akarjátok-e
sztaniolpapirba csomagolni a gránátokat,
rózsafüzért fűzni a töltényekből,
Európa hatalmas karácsonyfájára
fölággatni
minden villogó halálnemet,
és énekelni a Mennyből az angyalt,
míg be nem rekednek a fegyverek?

Vagy kösétek cukorkáspapirokon
a szerződéseket!

Szűz Mária a kis Jézussal: Ezüst szobrocska, készítette Joan d'Evreux 1339-ben, Párizs, Louvre

SZÁSZ JÁNOS

A megtépázott koszorú

Carnet Mondain

A windsori herceg, vagyis az angol trónörökös felesége, akiről a pletykalapok, de a komolyabbak is már azt híresztelték, hogy válik, kiábrándultságát és szomorúságát csillapitandó nemrég három napos látogatásra Párizsba érkezett. Párizs, mint köztudott, vidám város, a lady tanácsadói tudták jól, mit ajánlanak búfelejtőnek. A lady programja azonban nem volt valami szivderítő, mozgássérülteket látogatott meg, Madame Mitterrand-nal találkozott, hogy emberbaráti akciókról tárgyaljon, kapott egy elnöki kézcsókot is, az egész látogatásnak volt valami félhivatalos jellege: az angol királyi ház az utóbbi időben különféle simitási küldetéseket vállal fel, amióta Nagy-Britannia össze-összerúgja a patkót az európai egység ügyeiben a kontinens országaival. Persze Lady D. látogatását Párizsban nem lehet összehasonlitani az angol királynőével Németországban, de nehéz megfeledkezni arról, hogy néhány nappal a a lady Párizsba érkezte előtt Mitterrand elnök és Major miniszterelnök úgy összekaptak, mint hajdan a párizsi St. Fiacre utcában a hivatásos kocsivezetők. Még el sem ült a szócsata, Lady D. máris kiszállt kétrészes pisztáciazöld ruhájában különrepülőgépéből a párizsi betonpástra.

A brit-francia viszony zavartalan — itt-ott pettyekkel. Anglia külön státust igényel az egyesül Európán belül és egyelőre húzza-halasztja a maastrichti egyezmény jóváhagyását. Bár Majornek sikerült három szavazatos többséggel elfogadtatni az egységesitő okmányt, Anglia fenntartja magának a jogot, hogy jövő májusban, a dánok újabb voksa után még egyszer a parlament elé vigye az ügyet. A francia érdekek a gyorsitott folyamatot igénylik, a mezőgazdasági, élelmiszeri termékek értékesitése egy bővitett szabad piacon a franciák legsürgetőbb gondja. Anglia ráér, mert bajait a maastrichti egyezmény alapján alakuló egység nemigen lohasztja. Az európai közösség egyik szerve, a Közös Piac amúgy is kereskedelmi háborúban áll az Egyesült Államokkal, mely csökkenteni akarja az olajos magvakból készült termékek behozatalát, ellenkező esetben 200 százalékos vámilletékkel szándékszik forgalmazni az európai borokat. Anglia közvetitő szerepet vállalt az elsősorban francia borok érdekében, igy hát az angol-francia viszály amúgy ismét rendezettnek mondható.

Ettől még Lady D. párizsi látogatásának megvolt a jelentéktelen jelentősége. Egy kicsit azt jelezte, hogy hagyományosan jóba vagyunk, másrészt csemegét kinált föl a királyi házak titkai iránt kiváncsiskodók számára, mert hát minek is a fertőzött vér botrányával, vagy Le Pen Nemzeti Frontjának húsz éves évfordulójával, avagy visszalépve a Csatorna másik partjára, az angol széntelepek bezárásával, itt is — ott is az inflációval előhozakodni, amikor szegény Lady D. szomorú.

A történelem majd kideriti, hogy Charles, a windsori herceg megcsalta-e, egy biztos, hogy most már a világszep, csinos, hosszú lábú, meghitt eleganciával öltözködő, müvelt királykisasszonyt is unja valaki.

A prominencia magánéletével foglalkozó nyugdijasok és egyéb szabad idővel rendelkezők beleremegtek a felfedezésbe. Az angol királyi ház véres régmultjához viszonyitva Charles elhidegülése és Diana szomorúsága igazán civilizált fejezet. Manapság a gyilkosságok nem a királyi kastélyokban történnek.

Lady D. szomorú, és ki tudja, talán müvelt elméjét megjárja a félelem, ami ugyancsak szorongathatja érzékeny szivét. Alighanem neki is tudnia kell, hogy Nagy-Britannia 1930 óta nem küzködött olyan hanyatlási tünetekkel, mint éppen napjainkban. Bizonyára tudja a Lady, mit tesz az egy főre eső nemzeti termék, nos az nem kevesebb, mint három százalékkal csökkent, az államadósság a nemzeti jövedelem 7,5 százaléka, a munkanélküliek száma rövidesen eléri a három milliót. Látszatra minden azon a „fekete szerdán", szeptember 16-án kezdődött, amikor le kellett értékelni a fontsterlinget. De a bajok régebben kezdődtek, még a másik, a Vas Lady uralkodása idején, akinek lényegében autarchikus gazdaságpolitikája végül is természetszerűen juttatta csődbe a valamikor, még nem is oly rég dúsgazdag szigetországot. Tudja-e vajon Lady D., hogy Thatcher asszony minden szócsövével arra biztatta a brit polgárt, hogy vásároljon, vásároljon, vásároljon? A Major-kormány most pedig arra készül, hogy befagyassza az 5 millió közalkalmazott bérét. Adva lévén az infláció, megválaszolhatatlan kérdés, miből fizetik az öt millió — köztük pedagógusok, orvosok stb. — esedékes részleteiket.

Mintha minden összejött volna... Az angol sajtó „Irakgate"-nek nevezi az éledező botrányt, mely némi fényt vet arra nézvést, hogy Major tudott az Iraknak eladott angol fegyverszállítmányokról. Major tagad és bizonyit, de a haraszt zörög, és a morgolódó angol közvélemény — hiszen torkig van mindennel — szigorú vizsgálatot követel.

Mire gondolhat Lady D., ha nem arra, hogy Anglia nagyobb bajokból is zöld ágra vergődött, szomorú szive bizonyára riadtan dobogott, amidön tudomására jutott, hogy tűz ütött ki a windsori kastélyban. De a Buckingham-palota ép, ott is lehet búslakodni.

Bordy Margit: Gyergyószárhegy

KUKKOLÓ

MÓZES ATTILA

KARÁCSONYOK

— Te még hiszed az angyalt? — kérdezte Zoli, aki három és fél évvel volt kisebb nálam. — Hiszem! — állitottam rendületlenül és kilencévesen én, miközben tudtam, hogy angyal márpedig nem létezik, de mégis lennie kell; *a kisbabát a gólya hozza, a karácsonyfát és az ajándékokat az angyal, ezt tudja minden jólnevelt gyerek. — Gyere, győződjünk meg! — unszolt Zoli, pedig semmi kedvem nem volt megbizonyosodni afelől, amit úgyis tudtam, de nem* akartam *tudni. Ama december 24-e délutánján nem mentünk a korcsolyapályára. Álmosságra hivatkozva lefeküdtünk a gyerekszobában, ugyanabba az ágyba, mert Zoli nem akarta, hogy ellankadjon bennem a bizonyosságra-törekvés. — Amikor fölébredtek, be ne gyertek a nagyszobába — intett apánk —, mert bármelyik pillanatban jöhet az angyal, akit elriasztanak a kiváncsiskodó gyerekek, és különben is, nyitva lesz az ablak, meghűltök. — Hitte-e, hogy még hiszünk? . . .*

Aztán, leskelődés közben meggyőződtünk arról, amit amúgy is régen tudtunk: hogy a felnőttek hazudnak, jókedvűen diszitik a fát, időnként még egy-egy pohár bort is elkortyolgatnak, s annyira élvezik az egészet, mintha játszanának. Akkor sejtettem meg, hogy a kopár igazmondásnál olykor szebb lehet a mások boldogsága érdekében fogant hazugság. Zoli semmit sem szólt, aznap nem akart belegyalogolni amúgy is megtiport lelkembe. Angyaljárásig gyanús-csöndesen dominóztunk, aztán megszólalt az obligát csengettyü, s be lehetett rontani a szobába, amelynek közepén csak-csak megtorpantott a jólneveltség. Gyertyafény, csillagszóró, Mennyből az angyal, egy gyüszünyi likőr. A fa hegyén trónoló Kisjézus-képtől a fa aljáig alákigyózó piros-fehér-zöld pántlika, mint minden évben. Stille Nacht, heilige Nacht, O Tannenbaum, Pásztorok, pásztorok, kalács, likőr és sülthús illata; eltelt még egy békességes Szenteste.

Másnap kiderült, hogy nem kellett volna akkora ablakot tárni az angyalnak, mert ha egy angyal be akar jutni a jó kisfiúkhoz, bárhol közlekedni képes, de a szomszéd bácsi csak az ablakon át láthatta meg a fát, a fán pedig az alákigyózó nemzetiszinű szalagot. A szomszéd bácsi volt a kis utca besúgója, ezt akkor már mi is tudtuk. A szomszéd bácsinak csak a feje látszott, amikor este beszólt a nyitott ablakon: — Szomszéd elvtárs, ne tegye kirakatba a nemzeti érzéseit, ne nyisson neki akkora függönytelen ablakot, mert ráfázhat. *— Szegény, italhoz nem szokott apámat feltüzelhette az a két pohár bor, mert nyersen csak annyit közölt a szomszéd bácsival, hogy a saját lakásában azt tesz, amit akar. A szomszéd bácsi ezt kétségbe vonta.*

Karácsonykor szép havak hulltak akkoriban. Másnap ropogott a hó apánk szegényes félcipője alatt, amikor kifordult a kapun, hogy beüljön a Pobedába. Anyám húslevese, sültje, töltöttkáposztája és tortája sem úgy sikeredett, mint a múlt Karácsonyon. Zolinak jó gyomra lehetett, mert remek étvággyal evett. — Na?! — kérdezett rám ebéd után, a tegnap tapasztaltakra utalva. — Na látod? Még büszkék is, mert azt hiszik, ismét kitoltak velünk! Na, hát van angyal?

Az ütőcsel után balommal lekaptam orráról sokdioptriás szemüvegét, s meglehetős gyakorlattal inditottam el a jobbomat; utána már egyszerűbb volt, csak hunyorgott, és visitott az ütésektől. Anyám választott szét koncertzongora alatti hempergésünkből. Most elmaradtak a békitő pofonok. — Még most is? Hát még ilyenkor is?! — suttogta elcsempült szájjal. — Ezt sem mernétek, ha apátok itthon volna! — Ő sirt, véresre karmolva mi hallgattunk. — Van angyal! — mondtam dacosan, és anyánk előtt Zoli sem mondhatott ellent. Hátha berepül az ablakon, és visszaveszi az ajándékokat . . .

Apánk eléggé simán megúszta, estére már hazakerült, étvágytalanul toszogatta tányérján az ünnepi vacsorát, s anyánk ezúttal nem kérdezte meg, hogy: Na mi van, miért nem izlik?

A szomszéd bácsinak ezután nem akartunk köszönni, de apánk szerint egy jólnevelt úrigyerek mindenkinek köszön. Úgy illik. Ezt viszont már nem hihettük el neki, mert hát akkor is hazugságon fogtuk, amikor angyalkodott. Ó, irigyelt kispolgárok kedves, illúziót óvó füllentései!

A következő Karácsonyokból már hiányzott valami. Botor módon lelepleztük az utolsó hazugságot, ami meleg szint lopott életünkbe, s már együtt hazudtunk szüleinkkel, csak megváltozott körülmények között; még húszéves koromban is elvártam, hogy csengessen az angyal; még húszéves koromban is minden Karácsonykor ott szerénykedett egy kis csomag a Kisjézus-kép alatt, a fa csúcsán. Apánk időnként egy-egy savanyú pillantást vetett a csomagocskára. Mi is. Selyempapirba rejtve azért ott volt az a pántlika. Még most is ott s úgy csüng minden Karácsonykor, ha anyám az unokáját várja, pedig meghalt a szomszéd bácsi, egy csomó déd- és nagyszülő, apánk, s aztán Zoli is. Zoli, a hitetlen. Csak angyal van továbbra is, akkor is, ha nem hiszünk benne. Sőt, akkor leginkább! Ott él ünnepteremtő kispolgárok bocsánatos hazugságainak, kegyes csalásainak belénktörött szilánkjaiban. Később talán, amikor már elvesztettük gyermekünket egy idegenségtől huzatos pályaudvaron, s vele együtt a gyermekkori illatokat és illúziókat, egy Karácsonyon duzzogva ott marad ama mennyek országában, rágja a körmét és nem hoz semmit, bár még egy árva kis gyermeteg hazugságot sem. A szentesti nyitott ablakokon pedig helyette csak besúgók, följelentők fagylaló pillantása röppen be és söpör végig puszta szobánkon.

Arkossy István grafikája

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

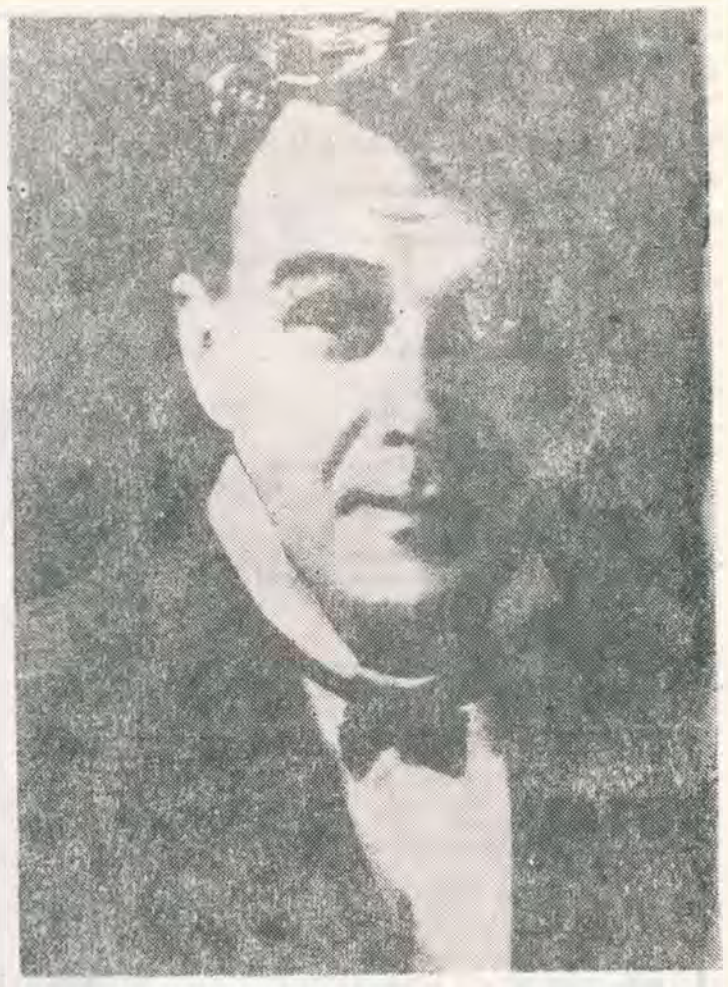

Kosztolányi Dezső (Szabadka, 1885. 3. 29. — Budapest, 1936. 11. 3.) költő, író, műfordító, hírlapíró; a *Nyugat* első nemzedékének vezéralakjai közül is a legszínesebb egyéniség: a magyar verselés bűvésze, a magyar nyelv bajnoka, az acélos és mégis légies magyar prózastílus kimunkálója; a l'art pour l'art híve, „homo aestheticus", aki a morál nevében gyakorolt erőszak évadjain a szépséget vallja erkölcsének. A pai ágon írástudó és szabadságharcos nemesi elődöket tart számon, anyai ágon művelt gyógyszerészek utóda. Tizenöt éves korától ír rendszeresen verset. Felsőfokú tanulmányait a budapesti egyetem magyar-német szakán és Bécsben végzi. Első verseskötete, a *Négy fal között*, 1907-ben jelenik meg. Egy év múlva elbeszélésgyűjteményt ad ki: *Boszorkányos esték*. Kezdettől fogva könnyű tollú és faradhatatlan újságíró. 1913-ban feleségül veszi Harmos Ilona színésznőt. Az első világháború éveit kétségbeesésben és páni félelemben éli át. A kommünhöz meg a bukása utáni irodalmi csatározásokhoz fűződő élményei táplálják *Néró, a véres költő* (1922) c. könyvét, „a véresen fájdalmas dilettantizmus regényét" (Thomas Mann). A 20-as évek derekán egymást követik további remekbe szabott regényei. A *Pacsirtában* (1924) az eladhatatlanul csúnya lányukat dédelgető szülők szeretete alól egy pillanatra feltör a kesergő gyűlölet, ám az író érzékelteti, hogy a szülők önáltatása erkölcsi ellenerő is, amelyre szükségük van az örömtelen élet elviseléséhez. Az *Aranysárkány* (1925) fővonalát egy alantas sértés következményei adják. Novák tanár úr, akit egyik tanítványa megver, nem tud beletörődni szégyenébe, élete nagy kudarcába; öngyilkossága a szenvedő ember diadala. Az *Édes Anna* (1926) egy engedelmes és képtelenül türelmes cselédlányról szól, akiben a többnyire leereszkedő jóindulatból okozott kisebb-nagyobb bántalmak váratlanul robbanáshoz vezetnek: Anna megöli gazdáit. Ugyancsak a 20-as évek közepétől írja Kosztolányi a kópés hasonmása, *Esti Kornél* nevét viselő gyűjtemény (1933) darabjait, valamint a *Tengerszem* (1936) kötet novelláit, amelyekkel prózaírói pályája csúcsaira jut. Fiatalkori verseskönyvei közül *A szegény kisgyermek panaszai* (1911) kelti a legnagyobb feltűnést és méltán. Kosztolányi költészete szerencsésen foglalja egybe a formai törekvő parnasszisták, az impresszionizmus, a szimbolizmus és az expresszionizmus eredményeit, s ezt a fejlődési ívet jól mutatják a sorjázó kötetek, a korábbiaktól a *Kenyér és bor* (1920), *A bús férfi panaszai* (1924), a *Meztelenül* (1928) címűeken át a mindent megkoronázó és lezáró *Számadásig* (1935). 1933 nyarától Kosztolányit mindinkább elhatalmasodó gégerák gyötri, többször megműtik, de hiába; fájdalmai egyre kibírhatatlanabbak. 1935-ben még megismerkedik utolsó szerelmével, Radákovich Máriával, s ennek köszönhető, hogy megírja utolsó nagy versét, a *Szeptemberi áhítatot*. Bár az elmúlástól világéletében rettegett, a halálos ágyon is van lelkiereje, hogy két jaj között szójátékokat vessen papírra (beszélni már nem tud). Egy délután oltást kér, s felesége megkérdezi, nem lenne-e elég egy kevert por. Kosztolányi bólint s felírja: „Levert volt, kapott egy kevert port." Kis idő múlva felesége így szól: „Kicserélem a gézt a kanül alatt." Erre ezt írja fel: „gézcsókom".

Sakkmatt

Egyszer este az apám sugárzó arccal jött a szobába. Emlékszem, az üvegajtón át néztem, mint jön felém a gyakorlattéri portól összepiszkítottan, elfáradva és mégis ruganyosan. Mikor belépett — mintha most is látnám —, lecsatolta kardját, és így szólt hozzám:

— Holnap átmégysz Tarékhoz. Ma az ezredes úr Aladár tanítójának fogadott meg...

Az apám magához vont és megcsókolt:

— Becsüld meg magad, fiam.

Másnap dobogó szívvel kopogtam egy széles, faragványos tölgyfaajtón. Aladár kelletlenül nyújtotta felém keskeny, sápadt kezét, de pár perc múlva összebarátkoztunk. Ettől fogva azután mindennap elmentem hozzá, s később egész délutánokon ültem az ágya mellett. Az álmos, langyos szobában halkan zenélt a szimfónium, csipegett a kanári madár, a kandallóban pattogott a tűz, mi pedig képeskönyveket néztünk, kibámultunk az ablakon, együtt unatkoztunk.

Ilyen unalmas, végtelennek látszó délutánon vettük elő egyszer a sakkot. Aladár megtanított játszani, s én egy hét múlva már rendesen vertem őt.

Mikor ezt megtudták, az anyja, egy sovány, őszülő asszony magához hívott:

— Hagyjon reá mindent. Aladárnak fáj, ha nem teljesedik az akarata. Maga okos fiú, tudja...

Megsimogatta a fejemet, és én mélyen meghajoltam.

Azóta mindig az övé volt a győzelem.

Aladár azonban hamar megszokta ezt az olcsó dicsőséget, s napról napra éreztette velem a fölényét. Kicsinylő, hideg mosoly fogadott, és az izgatott tornák után kínos csend remegett fölöttünk, melyben a szívünk dobogását is hallottuk. Az anyja rendesen ott állt az ágynál, s izgatott boldogsággal csókolta szájon a fiát:

— Te kis mester... Győztél megint.

Én ilyenkor zavartan hallgattam, vettem a kalapomat és mentem.

Künn a folyosón még hallottam, hogy nevettek. Engem nevettek? Nem tudom. De mikor az utcán a hűs levegő megcsapta az arcomat, sokszor gondoltam egy nagy végső leszámolásra, egy irgalmatlanul kegyetlen, véres letiprásra. Másnap azonban megláttam Aladár elaszott alakját, mosolyogtam az érzékenységemen, s mély szánalommal, majdnem szeretettel nyújtottam a kezemet.

— Játsszunk.

A lázas betegnek minden életereje a játékszenvedélyben újult meg és oszolt el.

Most már nem unatkoztunk, mindkettőnk arca tüzelt a nagy indulattól. Az övé a becsvágytól, az enyém a szégyentől.

Így lassanként ennek a háznak rabszolgájává váltam. A síkos parketten esetlenül hajladoztam a háziak előtt, kik hideg jóindulattal váltottak velem néhány szót. Hiába tisztítgatta és alakítgatta anyám a ruháimat, mindig otrombább és ügyetlenebb lettem. A nyakkendőm vagy nagyon vastag volt, vagy nagyon vékony. De sohasem állt jól. Az asztalnál vagy keveset ettem, vagy sokat. Sokszor a poharat is feldöntöttem.

Mikor hazamentem, arcomra szorítottam a kezeimet, és mérgesen vetettem magamat az ágyra. Azt hittem, nem bírom ki sokáig.

Ma is úgy emlékszem erre a házra, mint ahol minden elefántcsontból, ébenfából és ezüstből van. A gyöngyházkagylók sejtelmes zúgását még mostan is hallom. A kapualja ablakai finom zöld, sárgás és halványlila fényt szűrtek át, s amint beléptem, mindjárt két kőóriás feje meredt elébem haragosan, morcosan. Minden, ami sejtelmes és nagyszerű volt, azt ebben a házban találtam föl.

Egyszer történetesen korábban érkeztem oda. A szobában ezüsternyős lámpánál egy fiatal leány hímezett, akit azelőtt sohasem láttam. Aladár nem volt otthon. Leültem az asztalhoz, s hallgattam a csendet, bámultam a lámpát és a leányt, kinek halvány nyakát az ellenző fehér árnyékai csipkézték körül, és úgy éreztem, hogy egy végtelenség óta ismerem ezt az ismeretlent, aki akkor tágra nyílt szemekkel nézett az én fájdalmas, szomorú arcomba.

Azóta mindennap találkoztunk és kóboroltunk a kertben, a tágas, kongó szobákban. Holdfényes estéken leült a zongorához, s én fájó fejjel, sápadtan állottam a tündöklő, fekete szekrény mellett, melyből sírva fakadoztak fel a nagy germán koponyák, porladó szívek megelevenülő álmai.

Titkunkat nem tudta senki. Nagyon boldogok voltunk.

Egyébként minden a régiben maradt; én rendesen jártam Aladárhoz, sakkoztunk s mindig ő vitte el a győzelmet. Az iskolában megcsináltam a feladatát, mellette ültem, csaltam helyette is, és talán el sem tudtam volna lenni nélküle.

Mikor igazán rabszolgája lettem e háznak, elfelejtettem, hogy az vagyok.

Rendesen késő este vetődtem haza. Az úton szaladtam, boldogan megvacsoráztam, s kószáltam a nyári éjszakában. Aztán olvastam, s gyakran három órakor is égett a lámpám.

Álmomból sokszor felriadtam. Felszakítottam az ablaktáblákat. Az éj fülledt volt; az ég téntafekete. Csak szögletében pislogott egy arany csillag, mint valami odatűzött drága ék. Körülötte halvány fényfoltok remegtek, mintha odalehelt aranyfüst nyomai lettek volna. Önkéntelenül is a titokzatos ház felé fordítottam a fejemet.

Az udvar mélyén a fehér orgonák virágoztak.

És ezt az álomképes, csendes boldogságot egy sötét őszi délutánon — egy pillanat alatt elvesztettem!

Eljátszottam.

Ha e napra gondolok, újra oly izgatott és zavart leszek, mint akkor voltam, és rendeznem kell a gondolataimat.

Aladár az utolsóban volt, az orvosok kimondották, hogy nem menthetik meg. Ő azonban még mindig a sakk szenvedélyén csüngött azzal a görcsös erővel, amellyel a haldoklók utolsó pillanatukban paplanuk huzatába kapaszkodnak. Én természetesen továbbra is bohóca maradtam, s türtem a szeszélyeit, a család hallgatag gúnyját, mint egy rabszolga. Csak otthon sírtam fel keservesen, a lelkem mélyéből. Mint egy megkorbácsolt rabszolga.

Még most is látom azt a szobát, amint az októberi nap fakó sárgaságában tündöklik. A barna, nagy, polírozott bútorok vakítóan csillogtak, fönn a pohárszéken pedig nyugodtan szunyókáltak a színes edények. Aladár a vörösbársony tolószéken ült, s égő szemeivel az őszi délutánra, a lugas pirosló leveleire bámult. Nagy fejében, melyet selyempuha szőkeség borított, nyugtalanul forogtak a láztüzes szemgolyók. Vézna testét szörnyű, ugató köhögés rázta össze, s ő maga szinte eltörpült ijesztő, értelmetlenül nagy feje mellett. Homlokán hideg izzadsággyöngyök. Arcán bíborosan égtek a tüdővész alkonyrózsái.

Aznap, emlékezem, korán sötétedett. Délután három órakor már félhomály volt a nagy teremben, s én úgy éreztem, mintha e nehéz égbolt búcsúzó őszi fényével, komor fellegeivel a szobára feküdt volna: elvette látásunkat, felkorbácsolta vérünket s eltompította eszünket... Sokszor azt hittem, hogy már az anyanyelvemet sem értem, oly idegenszerűen és zavarosan hangzott minden szó, ami abban a csillogó teremben elhangzott. Aladár a rendesnél is idegesebb volt, fülhasítóan, sértően kacagott:

— Ne hagyd magad!

A szobában meleg volt; szédült a fejem. Egy gondolat villant meg előttem, de a másik pillanatban már kinyílt az ajtó, s belépett Olga, halványkék ruhában.

A játék tovább folyt. Aladár előtt egy csomó báb hevert. Összevissza húzogattam a figurákat, úgyhogy győzelme már biztos volt.

A végjátéknál tartottunk, amikor én kedvetlen szórakozottságomban egyik bábhoz kaptam. Aladár hirtelen felugrott, s a kezemre ütött:

— Nem rajtad a sor!

Csend lett. Elsápadtam, s az ajkaimba haraptam. Kóválygott velem a világ. Az egész ház, mint valami óriás hadihajó megindult, s a vízen hánykolódó ember rémült bizonytalanságával az asztal párkányába kapaszkodtam. Egyszerre fekete lett előttem minden.

Aztán szédületes gyorsasággal gondolkozni kezdtem. A szemben levő tükörben láttam feldúlt arcomat, a győzelmére váró Aladárt s mellette az anyját. Kezem a sakkdeszkán járt, de nem tudtam, mit csinálok. Kábult és fáradt voltam, s akkor úgy tetszett mintha egy végtelenség óta ütött volna meg tanítványom, aki az én véremből, az én agyamból szívta életét, mindenét. S láttam magam is: ott ültem vele szemben, mint egy kitömött szalmabáb, mint az ő bohóca, cselédje, rabszolgája. S aztán sokáig néztem csontvázzá aszott, tüdőtelen testét, porcogós kezét, mely leigázott, porba nyomott, mint egy fejedelmi vas-marok.

A fülemben harangzúgást hallottam. Kezem tologatta a bábokat előre, hátra, hol jól, hol rosszul. Egyszerre aztán kétségbeesett elhatározásom támadt. E hústalan csontkoponyáról utoljára letéptem azt a hazug aureolát, melyet finom és fehér arisztokratakezek fontak köréje, hogy a földön marasszák...

Aladár kacagott. Anyja mosolyogva várta a győzelmet.

— Vigyázz! — súgta a fülébe.

S én akkor kiegyenesedtem. Görbedt gerincem merészen rázta le az alázatosság szolgajármát. Ebben a percben nem gondoltam semmire és senkire.

Végigsimítottam a homlokomat, és lángoló szemekkel meredtem a sakkmező fekete-sárga tarkaságára. Agyamban haditervet kovácsoltam. Három lépés után már előnyben voltam. Szörnyű acélgyűrűt vontam ellenfelem hadsora elé, mely a kombináció szédítő merészségével s a logika vasköveteztével roppantotta szét egy vizenyőt agy üres kapkodásait. A bástyák keményen állottak, a futók serényen vigyáztak, a lovak, mintha fülüket hegyezték volna: minden báb a diadalmas gondolkozás s a szikrázó ész egy-egy epopeiája volt.

Felemeltem homlokomat, s kezem ökölbe szorult.

— Sakk! — szólt Aladár és anyja boldogan mosolygott.

Én egy kibúvó mozdulatot tettem. Az utolsó rabszolgalépést.

Mikor aztán újra rám került a sor, az agyamra ömlő vértől szinte vakon, az indulattól részegen, az öröm remegő kiáltásával szóltam:

— Sakkmatt!

S lassan előre toltam egy parasztot...

KÖNYÖRGÉS AZ ITTMARADÓKHOZ

Ha meghalok majd, mélyre ássatok
gyarló valómban meg ne lássatok,
ködként inogjon eltűnt társatok,
s nekem, szegénynek,
megbocsássatok.

Ne nézzétek karomat-térdemet,
csak szándokom és ne az érdemet,
mi vérzik és fáj most mellem
megett,
azon lehet akkor megmérnetek.

Önváddal és mérgekkel olykoron
vertem magam füstös-boros toron,
mindig a kín volt ólmos ostorom,
mindig magány a mély monostorom.

Vétkeztem itt s vétkeztek ellenem,
bár senki úgy, mint lázadt
szellemem,
az sarkantyúzott szünös-szüntelen,
s ezért vagyok én bűnös-büntelen.

De a komor szemet el nem birom,
örök gyehenna lesz attól sirom,
nézd, fél a lelkem, mint hulló
szirom,
legyen az irgalom az én bíróm.

Azzal, mi biztos és szilárd-igaz,
holtomban új halálba taszitasz,
aki halandó, folyvást botlik az,
számomra csak a kétes a vigasz.

A kancsal emlék szépítsen tovább,
mint hold, mely a felhőkön oson át,
s széthordva megbocsátó mosolyát,
ezüstté bűvöl minden pocsolyát.

A szöveggyűjteményt szerkesztette

K. JAKAB ANTAL

BOLDOG, SZOMORÚ DAL

Van már kenyerem, borom is van,
van gyermekem és feleségem.
Szívem minek is szomorítsam?
Van mindig elég eleségem.
Van kertem, a kertre rogyó fák
suttogva hajolnak utamra,
és benn a dió, mogyoró, mák
terhétől öregbül a kamra.
Van egyszerű, jó takaróm is,
telefonom, úti böröndöm,
van jó-szívű jót-akarom is,
s nem kell kegyekért könyörögnöm.
Nem többet az egykori köd-kép,
részegje a ködnek, a könnynek,
ha néha magam köszönök még,
már sokszor előre köszönnek.
Van villanyom, izzik a villany,
tárcám van igaz szinezüstből,
tollam, ceruzám vigan illan.
szájamban öreg pipa füstöl.
Fürdő van, üditeni testem,
langy tea beteg idegemnek,
ha járok a bús Budapesten,
nem tudnak egész idegennek.
Mit eldalolok, az a bánat
könnyekbe borít nem egy orcát,
és énekes ifju fiának
vall engem a vén Magyarország.
De néha megállok az éjen,
gyötrődve, halálba hanyatlón,
úgy ásom a kincset a mélyen,
a kincset, a régit, a padlón,
mint lázbeteg, aki föleszmél,
álmát hüvelyezve, zavartan,
kezem kotorászva keresgél,
hogy jaj, valaha mit akartam.
Mert nincs meg a kincs, mire vágytam,
a kincs, amiért porig égtem.
Itthon vagyok itt e világban,
s már nem vagyok otthon az égben.

A MAGYAR ROMOKON

Jaj, merre menjek?
Jaj, merre nézzek?
Jaj, mit rebegjek?
Jaj, mit hazudjak?

Jaj, tán loholjak?
Jaj, tán feküdjek?
Jaj, mért akarjak?
Jaj, mért pihenjek?

Jaj, régi kertünk?
Jaj, versek álma?
Jaj, drága fajtám?
Jaj, bús vidékem?

Jaj, hogy sziszegjek?
Jaj, hogy üvöltsek?
Jaj, hogy kigyózzak?
Jaj, hogy harapjak?

Jaj, hol az arcom?
Jaj, hol a múltam?
Jaj, hol az ágyam?
Jaj, hol a sírom?

SZEPTEMBERI ÁHÍTAT

Szeptemberi reggel, fogj glóriádba,
ne hagyj, ne hagyj el, szeptemberi nap,
most, amikor úgy lángolsz, mint a fáklya,
s szememből az önkívület kicsap,
emelj magadhoz. Föl-föl, még ez egyszer,
halál fölé, a régi romokon,
segíts nekem, szeptember, ne eressz el
testvéri ősz, forrón-égő rokon.
Én nem dadogtam halvány istenekhez
hideglelős és reszkető imát,
mindig feléd fordultam, mert hideg lesz,
pogány igazság, roppant napvilág.
Méltó vagyok hozzád: nézd, itten állok,
még sok hívő száj büszkén emleget,
vérembe nőnek a termékeny álmok,
s nők sem vihognak a hátam megett.
Nem is kívánok egy pincét kiinni,
vagy egy cukrászdát, vendéglőt megenni,
csak az élet örök kincsébe hinni,
s a semmiség előtt még újra lenni.
Ki érleled a tőkén a gerezdet,
én pártfogóm és császárom, vezess,
az életem a sors kezébe reszket,
de lelkem és gerincem egyenes.
Uralkodásra a karom erős még,
adj kortyaidból nékem, végtelen,
s te aranyozd, aki vagy a dicsőség,
még most se rút, nem-őszülő fejem.
Érett belét mutatja, lásd, a dinnye,
fehér fogától villog vörös íny,
kövér virágba bújik a darázs ma,
a hosszú út után selymes *garage*-ba,
méztől dagadva megreped a szőlő,
s a boldogságtól elnémul a szóló.
Bizony, csodás ország, ahova jöttünk,
mint hogyha a perc szárnyakon osonna,
el-nem-múló vendégség van köröttünk,
hosszú ebéd és még hosszabb uzsonna.
Húgom virágokat kötöz a kertbe,
aranytálban mosakszik reggelente,
s ha visszatér az erdőn alkonyatkor,
a csillagokról ráhull az aranypor.
Olyan ez éppen, mint gyermekkoromba.
A felnőttek érthetlenül beszélnek
egymás között, minden nesz oly goromba,
estente búgó hangja van a szélnek,
tán megriad lenn egy sötét falombtól,
s a télre, sárra és halálra gondol.
Aztán a délután is furcsa nékem,
hogy a napot árnyékok temetik,
a zongorán, mint hajdan a vidéken,
örvénylik a *Sonata pathétique*,
bukdácsol a billentyűn tompa búban
az édes elmebeteg, árva Schumann,
s mert nem lehet már jobban sírnia,
száján kacag a *schizophrénia*.
Nem volt a föld még soha ily csodás,
a fák között mondhatlan suttogás,
a fák fölött szalag, beszegve kancsal
fénnyel, lilába lángoló narancsal,
az alkonyat csókot hajít a ködnek,
és rózsaszín hullámokon fürödnek.
Miféle ország, mondd, e gyermek-ország,
miféle régen elsüllyedt mennyország?
Jaj, minden oly szép, még a csúnya is,
a fájdalom, a koldus gúnya is,
jaj, hadd mutassam e kis templomot,
mely déli tűzben csöndesen lobog.
Imádkozó lány, száján néma sóhaj,
mint mélyen-alvó, ferde szemgolyóval,
vakok meresztik égre szemüket,
Isten felé fülel egy agg süket.
Vagy nézd az estét, a kormos zavarba
kis műhelyébe dolgozik a varga,
csöpp láng előtt, szegényen és hiába,
mint régi képen, ódon bibliába.
Most az eső zuhog le feketén,
most a sötétbe valami ragyog,
mint bűvös négyszögön a mese-fény,
fekete esőn arany-ablakok.
Künn a vihar, elfáradt, lassu rívás,
benn villanyfénynél őszi takarítás,
a készülődés télre, az igéret,
s az ámulattól szinte égig érek.
A csillagok ma, mondd, miért nagyobbak,
s mint a kisikált sárgaréz-edények
a konyha délutánján, mért ragyognak?
Mit akar tőlem ez a titkos élet?
Ki nyújtja itt e tiszta kegyeket?
Ki fényesít eget és hegyeket?
Mily pantheizmus játszik egyre vélem,
hogy századok emlékét visszaélem?
Az Orion süvegje mért parázsló?
Miért, hogy mindent lanyha pára mos?
Ki tette ezt? Ki volt ez a varázsló?
Miért csodálkozol, csodálatos?
Szép életem, lobogj, lobogj tovább,
cél nélkül, éjen és homályon át.
Állj meg, te óra és dölj össze, naptár,
te rothadó gondoktól régi magtár.
Ifjúságom zászlói úszva, lassan
röpüljetek az ünnepi magasban.

1935

ILONA

Lenge lány,
aki szó,
holdvilág
mosolya:
ezt mondja
a neved,
Ilona,
Ilona.

Lelkembe
hallgatag
dalolom,
lallala,
dajkálom
a neved
lallázva,
Ilona.

Minthogyha
a fülem
szellőket
hallana,
sellőket,
lelkeket
lengeni,
Ilona.

Müezzin
zümmög így:
„La illah
il' Allah",
mint ahogy
zengem én,
Ilona,
Ilona.

Arra, hol
feltűn és
eltűn a
fény hona,
fény felé,
éj felé,
Ilona,
Ilona.

Balgatag
álmaim
elzilált
lim-loma,
távoli,
szellemi
lant-zene,
Ilona.

Ó az *i*
kelleme,
ó az *l*
dallama,
mint ódon
ballada,
úgy sóhajt,
Ilona.

Csupa *l*,
csupa *i*,
csupa *o*,
csupa *a*,
csupa tej,
csupa kéj,
csupa jaj,
Ilona.

És nekem
szín is ez,
halvány
kék-lila,
halvány
anilin,
ibolya,
Ilona.

Vigasság,
fájdalom,
nem múlik
el soha,
s balzsam is
mennyei
lanolin,
Ilona.

Elmúló
életem
hajnala,
alkonya,
halkuló,
nem múló
hallali,
Ilona.

Lankatag
angyalok
aléló
sikolya,
Ilona,
Ilona,
Ilona,
Ilona.

FEBRUARI ÓDA

Jaj, mily gödörbe buktat e február,
mily mely homályba? Csillagaim hunyó
világa hamvad, Földre ver le
szörnyű betegség.

Sorsom, mely eddig tétova ködbe bújt,
egyszerre itt van, szönyeges és meleg
szobámba sétál, mint a farkas,
rám vicsorogva.

Ijedve futnék, ámde hová lehet?
Nincsen menekvés, zörgetek esztelen,
kemény kilincsen és vasajtón
koppan a szándék.

Csupán te állsz itt, kedvesem, árny gyanánt,
távolba mosva, sápatag és merőn,
már mint az özvegy, kit halott férj
hütlenül elhágy.

Még sincs üres szó ajkadon, és hazug
vigaszt se súgsz te. Mint a csodálatos
józan való vagy, és a hűség
s mint a halál nagy.

El is felejtem a szanatórium
pálmáit és a téli-sötét delet,
s a mélyből a fényes magasba
fölkiabálok.

Jó volt tevéled járni a sárgolyó
úrőm-vidékét, a keserű mezőt,
ó boldogságom édesanyja,
társam a rosszban.

Én nem szerettem önmagamat soha.
De te szerettél. Egyszerű és igaz
jóságod oly gyors, lángoló volt,
hogy utolértél.

Ha fújt a szél, még át se cikázhatott
a gondolat, hogy „meghülök", amikor
önzésem is előzve: „meghülsz",
már te kimondtad.

Lásd, így dicsérlek szakszerű, tárgyias,
pontos szavakkal, úgy, ahogy illet ez,
mert köznapi voltál te mindég,
mint a verőfény.

Kések között, a végzet a vállamon,
téged dalollak, még nyomorékul is,
száj nélkül is, szájamba sebbel,
emberi nagyság.

HAJNALI RÉSZEGSÉG

Elmondanám ezt néked. Ha nem unnád.
Múlt éjszaka — háromkor — abbahagytam
a munkát.
Le is feküdtem. Ám a gép az agyban
zörgött tovább, kattogva-zúgva nagyban,
csak forgolódtam dühösen az ágyon,
nem jött az álom.
Hívtam pedig, így és úgy, balga szókkal,
százig olvasva, s mérges általokkal.
Az, amit írtam, lázasan meredt rám.
Izgatta szívem negyven cigarettám.
Meg más egyéb is. A fekete. Minden.
Hát fölkelek, nem bánom az egészet,
sétálgatok szobámba le-föl, ingben,
köröttem a családi fészek,
a szőnyegen lágy, álombeli mézek,
s amint botorkálok itt, mint a részeg,
az ablakon kinézek.

Várj csak, hogy is kezdjem, hogy magyarázzam?
Te ismered a házam,
s ha emlékezni tudsz a
hálószobámra, azt is tudhatod,
milyen szegényes, elhagyott
ilyenkor innen a Logodi-utca,
ahol lakom.
Tárt otthonokba látsz az ablakon.

Az emberek feldöntve és vakon,
vízszintesen feküsznek,
s megforduló szemük kacsintva néz szét
ködébe csalfán csillogó eszüknek,
mert a mindennapos agyvérszegénység
borult reájuk.
Mellettük a cipőjük, a ruhájuk,
s ők a szobába zárva, mint dobozba,
melyet ébren szépítnek álmodozva,
de — mondhatom — ha így reá meredhetsz,
minden lakás, olyan, akár a ketrec.
Egy keltőóra átketyeg a csöndből,
sántítva baktat, nyomban felcsörömpöl,
és az alvóra szól a
harsány riasztó: „ébredj a valóra."
A ház is alszik, holtan és bután,
mint majd száz év után,
ha összeomlik, gyom virít alóla,
s nem sejti senki róla,
hogy otthonunk volt-e vagy állat óla.

De fönn, barátom, ott fönn a derűs ég,
valami tiszta, fényes nagyszerűség,
reszketve és szilárdul, mint a hűség.
Az égbolt,
egészen úgy, mint hajdanába rég volt,
mint az anyám paplanja, az a kék folt,
mint a vízfesték, mely írkámra szétfolyt,
s a csillagok
lélekző lelke csöndesen ragyog
a langyos őszi
éjjelbe, mely a hideget előzi,
kimondhatatlan messze s odaát.
Ők, akik nézték Hannibál hadát
s most néznek engem, aki ide estem
és állok egy ablakba, Budapesten.

Én nem tudom, mi történt vélem akkor,
de úgy rémlett, egy szárny suhant felettem,
s felém hajolt az, amit eltemettem
rég, a gyerekkor.

Olyan sokáig
hámultam az égbolt gazdag csodáit,
hogy már pirkadt is keleten, s a szélben
a csillagok szikrázva, észrevétlen
meg-meglibegtek, és távolba roppant
fényesóva lobbant,
egy mennyei kastély kapuja tárult,
körötte láng gyúlt,
valami rebbent,
oszolni kezdett a vendégsereg fent,
a hajnali homály mély
árnyékai közé lengett a báléj,
künn az előcsarnok fényárban úszott,
a házigazda a lépcsőn bucsúzott,
előkelő úr, az ég óriása,
a bálterem hatalmas glóriása,
s mozgás, riadt csilingelés, csodás,
halk női suttogás,
mint amikor már vége van a bálnak,
s a kapusok kocsikért kiabálnak.

Egy csipkefátyol
látszott, amint a távol
homályból
gyémántosan aláfoly,
egy messze kéklő,
pazar belépő,
melyet magára ölt egy drága, szép nő,
és rajt egy ékkő
behintve fénnyel ezt a tiszta békét,
a halovány ég túlvilági kékét,
vagy tán egy angyal, aki szűzi
szép mozdulattal csillogó fejékét
hajába tűzi,
és az álomnál csendesebben
egy arra ringó
könnyűcske hintó
mélyébe lebben,
s tovább robog kacér mosollyal ebben,
aztán amig vad paripái futnak
a farsangosan lángoló Tejutnak,
arany konfetti-záporába sok száz
batár között, patkójuk fölsziporkáz.

Szájtátva álltam,
s a boldogságtól föl-fölkiabáltam,
az égbe bál van, minden este bál van,
és most világolt föl értelme ennek
a régi, nagy titoknak, hogy a mennynek
tündérei hajnalba hazamennek
fényes körútjain a végtelennek.

Virradtig
maradtam így és csak bámultam addig.
Egyszerre szóltam: hát te mit kerestél
ezen a földön, mily kopott regéket,
miféle ringyók rabságába estél,
mily kézirat volt fontosabb tenéked,
hogy annyi nyár múlt, annyi sok deres tél
és annyi rest éj,
s csak most tűnik szemedbe ez az estély?

Ötven,
jaj, ötven éve — szivem visszadöbben —
halottjaim is itt-ott, egyre többen —
már ötven éve tündököl fölöttem
ez a sok élő, fényes égi szomszéd,
ki látja, hogy könnyem mint morzsolom szét.
Szóval bevallom néked, megtörötten
földig hajoltam, s mindezt megköszöntem.

Nézd csak, tudom, hogy nincs mibe hinnem,
s azt is tudom, hogy el kell mennem innen,
de pattanó szivem feszítve húrnak
dalolni kezdtem ekkor az azúrnak,
annak, kiről nem tudja senki, hol van,
annak, kit nem lelek se most, se holtan.
Bizony ma már, hogy izmaim lazulnak,
úgy érzem én, barátom, hogy a porban,
hol lelkek és göröngyök közt botoltam,
mégis csak egy nagy ismeretlen Úrnak
vendége voltam.

MÉRGEK LITÁNIÁJA

Mind szeretem. A titkos zürzavarban
csendben susognak hozzám, mint a sír.
Oly egyszerűen, gazdagon, ragyogva,
akár a gyémánt, a rubin s zafir.

Az *ópium* volt első ideálom,
az álom, az én altató árám;
csak rám lehell és az enyém, mi drága,
enyém lesz Kína, Tibet és Japán.

Lihegve néztem ódon patikában
az *atropin* megcsillanó levét.
Bús kedvesünk szemébe álmokat lop,
s sötét szeme az éjnél feketébb.

Szeretem a tápláló s gyilkos *arzént*,
mert vézna arcunk tőle gömbölyül,
és éltető rózsás lehelletére
az élet és a halál leng körül.

Fejfájasztó homályos délutánon
az *antipyrin*-hez esedezünk.
Egy perc s fejünk a semmiségbe törpül,
és óriási lesz pici kezünk.

A *koffein* komoly, nyugodt barátunk,
mélységek kútja, bölcsek itala.
A *veronál* vén gyermekek dadája,
a *morfium* az örök éjszaka.

A *nikotin* zavart füstfellegében
keleti lázak fátyola remeg.
Az *alkohol* gyógyítja életünket,
ezt a fekélyes, óriás sebet.

Hogy integetnek, hívnak és üzennek,
ha bánatoktól bong a beteg éj:
az éjjeliszekrényünkön alusznak,
és hallgatásuk is zokog, zenél.

Simák, szelídek s szörnyű gyilkosok mind,
olyan kicsik és mégis oly nagyok.
Oly mozdulatlanok. S fakó ölükben
egy túlvilági lángvihar ragyog.

Mind szeretem. És ők is mind szeretnek.
Komor nevük imába foglalom.
Rettegve, félve rejtem el a titkuk,
mint átkomat és örök bánatom.

MAGYAR KÖLTŐK SIKOLYA EURÓPA KÖLTŐIHEZ 1919-BEN

Oly mélyre estünk, hogy nem hullhatunk már,
nincs is magas és nincs számunkra mély.
Anyánk nyelvén sikoltunk a világhoz,
mi lesz szivünkkel és mi lesz szavunkkal,
ha jő az éj?

Ti messze költők, akik távol innen
emelkedtek az Isten szivihez,
mi földön ülünk már s szavak hamúját
kapargatjuk, és fölzokogva kérdjük,
mi lesz, mi lesz?

A versünk is már csak segélysikoltás,
mely ki se hat a tüzön-poklon át,
mint gyönge csecsemőé, kit megölnek,
és mint a szűzé, akit meggyaláznak
a katonák.

(Megj. 1919. márc. 16.)

HALOTTI BESZÉD

Látjátok feleim, egyszerre meghalt
és itt hagyott minket magunkra. Megcsalt.
Ismertük őt. Nem volt nagy és kiváló,
csak szív, a mi szivünkhöz közel álló.
De nincs már.
Akár a föld.
Jaj, összedőlt
a kincstár.

Okuljatok mindannyian e példán.
Ilyen az ember. Egyedüli példány.
Nem élt belőle több és most sem él,
s mint fán se nő egyforma két levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.
Nézzétek e föt, ez összeomló,
kedves szemet. Nézzétek, itt e kéz,
mely a kimondhatatlan ködbe vész
kővé meredve,
mint egy ereklye,
s rá ékírással van karcolva ritka,
egyetlen életének ősi titka.

Akárki is volt ő, de fény, de hő volt.
Mindenki tudta és hirdette: ő volt.
Ahogy szerette ezt vagy azt az ételt,

s szólt ajka, melyet mostan lepecsételt
a csönd, s ahogy zengett fülünkbe hangja,
mint vízbe süllyedt templomok harangja
a mélybe lenn, s ahogy azt mondta nemrég:
„Édes fiacskám, egy kis sajtot ennék",
vagy bort ivott és boldogan meredt a
kezében égő, olcsó cigaretta
füstjére, és futott, telefonált,
és szőtte álmát, mint színes fonált:
homlokán feltündökölt a jegy,
hogy milliók közt az egyetlenegy.

Keresheted őt, nem leled, hiába,
se itt, se Fokföldön, se Ázsiába,
a múltba sem és a gazdag jövőben
akárki megszülethet már, csak ő nem.
Többé soha
nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó, tündér szerencse,
hogy e csodát újólag megteremtse.

Édes barátaim, olyan ez éppen,
mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszer csak őrája gondolt
mi meg mesélni kezdtünk róla: „Hol volt...",
majd rázuhant a mázsás, szörnyű mennybolt,
s mi ezt meséljük róla sírva: „Nem volt..."
Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon egyszer.

Folytatása a 8. oldalon

Nyugat jubileum. A jobb szélen Karinthy, mellette Kosztolányi, Füst, Schöpflin, Babits, Móricz.

Folytatás a 7. oldalról

A szegény kisgyermek panaszai (Részletek)

Mint aki a sínek közé esett...

És általérzi tűnő életét,
míg zúgva kattog a forró kerék,
cikázva lobban sok-sok ferde kép,
és lát, ahogy nem látott sose még:

Mint aki a sínek közé esett...
a végtelent, a távol életet
búcsúztatom, mert messze mese lett,
mint aki a sínek közé esett:

Mint aki a sínek közé esett —
vad panoráma, rémes élvezet —
sínek között és kerekek között,
a bús idő robog fejem fölött,
és a halál távolba mennydörög,
egy percre megfogom, ami örök,
lepkéket, álmot, rémest, édeset:

Mint aki a sínek közé esett.
Még büszkén vallom, hogy magyar vagyok.
És nagyapám, a régi katona
hallgatja mosolyogva, boldogan,
sebforradástól lángol homloka
s én, térde közt, hadarva szavalok,
hogy győznek mindenütt a magyarok.

Csak a szeme borul el néha kissé:
Jaj, meg ne tudja ez az árva gyermek,
hogy vannak messze, különös világok,
s aranyba nyílnak a versaillesi kertek,
jaj, meg ne tudja és ne lássa őket,
ne lássa fényük és ne hallja hangjuk,
a magyar szó a hét szilvafa alján
körötte most még mint tengermoraj zúg.
Óvjátok édesen az édes álmát,
mint álmát a szegény beteg gyereknek,
hogy meg ne tudja, élete nem élet,
és meghalt már, bár alig született meg.
Jaj, meg ne tudja, hogy hiába minden,
ha dalol és ha a távolba lát,
mert néma gyermek minden kismagyar,
s a Nagyvilág nem érti a szavát.

Mostan színes tintákról álmodom.

Legszebb a sárga. Sok-sok levelet
e tintával írnék egy kisleánynak,
egy kisleánynak, akit szeretek.
Krikszkrakszokat, japán betűket írnék,
s egy kacskaringós, kedves madarat.

És akarok még sok másszínű tintát,
bronzot, ezüstöt, zöldet, aranyat,
és kellene még sok száz és ezer,
és kellene még aztán millió:
tréfás-lila, bor-színű, néma-szürke,
szemérmetes, szerelmes, rikító,
és kellene szomorú-viola
és téglabarna és kék is, de halvány,
akár a színes kapuablak árnya
augusztusi délkor a kapualján.
És akarok még égő-pirosat,
vérszínűt, mint a mérges alkonyat,
és akkor írnék, mindig-mindig írnék.
Kékkel húgomnak, anyámnak arannyal:
arany-imát írnék az én anyámnak,
arany-tűzet, arany-szót, mint a hajnal.
És el nem unnám, egyre-egyre írnék
egy vén toronyba, szünes-szüntelen.
Oly boldog lennék, Istenem, de boldog.
Kiszínezném vele az életem.

Lánc, lánc, eszterlánc,
eszterlánci cérna,
kisleányok bús körében
kergetőzöm én ma.
Nincs semmi aranyom,
jobbra-balra löknek,
körbe-körbe, egyre körbe,
láncán kis kezöknek.
Merre menjek, szóljatok,
hátra vagy előre?
Az erdőbe megbotoltam,
egy nagy, csúnya kőbe.
Voltam én is jófiú,
Istenem, de régen,
csigabigát én is hívtam
künn a régi réten.
Verset mondtam én is ám
gilicemadárra,
magyar gyerek gyógyította,
török gyerek vágta.
Jártam az erdőben is
csillagot keresve,
aranykapun én is bújtam,
és aludtam este.
Nézzetek rám, húgaim,
éjjel most nem alszom,
bámulom a holdvilágot,
véres már az arcom.
Nézzetek rám, lelkeim,
a cipőm levásott,
körmeimmel, kárörömmel
csúnya gödröt ások.
Szánjatok meg, szíveim,
rongyos a kabátom,
szédül a lánc, szédül a tánc,
már utam se látom.
Szeretem a láncot én,
de úgy fáj e sok lánc.
szeretem a táncot is én,
csakhogy ez pokoltánc.
Engedjetek innen el,
hagyjatok magamra,
este szépen süt a lámpám,
este jó a kamra.
Hagyjatok szaladni még,
tündérekbe hinni,
fehér csészéből szeliden
fehér tejet inni.

A gyermek Kosztolányi

Anyuska régi képe.

Jaj, de édes.
Itt oly fiatal még. Tizenhat éves.
Mellén egy nagy elefántcsont kereszt.
De dús, komoly haján, bársonyruháján
titkos jövendők szenvedése rezg.
Keze ölében álmodozva nyugszik
karperecek, gyürük súlya alatt,
és könnyen az asztalra könyökölve,
feje előrebillen hallgatag.
Oly idegen így. Olyan ismeretlen.
Tündéri ábrándok menyasszonya.
Csak a szeme nevet rám ismerősen,
két mélabús, merengő viola.
Csak kék szemében ismerek magamra,
mely eljövendő álmoktól homályos
s rettegve a bús végtelenbe réved.

A lelkem már körötte szálldos.

A rút varangyot véresen megöltük.

Ó iszonyú volt.
Vad háború volt.
A délután pokoli-sárga.
Nyakig a vérbe és a sárba
dolgoztunk, mint a hentesek,
s a kövér béke elesett.
Egész smaragd volt. Rubin a szeme,
gyémántot izzadt, mérgekkel tele.
A lába türkisz, a hasa zafir,
a böre selymek fonadéka,
s regés kincsével elterült
a gazdag, undok anya-béka.
Botokkal nyomtuk le a földre,
az egyik vágta, másik ölte,
kivontuk a temető-partra,
ezer porontya megsiratta,
s az alkonyon, a pállott alkonyon
véres szemével visszanézett.
Kegyetlenül, meredten álltunk,
akár a győztes hadvezérek.
Most itt vagyunk. A tiszta kisszobában.
Szép harc után. A szájunk mosolyog.
Maró fogunk az undort elharapja,
s gőggel emeljük a fejünk magasra,
mi hóhérok, mi törpe gyilkosok.
A napraforgó, mint az örült
röpül a pusztán egymaga,
a tébolyító napsugárban
kibomlik csenevész haja.
Bolond lotyó — fejére kapja
a sárga szoknyáját s szalad,
szerelmese volt már a kóró,
a pipacs és az iszalag,
elhagyta mind, most sír magában,
ri és a szörnyű napra néz,
a napra, úri kedvesére,
ki részeg, s izzik, mint a réz.
Aztán eszelősen, bután
rohan a gyorsvonat után.

Szalay Károllyal — humorról, szerelemről

Nem tudom olyan unalmasan előadni életemet, hogy azt pokolian ne élvezzem, s képtelen vagyok olyan izgalmasan lefesteni, hogy mások ne unják. Ezért meg sem próbálok válaszolni a kérdésre. Talán csak annyit, hogy soha nem éltem meg olyan rendszert, amiben kegyelt lettem volna, alapélményem, ha nem is föltételnül a szembenállás, de a különállás, a távolságtartás volt, kivéve néhány esetet, amikor a rendszer tagadta meg a családomat, így 1944 nyarán elvitték az apámat és a húgomat is a nácik, 1948 és 1949 nyarán pedig a rendőrség, majd az ávéhá. Csoportokhoz sem tudok tartozni, klikkekhez sem, baráti köreim föként szakmán kívüliek. Ezért életem *külsődleges* érdekességét a szakadatlan küzdelem jellemezte a létfönntartásért. Ez nekem izgalmas volt, másoknak őrülten unalmas...

... Az életmű mibenléte tág körű fogalom számomra. A tizezer kötetes könyvtár, a néprajzi gyűjtemény, a képgyűjtemény, az antik bútorok, fotóim, szerves részei életművemnek. De azok az utazásaim, kempingezéseim, vitorlás túráim, teniszpartijaim, céllövő és vívóversenyeim, sikereim és kudarcaim egyaránt. Látszólag impresszionisztikusan élek, valójában mindent megtervezek. Módszeresen zárándokolok végig az emberi szellem történetén, s ez is életművem. Volt festészeti, építészeti, történelmi, zenei, természettudományos, sportkorszakom, amikoris a jelzett téma volt a fő helyen, és ezt olyan intenzíven műveltem, mintha műalkotást hozok létre. Ezek a témakörök le is csapódtak valamilyen formában cikkeimben, tanulmányköteteimben, regényeimben. A tanulmányírást, a szépprózát azért kedvelem művelni, mert azokban kiélhetem legszélsőségesebb érdeklődéseimet.

Átélhetem a sportoló, a muzsikus, a természetbúvár, a festő, a vándor, a szerzetes, a bordélyházi portás életének hangulatait, illetve rögzíthetem bennük gátlástalan és amatőr kedvű kalandozásaimat, amit egy életen át műveltem. Életművem egy országos céllövő bajnokság megnyerése bombariadók között és kikeveredés egy huszonnégy órás viharból — borulás nélkül — odafagyva a hajókötelekhez. Életművem egy jól végiggondolt és tervezett szerelem, szeretkezés-rendszer a nőpartner egyéniségének megfelelően fölépítve, aminek az a lényege, hogy mindig ad hoc és hangulat-látszatot keltsen. Egyáltalán a testi megpróbáltatás éppen olyan fontos és bonyolult lehet, mint a szellemi, érzelmi, semmivel sem szegényesebb.

Életművem legfontosabb eleme talán az a gondolkodás- és látásmód, megközelítési rendszer, amely a valóság sajátságos fölmérésére és megítélésére való. Szakadatlan keresése az ellentmondásoknak, fölfedezése a logikai bukfenceknek, amit közönségesen komikus szemléletnek, gondolkodásmódnak is nevezhetünk. Ez a látásmód magam ellen is érvényesül, ezért önkritikusabb vagyok a kelleténél, amit azonban eltitkolok, mert szamárságnak tartanám mások figyelmét fölhívni saját hibáimra. Ez a valóságszemlélet roppant szórakoztató: az emberek jó része képtelen önálló ítéletalkotásra, egyfelől mert lusta és el sem olvassa azt, amiről nyilatkozik, másfelől nem is appercipiálja, amit látott vagy hallott. Ennek a tapasztalatnak a kamatoztatása voltaképpeni írott életművem, tanulmányaim éppenúgy, mint szépprózám. Ez vezetett el Karinthyhoz és a szatíra-művészethez (irodalom és film együtt), vagy ezek vezettek el a valóság fentebbi megközelítéséhez, nem tudom, mi volt előbb, a tyúk, vagy a tojás. Karinthyról írott tanulmányaim és köteteim fontos resze szükebben vett életművemnek. Egyfelől filológiai nyomozás, könyvtári és kézirattári cédulázás, másfelől éppen az író roppant széles körű érdeklődése miatt mindenre kiterjedő kutatás. Karinthytól indultam el a magyar és világirodalom szatirikus, humoros, ironikus tájaira, s az esztétika és a filozófia, valamint a lélektan is ebből az irányból érdekelt. A komikum mibenléte vezetett el a filmgeg megfejtésének igényéhez és így tovább a filmelmélet és filmtörténet műveléséhez. Chaplin, Tati önálló kötet; kedvencem Buster Keaton, és az amerikai néma filmburleszk — ezek kötetnyi tanulmányok.

Az egyetemen rendkívüli módon már első éves koromban beengedett Hajnal István az intézetébe, s elköteleztem magam a történelemnek. Még mielőtt kiüldözték volna az egyetemről — ma is funkcionáló akadémikusok —, azt hiszem sikerült elsajátítanom történetszemléletét, amelynek lényege a felszín alá való behatolás igénye és az események belső összefüggéseinek keresése. Sohasem egy tényező határozza meg a történelmet, hanem sok összejátszása. Ilyen módon a történelem kényszerlépések sorozata, ezt igyekeztem tanulmányaimban — de regényeimben is — megfogalmazni, de azt sem hagyva figyelmen kívül, hogy néha a legparányibb szabad cselekvési lehetőség több lehet, mint minden külső kényszeríttetés.

A komikum elmélete folyamatosan foglalkoztatott. 1963-ban jelent meg a *Szatira és humor*, amelyben gyermeteg módon a természettudományos képletekre akartam ráhúzni a komikum és a humor szerkezetét. Ez ugyan élesen ellentmondott a lukácsi, a marxi ideológiának, amiért meg is kaptam a magamét, de ma már tudom: járhatatlan út, s hogy megjelenhessen egyáltalán, szó szóval kellett leöntenem. *A komikus breviáriuma* (1970) már szerencsésebb munka, úgy vélem, itt már sikerült maradandót és újat is mondani a komikum, szatíra, humor, irónia mibenlétéről és kapcsolatairól — ami abban is megmutatkozott, hogy szakmai kézikönyv átvette teóriámat, nevem említése nélkül. A témakörre vonatkozó cédulaanyagom majdnem elérte az ezer művet ekkoriban, s a nem szakember nem tudhatta, hogy mi az eredeti és mi az átvétel elméleteimben. 1983-ban jelent meg a *Komikum, szatira, humor*, amelyben nemcsak elméletemet fejthettem ki újra, hanem a magyar komikum-elmélet történetét is fölvázolhattam, rengeteg új fölfedezéssel, a magyar komikum elmélet kb. 15—16. századi kezdeteivel és főleg Csokonai és Kölcsey európai értelemben is modern és úttörő gondolatainak értékelésével. Végre emlegethettem Arthur Koestlert. Koestler Arthurt, akinek *The Art of Creation* című munkája nagy hatással volt rám, már korábban is, de *A komikum breviáriumá*ban még nem beszélhettem erről.

Két korszakmonográfiában belefogtam az egész magyar humor- és szatíratörténet enciklopedikus földolgozásába. *A magyar szatira száz éve* (1966) az 1750-es évekből az 1850-es évekig, a *Humor és szatíra Mikszáth korában* (1977) a 19. század második felének műfaj- és szemlélettörténete. Karinthy Ferenc kismonográfiám és a *Bálanyák a prófétaképző főiskolán* című tanulmánykötetem (1980) adalékok e sorozathoz, Tersánszky, Tamási, Remenyik, Szentkuthy, Kolozsvári Grandpierre, Mocsár Gábor, Moldova, Csurka és mások műveiről szólva. Rádióban és sajtóban megjelenő sorozatom a *Humor és Magor nyomában* — az ősidőktől kíséri végig a nevetés kultúrtörténetét honunkban — még nem állt össze teljes monográfiává.

Fontos része volt életművemnek a hetvenes-nyolcvanas években a Magyar Hírmondó sorozat, amely részben kultúrtörténeti kutatásaim és cikkeim lecsapódása volt egy majd hetven kötetes nagy sorozatban. Ezt legalább olyan fontosnak érzem „életművemben", mint a saját írásaimat.

Ez a kultúrtörténeti sorozat sok olyan írót, tudóst, témát hozott vissza a magyar szellemi életbe, akit vagy amit 1945 óta onnét kitiltottak, kizártak. Különösen fontosnak érzem, hogy a magyar pszichiátriát, az „Európai iskolát" nekem sikerült először újra publikáltatnom, Róheim Géza, Ferenczi Sándor és Hermann Imre művei révén. De Goldziher Ignác, Karácsony Sándor, Leopold Lajos és mások munkái mellett Verancsics Fausztus technikatörténeti szenzációja, régi orvosi, szakács és történeti munkák megjelentetése, két török nyelvű magyar-történelem publikálása: nem sorolom tovább. Kultúrtörténeti különlegességek és elfeledett művek sorozata, az első magyar „erato" könyv évtizedek óta, s a Karthauzi Névtelen, végre hozzáférhető kötetben. E sorozat jelentőségét az adja meg, hogy ehhez hasonló aligha jelenhet meg belátható időn belül, hiszen rendkívül drága, ráfizetéses és munkaigényes sorozat ez. A nyereségcentrikus könyvkiadás erre képtelen, tehát a legalkalmasabb évtizedben sikerült tető alá hoznom, igaz többre is készültem.

Életművem utóbbi évtizedét regényeim alkotják. A *Szerelmes éveink* (1985) két kiadásban, hatalmas siker volt, majdnem az év könyve lett. Politikai szempont itt lett először kinyomtatva, hogy 1956 jogos szabadságharc volt és nem ellenforradalom. De fő mondanivalója a szerelem szépsége egy szörnyű korban, a Rákosi diktatúrában. Folytatása a *Párhuzamos viszonyok* 1953-ról és 1956-ról szól, 1988-ban jelent meg. Itt már a nagy történelmi esemény van a középpontban, mint népfölkelés és forradalom. Sajnálatos módon szexuális részleteire a nemi nyomorban szenvedők jobban odafigyeltek, mint egyéb mondandójára — úgy látszik a politikai elnyomás kevésbé nyomorítja el az embereket, mint a szexuális hiánygazdálkodás. A *Bikakolostor* (1989) korunk témáival foglalkozik, balatoni vitorlás és szerelmes regény, remélem azonban, ennél bonyolultabb, természetcentrikus, embercentrikus és kétségtelenül szerelemcentrikus is, van azonban egy fontos jellemzője az utóbbinak: a korszak elaljasodása, a hatalom kétszínűsége és a társadalmi morál szétzüllesztése megöli az igazi szerelmet is, és az emberek életében a szerelem nem központi cél, mint ami volt a *Szerelmes éveink*ben, hanem pótcselekvés és technikára való lealacsonyodás. Szerencsére akadt kritika, amely ezt észrevette, s nem nekem kell utólagos magyarázattal szolgálnom.

Az első regény 1979 óta várt 1985-ig a megjelenésre — a Magvető igazgatójának fiókjában, a második csak két esztendőt, (1986-ban, a forradalom évfordulójára nem jelenhetett meg), a harmadik azonnal nyomdába került.

Van két szerelmes tárgyú kisregényem, az egyiket még a hatvanas évek közepén írtam *(Műterem Budán)*, nemrég jelent meg.

Érdeklődési köröm visszahajol a történelemhez. Nyomda felé tart nagyobb lélegzetű történelmi regényem, *A Sátán szeretői* 17. századi ördögűzéses, fekete misés, fekete mágiás, alkimistás történet. Terveim között Szent Jeromos és Pompeji foglalkoztat hosszabb ideje és készítet cédulázásra.

Nagy kedvvel írok kortársakról pamflet-paródiákat (korábban jelentek meg paródiáim, kötetben is), ez éppenúgy nem kelti fel irántam a szakmai rokonszenvet köreikben, mint az a legalább 500 kéziratvisszaadás, amit a Magvető Kiadónál harminc-negyven évi lektorkodásom alatt műveltem. E szarkasztikus pamfletekben részben Pázmány, részben Szabó Dezső szatíráinak hagyományait igyekeztem föleleveníteni és továbbfejleszteni a modern kor követelményeihez igazítva. Ha a visszajelzéseknek hinni lehet, az irodalomértők körében nagy sikerrel, bár a műfaj sokakat meghökkent 40 éves hiánya miatt.

MIKÓ ERVIN
Beszélgető Könyvéből

BÖLÖNI DOMOKOS

OKTÓBER 13

I.

Anna egyik ügyfelét már régóta zsarolják. A nő ezért megkéri Zorcot, hogy vegye át a neki járó pénzt. Ezalatt a másik szobában rablásból származó hamis pénzt cserélnek bankjegyekre. A rendőrség a helyszínre érkezve nem a bűnözőket, hanem Zorcot találja.

Az eset dél tájban történt. Itt, az egykori huszonnyolcas gyógyszertár előtt a többi magánárus között két idősebb aszszony cirokseprűket árult. Ezen a részen hosszú a járda, könyvesbolt, zöldségesbolt, kenyeresbolt is található, képzeljék, milyen zsenáns, ha a kenyérsort, az uborkasort, a szőlősort minduntalan megtörik ezek az alkalmi árusok a maguk kis petrezselyem-kötéseivel, a néhány gumó krumplival, tejes kukoricával, tormával, paprikával, kései zöldsalátával.

Amit elrendeltek, azt én kötelességszerűen végrehajtottam. Aztán meg hát csupa bűnöző fasisztán meg politikai elítélten hajtottam végre az ítéleteket. Tehetek én arról, hogy azok annyian voltak, s így sohasem voltam munka nélkül? Küldték őket az imperialisták... Nekem pedig mindegyik csak egy test volt, személytelen. Elítélt.

Ez az időszak nem a vakmerő spekulációk és kockázatok ideje. Haszonra csak tisztességes munkából van kilátása. Helyzete meglehetősen feszült. Pénzügyi és üzleti kapcsolatait robbanékonynak lehet jellemezni. Különösen kritikussá válik helyzete, ha megogndolatlanul és hirtelen követi indulatait. A dolgok önmaguktól futnak, nem szükséges az eseményeket még jobban felkavarnia. Ehelyett inkább taposson a fékre!

II.

Mark Lambert megcsömörlött emberként tér vissza a vietnami háborúból. Képtelen otthon maradni, ezért társaival egy Washington környéki erdőben ver tanyát. Évek múlva hazatér, de nem tud kapcsolatot teremteni a külvilággal, s ezért ismételten visszatér a táborba...

A rendőrök megkísérelték ugyan egyszer-kétszer elkergetni a falusiakat, a város régi Diamant piaca felé irányítva őket, de valahányszor felléptek, érezhették a lakosság gyülöletét, hangos kiszólások, mérges kifakadások tudatták velük: jó lesz odébb állni. Az árusok így aztán a minirazziát követően rendszerint visszaszállingóztak. Ez a hely örökké tele mindenféle maradékokkal, hétvégeken pedig a közeli kocsmából hazatántorgó részegek öt lépésenként masszív hányásokkal rondítják össze. De ez egy keddi nap volt, reggel állítólag sepertek is, a húszas busz még nem váltott át gyári munkásjárattá, éppen leomlott belőle vagy hatvan főnyi utas — 35 ülőhely, 109 állóhely a belső tere —, épp sózni való apró uborkát árultak a privatizált államiak, friss kenyér is érkezett már, a két néni seprűit nem ügyelte senki.

Minket, fiatal börtönőröket kivezényeltek végignézni egy-egy akasztást. Szoktattak a látványhoz. Főleg akkor, ha egyszerre többet is akasztottak. Segíteni kellett. És akinek elég vér volt a pucájában és nem hányta el magát, maradt. Egyszer így szólt hozzám a főhóhér: Gyere, elvtárs, fogd meg a lábát ennek a fasisztának!

Érdekes időszak vár Önre. Szinte minden fontos életterületen — beleértve a merész kockázatokat is — új irányba haladhat. Tetterejének és merészségének köszönhetően villámgyorsan tud érvényesülni; árfolyama meredeken emelkedik. A játékban vagy kockázatokban azonban be kell tartania a becsületes játékszabályokat, hiszen a cél minden eszközt szentesít.

III.

Joseph Gaynor, a jó hírű ügyvéd hosszas töprengés után mégis elvállalja a három gazdag fiú védelmét. Az a vád ellenük, hogy a két nővért megerőszakolták. Gaynor a bíróság előtt elkeseredett szópárbajt vív az államügyésszel, aki nem más, mint a volt felesége.

Nagy pénz volt az akkoriban. De bármennyit kerestünk is, mind elittuk az első kocsmában. Mert azért mégis ronda látvány volt. Úgy készültünk, akárcsak egy disznóölésre. Bepálinkáztunk. De az idegesség átragadt ránk, még napok múlva is láttuk magunk előtt. Egyszer egy lánnyal voltam, eszembe jutott, s elment a kedvem, nem sikerült semmi.

Rugalmasságának hiányával elsősorban önmagának okoz kárt, anyagi vetélytársait, sőt a hatóságokat is maga ellen hangolhatja. Ha a kevésbé együttműködő oldaláról mutatkozik, komoly veszteségek fenyegetik. Talán még önmagához sem igazán őszinte. Minden új alkalommal legyen valamivel kritikusabb.

A két imbolygó alak ott hányáskodott, úgy látszik, korán kikoptak a kocsmából, ami nem is csoda, hiszen méregdrága lett a pia, például ha volt náluk egy ötszázas, akkor arra sört a következőképpen ihattak: kértek öt korsóval, megitták; akkor visszavitték a külön pultnál bambuckodó garancialédihez az öt kiürült kriglit, kaptak vissza kétszázötvenet, arra már csak két újabb sört vehettek, ellenben megmaradt ötven lejük. Visszajött száz lejük, arra már csak egyet kérhettek. Visszajött ötven lejük, ahhoz hozzácsapták az előbb megspórolt ötvenest, s még ihattak egyet. Végül is ötven lejjel tántoroghattak ki a Pufajkából. Ez a világ legsikeresebb csehója, mert innen nem üres zsebbel távozik a kuncsaft.

IV.

Előbb az újságárusokat sanyargatták, a fiatalabb s kövérebb bambán vigyorogva találomra megfogott egyet, kettétépte, s megkérdezte, mit kóstál. Az árus megmondta. — Akkor rendben van — motyogta vigyorogva, s továbblődörgött. A virágos purdéval is meg akarták csinálni ezt a figurát, de megjelentek Lampedusa fiai, és a dolog önműködően leállt. Ezek a lampedusák egyből kinyújtóztatják az embert.

Egy bizonyos szellemi és pénzügyi merevséget jelképeznek a bolygóállások. Nyakasságával elsősorban önmagát károsítja. Különösen a pénzügyek terén mutatkozzék rugalmasabb és engedékenyebb oldalról, mielőtt zsákutcába landolna. 5-én és 6-án kedvet érez rá, hogy új utakra lépjen, amihez rendelkezik a szükséges erővel és kreativitással. Természetesen a kockázatvállaláskor szükséges merészség sem hiányozhat.

Fritz Hochwälder színdarabjának televíziós változata a maga nemében remek alkotás. A drámai hangulatú mű azt mutatja be, hogy milyen kegyetlenül pusztították el az indiánok megmentésére létrehozott paraguayi „jezsuita államot".

V.

Johannes Todt káplánt egy haldokló gengszterhez hívják. Így szerez tudomást a hatalmas zsákmány rejtekhelyéről. A bűnöző társai hamarosan a káplán nyomára jutnak, s mindent elkövetnek, hogy megtudják a nagy titkot. A bátor pap nem akarja megsérteni a gyónási titkot, még akkor sem, ha az életére törnek.

Már mindenki csinált ilyet, virtusnak számított abban az időben. Egyszer mosakodás közben azt mondja az egyik társam: Nini! Itt van ez a gyáva alak, még egyetlen fasisztát sem nyiffantott ki.

Akkor a szőlősorban kezdtek helytelenkedni. Kivették egy kismama zacskójából a fürtöt, fölemelték, ez szőlő? ez szőlő? ez? ez! hahá! hahahahá. S szétmorzsolták szemenként, pergett-pergett, le, a piszkos járdára. A szerencsétlen asszonyka elpityeredett, a nép meredten ámult. Mukk se volt.

A főnökünkről kiderült valami disznóság, talán hogy hallgatja az Amerika Hangját. Lehet, hogy csak koholmány volt, de leminősítették, majd kirúgták. Előléptetéssel kerültem a helyére.

Értelme a jó kozmikus befolyások alatt élesen és mélyrehatóan működik, szinte detektív módon jut a nyerészkedési esélyek nyomára. Kreatív vénája erős lüktetése a hazárd akciókban a nagy fogáshoz viszi közelebb. Most szinte sehol sem megy babra a játék.

VI.

Jody és Eugene Scott egy napon megtudja a kegyetlen igazságot: Jody emberfeletti erejű szörnyet hord a szíve alatt, aki majd fékezhetetlen gyilkolási vággyal, vérszomjasan áldozatok után fog kutatni. Az asszony ennek ellenére úgy dönt, megszüli a gyermeket.

A seprűsöktől senki sem vásárolt, ezért cövekeltek le a két öregasszony előtt. Valami olyat kérdezhettek, hogy mennyibe adják, aztán szinte senki sem tudja már, hogy mi is volt. A kisebbik, a kövér, az a bamba vigyorú, hóna alá kapott egy seprűt, és elindult elfelé vele, be a Munka utcán. A vénasszonyok pánikba esve a nyomába. Egyikük megpróbálta elvenni a részegtől a seprűt, sikertelenül. Akkor a másik asszony ráemelte a nála levő seprű nyelét, mire a részeg fenyegetően megállt, vigyora olyan félelmetes volt, hogy ezekenek a szájukra fagyott a következő jajistenem. A tömeg köréjük csődült, de senki sem lépett közbe. A soványabbik pias elmaradt; mint később kiderült, ez valóban elcsórt, méghozzá két seprűt, amíg a nép a cirkuszra tátotta a száját.

Aki sokáig volt a siralomházban, az beletörődött a sorsába, mert nyugtatót tettünk az ételébe. De akiken két órán belül kellett az ítéletet végrehajtani, azok köpködtek és mocskoltak bennünket. Olyan is volt, aki teljesen megzavarodott, énekelt, szavalt vagy rímánkodott. Akiben pedig erős volt az életösztön és négyen sem bírtunk vele, annak a lába közé egy rudat tettünk — furkónak hívtuk —, ezzel megemeltük, és úgy vittük a fára.

A Vénusszal, a Merkúrral és a Plutóval szövetségben senki sem tartóztathatja föl sikerszériáját. Nem ártana, ha becsvágya mellett néha jobban kimutatná a foga fehérjét is. A türelem rózsát terem. Tizenharmadikán tartózkodjék különleges kapcsolataitól, még ha vágya ellenállhatatlanul hajtja is.

VII.

Neveltetésem okán éveken át gyanakvó, mondhatni paranoid voltam. Azt képzeltem, hogy az emberek csakis roszszat mondanak a hátam mögött. Kilenc éven át jártam analízisba a feleségemhez. Az ő révén tanultam meg jobban megismerni magam.

Az ötvenes években mindennap akasztottunk, általában a kora reggeli órákban. Nem szerettük ezt, mert akik várták a sorsuk beteljesedését, nyugtalanok voltak. Imádkoztak, a családjukat emlegették. Rossz volt hallgatni. Amikor leszereltük őket a fáról, egy papírzsákba kerültek a hullák. Reggeli előtt a váltás megolvasta a tetemeket, és ennyivel kevesebb kosztot rendelt. Volt, aki ordított vagy harapott és köpködött bennünket. Az egyik parancsnokunk kint járt tapasztalatcserén az NDK-ban, onnan hozta az újítást. Mi úgy hívtuk, hogy zabla. Szíjból készült alkalmatosság volt, akár a kantár a ló fején vagy a kutyán a szájkosár. A pofa fejére húztuk, a fejebúbján lekötöttük. Levegőt venni is alig tudott, nemhogy kiabálni vagy köpködni. Azt hiszi, nem én utáltam a legjobban, amikor befejezés után fellazítottuk a köteleket, és a test egyszer csak elkezdett rángani, meg nyálazni. Hülyeség volt az egész. Inkább lőni kellett volna. Menjen a pokolba!

A gyűjtőtöltő bódé előtt már-már eltünt a belső udvarban a garázda a seprűvel, amikor egy magas fiatalember útját állta. — Nem szégyelled magad, hé! — s kicsavarta kezéből a seprűt. Az öregasszony azonnal elkapta, s egyből megjött a hangja, úgy óbégatott, mintha csak most esett volna igazából nagy kára. A részeg megragadta a fiatalember gallérját, a kezét nem tudták lefejteni róla. Annyira nyilvánvaló volt, hogy az erőviszonyok enyhén szólva egyenlőtlenek, hogy a legény csak szabadulni igyekezett tőle, eltolta hát magától, ám ekkor már közbe is lépett valaki, hogyhát mi van itt. Az öregasszonyok eltűntek, már a régi helyükről siratózták világgá, hogy mégis meglopták őket, mert né, hiányzik két seprű — a fiatalember körül pedig egyre szorosabbá vált a gyűrű, a garázda részeget hamar leválasztották róla belódították az udvarba, s már senki sem tudta volna a fiatalemberen kívül megmondani, mi is volt a bunyónak az oka.

Nem veszi meg, lelkem? Vegye meg, olcsón adom. Merthogy véresek egy kicsit. Nem tudom, mifélék, én mostanáig nem árultam effélét, ez a szép színes biztosan a tévéműsor, ezt ötvenért adom magának, a másik, amelyikre valami Magyarország van írva, azt egy tizesért, mert meg is van taposva... Na, vegye meg, lelkem, azé a fiúé volt, akit most vitt el a mentő...

Kitűnő időszakra készüljön föl! Merészségének és vállalkozókedvének köszönhetően beáll kasszájába a dagály. Képzelőerejének engedjen több játékteret! Kösse össze a kellemest a hasznossal, végre megkímélheti a könyökét. Könnyen jut célba kiszemelt partnerénél is rendkívüli beleérző képességével!

LÁSZLÓFFY CSABA

Sorskantáta

(Jelenések — Kosztolányi)
I. secco recitativo

Halott világ csak, mint lefeslett
mente; a selyem-kék fodrokkal a szél
játszadozik. A gyermeki lélek is ódon
lámpaernyő alá szorult, meseváros
valószínűtlen fénykörébe (mint néma komondornak,
minden elmékvonaglás éjjelilepke-tánc);
itt bent megállt a sors futása*
oldalra billen fő s szakáll, a fonnyadt,
nyöszörgő testből ki se látszik a
lélek! a sárga kéz rezzenve kinyúl
s le-lecsuklik — a semmihez ér.

Démonok fészkelnek csodaarcban? miközben mi,
utódok széttörünk súlyos dolgok alatt,
az aranysárkány-hangulatokból szött,
pacsirta-utakra röpített élet
eliramlik. Ereidben még fortyog a mész,
de a kiültetett koponyákban sár lüktet:
befalazásra váró rémülettel kapsz, mint kifűthetetlen
kriptalakásban, a szívrugdalózások közepette
süllyedő város után. S ami füstben, porban
mögüle támad (te hanyatlasz s amiatt látod
föléd nőni törpék hadát!) — az már a barbár
műanyag-fényű-homályú, idegeiddel férceit,
pórusaidat fojtogató rémálom; szerencsés vagy,
ha kívül állsz a démoni parancson.

* Weöres Sándor

Az ezredvég horror-technikája szerint
mozognak kéjelgön a pribékek és hevernek
címerük s méltóságuk vesztetten a vértanúk,
vértelen árulásban elveszejtve. Utánad
mint csatakos, lázas ágy a széthányt
hon; s az árva nyelv könyvtári polcokon
rejtegetett ereklye. AMINEK NINCS OKA —
az NINCS (ha már örökre zárva a száj).
Bel ő b'két keresve az ostoba, bősz
tömeg elöl, akár te, halk sétámon a hölé
rianásával hitegető olvadásban, olykor még
hallani vélem a kardpengést, bár kialudtak
az apró kis sebek is, csak a viszketés;
ha letekintek: csak a néptelen, szürke
aszfalt — s a zavaros tócsa, mely mindent
képtelenít. Se madár, se csillagsugár,
sehol a báj, a kéj, a vér, a sejt —, minden,
amiről költők énekeltek! hogyan lehetne
halásza lenni valaha még a kiszáradásnak, az örök
medernek, amelybe holtig tömve vagyunk?
Csak parttalanság van, s nincs már meder?
(hiú vágyunk, hogy ne lássuk: semminek) —
a korlátok közt nem a rend, hanem
a képtelenség tört utat magának.

Arcod mint kifakult régi írás:
„hiszem, mert esztelen".

2. ritornell

Köhögös, görnyedt szörny! hidegben
valaki követ(?) — hihetetlen:
derűs és kedves voltál mindig,
de, jaj, az arcod soha sincs itt!

Az üvegajtón túli csendben
csak bámulsz, mint egy ismeretlen;
nem áldozóknak vagy (mióta!)
fanyar bor, törékeny piskóta.

Gyászhuszárok közt félve mentél,
legendád híre vissza nem tér —
Magyar zsenik birokra készen!
s gyermeki panasz szájpenészben.

A varangy rubinszeme hol van?
(eltékozoltad kölyökkorban) —
a Föld: az űr ezüsthínáros
üvegszeme vakon megátkoz.

S hol a közöny mint régi heg fed
(ahol Shakespeare is elfelejtett
angolul) — egy-egy perc megvillant —
csak föl ne kattintsák a villanyt.

3.

„a rozzant szerkezetből (...)
az öröklét fuvalma megcsap"

Most már a lejtőn (fény követ, élesebb)
kockázatos, ha lépsz, s ha csak elheversz
átgázoló a Kosztolányi-
lombokon! ó, logikád nem ér fel

a láthatatlan polcig, ahol furán
bandzsal tatácskák, porpüderes nyanyák
fényképeit huzat lapozza;
s elhagy erőd: a lekoptatott kő

a képzeletben hűlt koponyát idéz
ott állni, mint ő, egy kapualjban és
meghallani minden törékeny,
tétova gondolatot! magadban

gomolygatón a szimbolikus ködöt,
amelyben összeolvad a könny s szemét.
Megtart-e az anyagszerű lét?
(Még ez a vad panoráma! borzas

Margitka néni csendje riasztaná
Gyergyót: a kosztosesésze-csörömpölés,
hogy nincs ki megvédjen magunktól —
ritka szerencse, anyám: veled volt

két nagy fiad s még az unokáid is;
álomba mentő, mély zuhanás előtt
te is velünk maradsz örökké,
még ha agyonüit is a hiányzó

kopjafaként a lelki(csi)-furdalás) —
Befejezetlen kottalap a nyitott
vén zongorán: sortűz, a rák — vagy
réme a kint és a bent sunyító

terrornak. Így óv ő magam ellen is:
tűzön felejtett ibrik, a víz kifött
régen belőle; ám a kávé
nyers erejét ereimben érzem.

„Szent", vén Virág s Vitéz garabonciás
tollát, kezükből ha kiesett, miként
percvillanásokat megőrzi,
hisz mi vagyunk az idő s öröklét.

1992. II. 23.

ANDRÁS ENIKŐ

Születésnap a Parnasszuson

Mottó: „Vannak, akik ismerik a SZÓ varázserejét. Nobel-díjas tudósok állítják, hogy az anyag születésekor az IGE lett testté. Hogy az Alkotónak elég volt kimondani: „Legyen világosság!", és lett. Ha valaki ezek után azt hiszi, hogy a művész nem felelős a dobogóról kiáltott SZÓ-ért, az a valaki hosszas, és gondos ápolásra szorul."

Szerintem

Thália és Harmónia most lesznek kétszáz évesek Kolozsváron. Nagy a sürgés-forgás, tatarozzák a lakást, várják a vendéget, készülnek az istennői menük, keverik a nektárt, az elixírt, a mannát... azaz hogy azt nem kell keverni, az hull magától. Ha nem hullana, a felhajtás még kisebb volna, mert így se nagy. Pedig az ünnep pirosbetűs. A színpadról elhangzó magyar SZÓ erejének két évszázados bizonysága, az anyanyelven kimondott, sűrített művészi gondolatok bicentenáris érettségi találkozója. Íme, a kolozsvári magyar színjátszásnak majd hét emberöltőn keresztül sikerült teljesítenie szellemformáló, lélekemelő küldetését. Elég ok ez a dínom-dánomra!

Én csak az utóbbi pár év miatt aggódom kissé. Különösen, mert az elmúlt évadban szerencsém volt láthatni, mi módon ülik meg az évfordulókat nálunkfelé. A Mozarté-

ra gondolok. Azért különösebb baj nem történt, csak annyi, hogy nevezett Wolfgang Amadeus zenéjére egyszercsak mindenki letolta a nadrágját. Vagy a csipkés bugyogóját, szóval kinek amije volt. Kivéve persze Mozartot. Ő csak ült, lapozott a gyertyafényben, és hidegen szemlélte az eseményeket. Pedig az est fénypontja az lett volna, ha az ünnepelt is megmutatja a sajátját.

Ezek után nekem az okoz gondot, hogy ezen az évfordulón ki következik sorra a nadráglehúzással? Csak nem a Brankovics György az Erkeltől? Mert ezenkívül még a Háry Jánost is bemutatják, (Kodályt azt hiszem ezzel el is intézték!), Verdi Macbethjét, és Demény Attila egy művét. Ha Brankovics Györgyre esik a választás, akkor én feltétlenül ott szeretnék lenni. Önöknek is ajánlom, gondoskodjanak jóelőre a jegyekről, ilyesmit nem minden nap lát az ember. Meglátják, egész jól belejövünk majd a hiányos öltözetű főhősök nézegetésébe, bár az elején idegenkedtem kissé. Aztán a rendezők meg a koreográfusok, szóval a szakemberek megmagyarázták nekem, hogy a világon mindenütt most már ez a módi, ma ezt viselik. Hát azért én el tudnék képzelni egy-két helyet, ahol az ilyesmi nem szokás. Például az angol parlamentben. Margaret asszony határozottan ellenezné! De lehet, hogy a színpad is olyan hely, ahol nem ildomos mindenütt pajzánkodni. A kán-kánban mondjuk egész jól jön ki, ha odaverik, lehúzzák, kidugják, kinek mennyire hajlékony, no de a Macbethben... (Ott nem is lesz semmi ilyesmi, ha Kürthy András rendezi!) Szerencsére akad még, aki tudja, hogy vannak dolgok, stílusjegyek és elemek, amiket nem tanácsos összekeverni, hogy az innen-onnanizmus még nem modernség. Mert ha valaki, teszem azt a krinolinhoz minden látható ok nélkül rámás csizmát húz, az csak úgy fog kinézni, mint egy megriadt panoptikumőr, aki menekülés közben minden keze ügyébe eső holmit magára kapkod, de semmi egyéb nem történik. Ezen az alapon például ma sem értem, mit keres a Székely fonóban Rómeó és Júlia erkélyjelenete, hacsak nem paródia a műfaj. No, azért emiatt még vér nem folyik, Shakespeare is, Kodály is komoly emberek, valahogy majd csak elleszünk azon a falusi esküvőn, de mi van akkor, ha a pehelykönnyű műfajt keverik a nehézsúlyúval? Amikor két hopssza Sári között hirtelen elszavalják neked a „Talpra magyar"-t? Ha van némi stílusérzéked, úgy érzed, mintha egy balhoroggal állcsúcson találtak volna. Mert most vagy a „Mária főhadnagy" a komoly, amiben így első látásra kételkedem, vagy a Petőfi-vers a könnyű műfaj. Az is lehet, hogy viccből szavalják?!

Kossuth Lajos is ott ül, teljesen de-, sőt kiheroizálva, nyakig a szirupban. Emberközelbe hozták! Olyan kedves és közvetlen, hogy igazán. Úgy jön be, mintha ő volna a sarki rendőr. Kezet csókol egy hölgynek, hogy aszongya: „Kedves, maga milyen hercig mámma, emlékszik, mikor mi ott ketten..." Emlékszik is az istenadta, hát lehet az ilyesmit elfelejteni? Ja, és aztán a görögök! Azok tudtak még hasonló büszke öntudattal hódolni a győzelem napján körülhordozott óriás Phallusnak. A főhadnagynő legényei persze nem voltak görögök, de éppúgy feszítettek gyönyörű atilláikban, és úgy örültek a saját magyarságuknak, akár a görög a falluszának.

Azt mondják, ez mind benne van a szövegkönyvben. Hát akkor ki kell hagyni! Attól, hogy valami magyar, még nem biztos, hogy jó is. A magyarság önmagában nem jelent művészi színvonalat, vagy minőséget, mert csak egy milyenség. Nem a lany vagy állítmány, hanem egy jelző. Ha csak az a szempont, hogy: „Olyan, amilyen, de magyar, akkora amekkora, de a miénk, hát szeretjük", akkor — marad a szempont.

De ne legyek igazságtalan, a Strauss Cigánybárója nem magyar szerzőé, a mű is mestermunka a maga nemében, és ezt jól meghúzták. A levendulaillatú csipkefelhők muzsikája olyan szövegkönyvet kapott, amelyet valószínűleg Mátészalkán stilizáltak, s hogy a toprongyos cselekményt ne zavarja, csak mint kísérőzene volt jelen. A jelmezeket, költséget és fáradságot nem kímélve, a guberálóktól szerezték be, és addig dolgoztak a művön, amíg teljesen undorító nem lett. Hogy szeretett írónk, Bodor Ádám szavaival éljek, úgy megrendezték, mint „spanyol a majmát".

A felsorolt előadások egyenesen Thália szentélyéből kerültek a világ elé, és hirdették a... mit is? Tekintetbe véve a mottóban említett költői szó alkotó és teremtő erejét, egyáltalán nem biztos, hogy amit hirdetnek, az színpadra való. Ellenvetésképpen némelyek arra hivatkoznak, hogy a múzsák a művészi mondanivaló igazságának tekintetében nem túl szigorúak, hisz maguk vallják eképp:

„Szánkon tarka hazugság,
mely a valóra hasonlít
Ám, ha akarjuk, színigazat
hirdethet az ajkunk..."

Igaz, így van, az istenek sem vonják folyton sötét redőkbe homlokuk ráncait, szükségük van olykor színes, búfelejtő füllentésekre is. Viszont, ha a humor stílustalan és útszéli, akkor a hangulat nem emelkedetten parnaszszusi, hanem parlagian kocsmai lesz. Az igazságot pedig helyesen meg kell fogalmazni, mert a helyesírási hibákkal teli igazság képes borzalmas hazugsággá ferdülni.

Azért egy közepesen tarka, kellemes kis hazugságon mi is elszórakoznánk ezen a születésnapon! Amúgy ajándékképpen. Különben el tudom képzelni, hogyan szólítja majd meg Thália Harmóniát, amint ott a Helikon forrása mellett nektárral telt serlegeiket egymásra köszöntik:

„— Zeusz tartson meg nővérkém, hogy te a kétszáz év dacára milyen jól nézel ki!

— Ne aggódj, drágám, sajnos te se nézel ki jobban!"

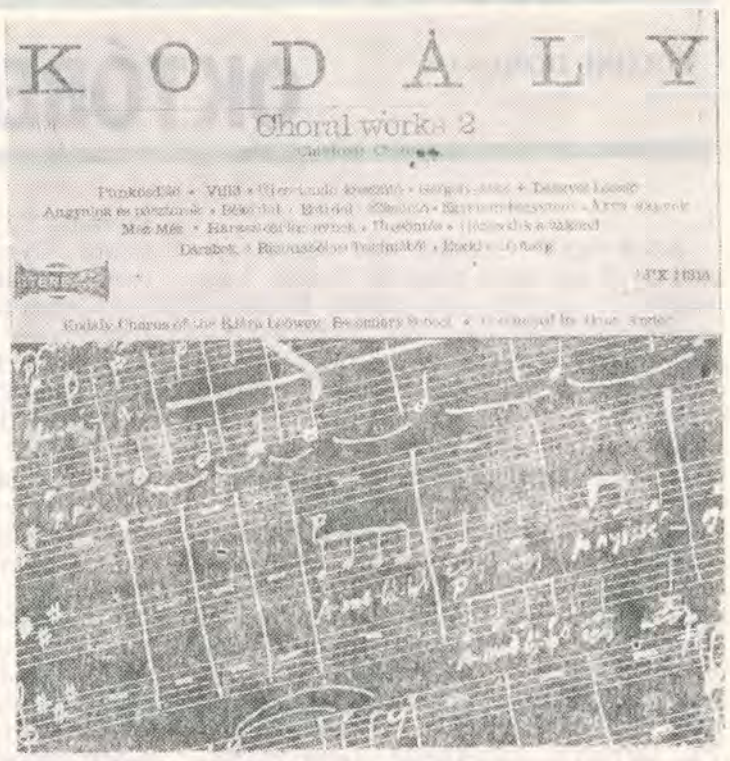

UJ LEMEZEIMET HALLGATOM 71.

Angyalok és pásztorok

„Amott látok egy nagy fényességet,.."

— olvasom Kodály keze írásában a Karácsonyt köszöntő, csodaváró, reménységgel teli népi szöveget, a Volly István gyűjtötte galamboki dallammal és a fölötte megszólaló angyali üdvözlet, a végtelen messzeségből ránk sugárzó *Gloriáját*.

Ismét Karácsonyt várunk, mint ez az örömtől harsogó kórusmű, *1935-ben*.

Minden remekmű egy szikrája a karácsonykor mindig újraszületőjónak. Minden ilyen mű a Messiás születését hirdeti meg a MINDNYÁJAN JÓK VAGYUNK varázslatával.

„Amott látok egy nagy fényességet, Bizonyos Isteni jelenségét."

És zeng a *Gloria*, harsog, ujjong:

„Üdvözlégy, ó Jézus kis királyunk, Kit nagy szegénységben itt találunk, Légy mindenkor oltalmunk, Halálunkkor diadalmunk!"

*

1992-ben kettős Kodály-évfordulót ünnepeltünk: tavasszal volt halálának 25-ik, most, december 16-án születésének 110-ik éve. Sokan és sokféleképpen emlékeztek meg Róla, Zenéjéről. Mint minden jelenség — mert Kodály művészete JELENSÉG nemcsak a magyar, de a világ zenéjében is — ezer felé sugározza energiáját, e sugárzást pedig ezernyi vevőkészülék fogja fel, mindmegannyi más és másféleképpen.

Én még láttam személyét — és azt éreztem, hogy egy Isten ment el előttem, úgy ahogyan azt a görögök hitték a közöttük járó-kelő istenti lényekről.

Zenéjét sokat hallgattam — de csak akkor éreztem meg igazán a titkos lényegét, amikor ez a ZENE „eljött" értem. Mert nem *én*, nem *mi* megyünk a művek elébe, azok jönnek el értünk a megfelelő pillanatban. Siettethetjük vagy éppen késleltethetjük ezeket a pillanatokat, de egyszerre ott van előttünk a fénysugár: egy hangból, egy gesztusból, egy szemvillanásból bukkan elénk és betölti fényével egész lényünket.

Hosszú évekkel ezelőtt egy halálos beteg kollégát látogattam meg. Életének célja és értelme volt a gyerekek zenei nevelése és ezen belül is a kóruséneklés. Utolsó erejével is rajongva beszélt éjtének azokról az eseményeiről, amikor végre kedve szerint felcsendült a gyermeksereg ajkán a szép zene. Elhalkuló hangján egy kórusművet említett akkor nekem: Kodály *Ave Mariáját*. Szégyenkezve gondoltam, hogy nem is ismerem ezt a három oldalas kis Kodály-művet, mert valahogy úgy adódott, hogy a gyűjteményes kötetemben mindig átlapoztam rajta. Talán azért, mert túl egyszerűnek tűnt fiatal éveim forrongó belső alkotói pezsgésének tüzében, talán azért, mert egész korszakunk zenei levegőjében volt valamiféle eltávolodás az egyszerűtől a bonyolult felé. Századunkban tagadhatatlanul jelen volt és van napjainkban is a zene brutalizálása. Nemcsak a végletekig vitt hangerőre gondolok, nemcsak az expresszionizmus kísérleteire és még csak nem is a zajok bevezetésére az amúgy is zajos világunkba. Sokkal inkább arra a jelenségre, amely a zenei folyamat mikroszkopikus organizmusait igyekezett brutalizálni. Két hang összecsendülésére nem hogy vigyáztunk volna, de még kerestük is annak érdességét. A hangok halmozása éppenséggel az egyik hallgatólagos zenei cél volt. Vele inkább elfedtük, mint kibontottuk a zenei hatás lényegét; a hangzás szépségét. Kodály *Ave Mariájának* első tizen*hét* ütemében (ez, mivel háromszólamú kórusműről van szó, *51* ütemet jelent!!) *60* hangot számláltam össze, ami majdnem *egy* hangot jelent ütemenként. De ezek sűrűségi elosztása, regiszter-beosztása, a dallamvonalak megrajzolása, egymás fölé illesztése, hangszín és dinamikai váltása, fokozása olyan varázslatos hatást tesz a hallgatóra, ami egyedülálló élménnyé avatja ezt az alig több, mint félszáz hangjegyet. Valóban KIHALLJUK a „... gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, ... Ave Maria" szavak értelmükön is messze túlmutató lelki-zenei jelentését.

Ilyen pillanatokban érezzük igazán, hogy a zene: párbeszéd Istennel.

És e párbeszéd ölt még jelképesebben hangzó testet magára az *Angyalok és pásztorokban;* a földöntúli és a földi jók, *tiszta* lények HARMÓNIÁJÁT zengik:

„Keljetek föl pásztorok, pásztorok, Ma született Uratok, Uratok, Betlehémnek városában Rongyos istálóban találjátok. Gloria in excelsis Deo."

E zenében is ugyanaz a gondolati, szerkezeti *tisztaság* ölt formát magára, mint az imént említett *Ave Mariában*. A két kezdő szólam angyali szózatából monumentális nyolcszólamú kórushangzássá terebélyesedő HARMONIA MUNDI mintha csak Kodály szavakba is foglalt, élet- és művészeszményét foglalná össze: „... nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyek lehetünk. Akkor mondjuk majd csak igazán:

ÖRVENDJEN AZ EGÉSZ VILÁG!"

Kodálytól tudom:

A ZENÉHEZ CSAK TISZTA LÉLEKKEL SZABAD NYÚLNI! Ez Kodály szellemi üzenete 1992 Karácsonyán.

MERJÜNK ISMÉT KODÁLYOK LENNI zenében és életben egyaránt!

És halkan tegyük hozzá, úgy, ahogyan az angyalok kara is halkra fordítja énekét a Kodály-mű elejének gloria-harsogása után: „et in terra pax hominibus bonae voluntatis".

TERÉNYI EDE

Moszkva-dosszié 15.

Az orosz állam belső életét Alexej Mihajlovics cár korában sok megrázkódtatás érte. Az egyház életében is fontos és nyugtalanító események történtek, amelyek Nyikon pátriárka működésével kapcsolatosak. Filáret halála után kisebb tehetségű, jelentéktelen személyek töltötték be ez a tisztséget, mikor azonban 1652-ben Nyikon novgorodi metropolitát ültették a székbe, újra olyan viszonyok alakultak ki, mint Filaret korában. Ez is azért történhetett meg, mert Nyikon is a cár korlátlan bizalmát és szeretetét élvezte s ő maga is kivételes képességű ember volt.

* * *

Nyikon paraszti származék, gyermekként került kolostorba, nagy tudásra tett szert, azonban nem lépett szerzetes-rendbe, hanem megházasodott és falusi pópa lett otthon, a falujában. A daliás külsejű, zengőhangú, ékesen szóló fiatal pap oly hírnévhez jutott, hogy meghívták Moszkvába, ahol vagy tíz esztendeig szolgált, aztán mikor összes gyermekei meghaltak, rávette feleségét, hogy vonuljon kolostorba, maga pedig a fehér-tengeri Szolovjeckij-szigetek kolostorába húzódott (ahol három évszázaddal később a szovjet rendszer első gulág-börtöne létesül majd). Itt vette fel Nyikita a Nyikon szerzetesi nevet. Később híre alapján a cár magához hívatta és a Novoszpasszkij kolostor archimandritája lett. A hatalomvágyó, energikus szerzetes befolyása a fiatal uralkodóra egyre jobban felerősödött. A fogékony lelkű cár egyre jobban megszerette, előbb érsekké szenteltette, aztán Novgorod mitropolitája lett s rendkívüli bátorságot tanúsított a lázadás lecsillapítása alkalmával. Végül nemcsak pátriárka lett, hanem a cár a „nagy gazda(uralkodó)" címmel is megtisztelte, mint annak idején az első Romanov az ő apját, Filaretet. Alexej, amikor 1654-ben hadba szállt, országa kormányzását és a cári családot Nyikonra bízta. Lassanként az ő kezében futottak össze nemcsak az egyházi, hanem az államügyek is s Nyikon, jelleme szerint keményen élt is hatalmával, mígnem maga a cár is igyekezett szabadulni e befolyás túltengéseitől. Végre 1658-ban bekövetkezett a szakítás, Nyikont már nem hívták a palotába, udvari ünnepekre, szertartásokra. Ekkor a pátriárka önként lemondott s a Voszkreszenszkij kolostorba vonult vissza, melyet saját költségén maga építtetett. Nyikon távoztával az orosz egyházban zavarok álltak elő, az ügyben csak az összes pravoszláv egyházak nagytanácsa hozhatott döntést. A keleti patriárkák hozzájárultak; ketten, az alexandriai s az antiochiai el is jöttek; ketten, a konstantinápolyi s a jeruzsálemi csak levelet küldtek s helyetteseket. A zsinat ítéletét várva, Nyikon tovább ingerelte a cárt: ezúttal vissza próbált térni Moszkvába, elfoglalni székét, azonban tüstént visszavitették a kolostorba. Leveleit a résztvevő pátriárkákhoz elfogták, aztán mégis meghallgatták, de a méltóságától megfosztották végül, egyszerű szerzetesként kolostorokban élt, átszállítása közben halt meg 76 éves korában.

* * *

1553-ban elhatározták, hogy Moszkvában állandó könyvnyomtató műhelyt rendeznek be. 1563-ban Iván Fjodorov Diakónus egyházi könyveket nyomott benne, aztán megbántódott és Litvániába költözött. A nyomda megszűnt, bár a zavaros viszonyok után az országban nagy volt a hiány az egyházi könyvekben, és már Filaret pátriárka és utódai is megértették, hogy a szent szövegek dolgában feltétlenül a görög kéziratokhoz kell fordulni. Ebben az egyben követte, önkéntelenül is a korszak az európai reneszánsz és humanizmus nagy szöveg-kultuszát.

* * *

Az a zűrzavar, mely a XVII. sz. elején Moszkvát majdnem pusztulásba vitte, meggondolkoztatta az oroszokat. Közelről megismervén a külföldet és lakóit, megértették, hogy azok műveltebbek, gazdagabbak és erősebbek náluk. A görögökről kiderült, hogy a hit dolgában tudósabbak, a germánok, vagyis nyugatiak fejlettebbek a hadiipar és a kereskedelem dolgaiban; tudós bevándorlók megmutatták, mit ér az iskolában szerzett tudomány. Kezdték megérteni, hogy régi önelégültségük, nemzeti büszkeségük naiv lelkesedés volt csupán. Eleinte árulónak és hitehagyottnak tekintettek mindenkit, aki elfordul a régi hazai szokásoktól, de most már a művelődési reformoknak is számos híve támadt a magas rangú személyiségek közt is, mintegy előjeleként a nagypéteri időknek. Sok moszkvai szaladt külföldre, hogy más életkörülmények között élhessen, s amikor az érdeklődés nyilvánvalóbb lett, nyugatiak is egyre nagyobb számban költöztek moszkvai szolgálatba, tudósok, katonák, iparosok.

* * *

A lengyel befolyás alól bizonyos területek álltak át ebben a korban Moszkva hatalma alá. Amikor Bogdán Hmelnickij a cárhoz fordult, hogy Kis-Oroszországot (Ukrajnát) fogadja magas védelme alá, 1654 januárjában Perejaszljavlban közös tanácskozáson megejtik az egyesülést is. A lajstromozott kozákok számát 60 000-ben állapították meg. Hmjelnickij 1657-ben, Alexej Mihajlovics cár 1676 elején halt meg.

Kereskedelmi Részvénytársaság

Lt. David Pais út 9
4 000 Sepsiszentgyörgy — Sfintu Gheorghe
Telefon: 92/32 18 06
Telex: 6 82 67
Fax: 92/32 41 61; 92/15 19 12
Jud. Covasna megye

A LEGKEDVEZŐBB ÁRAKON GYÁRTJA ÉS ÁRUSÍTJA A KÖVETKEZŐ TERMÉKEIT:

— **sebességváltókat**
— **vezérműszekrényt**
— **mellékhajtásokat**
— **mellső tengelyeket**
— **cserealkatrészeket az említett termékekhez**
— **menetmetszőket és menetfúrókat**
— **fogazószerszámokat**
— **gép és célgép alkotóelemeket**

Cégünk az egyedüli és megfelelő választékot nyújtja Önnek!

KERESSEN FEL!

EL-CO
A KÉZDIVÁSÁRHELYI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

ELŐÁLLÍT ÉS FORGALMAZ

— **Körtefoglalatokat — E 14; E 27 és E 40-es méretekben kerámia és bakelit változatban**
— **2—5 áramkörös villamos kapcsolótáblákat, l akások részére**
— **szimpla és dupla dugaszoló csatlakozókat, k erámia szigeteléssel**
— **D rendszerű biztosítékokat (betétfejeket és mellső csatlakozású biztosító aljzatokat)**
— **csőrendszerű biztosítékokat (betéteket, mell ső csatlakozású biztosító aljzatokat és olvadóbetéteket)**
— **kerámia termékeket:**
— **a villamos iparnak**
— **a vegyiparnak**
— **a könnyűiparnak**
— **a fémfeldolgozó iparnak**
— **háztartási cikkek számára**

A bemutató üzletünk a következő termékek bő választékával várja a vásárlókat:

— kerámia háztartási cikkek: — virágvázák, kávéscsészék, hamuzók, kés- és kaszafenők, kulacsok, fonott kosarak

— alacsonyfeszültségű berendezések lakásoknak, körtefoglalatok, dugaszolócsatlakozók, 2—5 áramkörös villamos kapcsolótáblák stb.

4050 **Kézdivásárhely:** Gyár utca 9; Kovászna megye
Telefon: 921/6 25 20; Telex: 6 86 16; Telefax: 921/5 14 58

A KÉZDIVÁSÁRHELYI KONFEKCIÓ R.T.

készletből kínál **NAGYBANI ELADÁSRA**

FÉRFI- ÉS FIÚNADRÁGOKAT

— **klasszikus vagy modern vonalak**
— **változatos árukínálat**
— **garantált minőség**

Címünk: Tîrgu-Secuiesc
Str. Păcii nr. 38

Érdeklődni lehet a cég eladási osztályán.
Telefon: 92/36 34 40

HOL—

● December 1—3. között a Komi Köztársaság fővárosában, Sziktivkarban tartották meg a finnugor népek világkongresszusát, amelyen többek között részt vett dr. Demény Lajos történész, Király László, Szabó Zsolt, a *Művelődés* főszerkesztője és Szőcs Ráchel műfordító.

● December 10-én a kolozsvári *Korunk Galéria* keretében megnyílt Székely Géza grafikai tárlata.

● December 5-én a kolozsvári *Német Demokrata Fórum* üléstermében, Finnország függetlenségének 75. évfordulója alkalmából, az *Etnikumközi Párbeszéd Társaság* égisze alatt került sor ünnepi rendezvényre. Meghívott: Fredrik Forsberg miniszteri tanácsos Helsinkiből.

● A *Szellem-Kép* 4-es számában, *Ellenfényben* című budapesti kiállításuk kapcsán Miltényi Tibor beszélget Sándor János és Antik Sándor erdélyi képzőművészekkel.

● Az *Ifi Fórum* november 24. számának költői: Kovács András Ferenc, Kiss Zsolt, Veress Gerzson, Szőcs Kálmán, Domonkos István, Markó Bálint és Egyed Péter. Szőcs Géza emlékező verse mellett Bogdán László interjú-részletei olvashatók az elhunyt Baász Imrével (*„Ezek vagyunk mi, a kurva életbe is"*). Esszét, prózai írást közöl egyebek mellett Szilágyi Zoltán (*Az etikáról, avagy az élettisztelet etikája az egységes Európa kialakításában*), Bölöni Domokos (*Vitorlázó Sz. J. sírja fölött*), Madaras Péter (*A dudor*), Láng Zsolt (*Hat halom*) és Lázár László (*A legszebb éneket kerestem* — emlékeztető Szőcs Kálmánra).

● Megrökönyödést és felháborodást keltett a spanyol irodalmárok körében az az album, amely Gustavo Adolfo Bécquer és fivére, Valeriano nevével fémjelezve jelent meg a madridi *El Museo Universal* kiadásában. *A Bourbonok ruhátlanul* című, pornográf akvarelleket és rajzokat tartalmazó gyűjteményhez, amelyben a spanyol királyi család tagjai és a hozzájuk közel álló személyiségek jelennek meg a párzás legkülönbözőbb pózaiban, Bécquer olvasói szerint a légies és rajongó szerelmes verseket író romantikus költőnek semmi köze sincsen. A finomlelkű, ábrándos költőt övező dicsfényt ugyan az sem homályosítja el, hogy szifiliszben halt meg, s hogy II. Izabella királynő népszerűtlen miniszterének, González Bravónak ő volt a főcenzora. A múlt század hatvanas, hetvenes éveiben született rajzok nyers vonalvezetése és a hozzájuk fűzött szellemtelen megjegyzések azonban semmiképpen sem egyeztethetők ösz-sze a rajzban és irodalomban egyaránt jártas Bécquer-fivérek stílusával, akik az 1868-as szeptemberi forradalom után is kitartottak a monarchia mellett, s így nem indította őket semmi sem arra, hogy a királyi család présztizsét aláássák a hálószobatitkok kiteregetésével.

● Alekszandr Szolzsenyicin történelmi regényciklusát, a *Vörös kerék*et több oroszországi folyóirat közli folytatásokban, s közben már megjelentek az első tanulmányok a műről, illetve Szolzsenyicin ideológiájáról. Az *Ogonyok*ban Vjacseszlav Vozdvizsenszkij terjedelmes és éleshangú cikkben utasította el Szolzsenyicin úgymond antidemokratikus nézeteit. Az író szerinte csak anakronisztikus módon feleleveníti a múlt századi szlavofilek eszméit. Erre válaszul Grigorij Pomeranc neves emigráns filozófus, aki hosszú évek óta vitatkozik Szolzsenyicinnel, a *Lityeraturnaja Gazeta*ban kifejtette, hogy Szolzsenyicint csak úgy lehet megcáfolni, ha a pozitív elemeket is fölfedezzük világnézetében. Pomeranc szerint a globális problémákra Szolzsenyicin által javasolt megoldásokat lehet és kell is vitatni, de ezeknek a problémáknak és általában a keresztény gondolkodásnak a harcias elutasítása „olyan őrültség, amelyet Oroszországban egyszer már elkövettek."

● Hildegard Grosche az egyik jelöltje az 1992. évi európai fordítói díjnak, amelyet az év végén nyújtanak át Madridban. Groschének rendkívüli érdemei vannak a magyar irodalom német nyelvre történő átültetésében is; ő fordította Németh László és Déry Tibor műveit. Kiemelkedő munkásságáért magas állami kitüntetést nyújtott át neki a Magyar Köztársaság elnöke.

—MI

Pató Pál úr

Petőfi Sándor versének első szakaszát idézzük a vízszintes 1., függőleges 20., vízszintes 21., függőleges 41., 13. és vízszintes 30. számú sorban.

VÍZSZINTES: **1. Az idézet első két sora** (zárt betűk: E, O, L, L, E, I). 17. USA-állam. 18. Arab-félszigeti köztársaság. 19. A Habsburg-ellenes nemzeti kuruc ellenállás vezetője (Imre). 20. Vendéglői lap. **21. Az idézet ötödik sora** (zárt betű: M). 22. Alma, a palócoknál. 23. Bulgár cigarettamárka. 25. Katonai rangrövidítés. 26. A vízszintes 54. középső betűi. 27. Albán pénz. 28. Vissza: szamár beszéd. **30. Az idézet utolsó sora** (zárt betű: R). 32. Egy dél-magyarországi város lakója. 34. Szomszéd betűk az ábécében. 35. MSG. 36. Vasötvözet. 37. Friss, hamvas. 39. Azon a helyen. 40. Város a Szilágyságban. 42. Keresztül. 43. Hazai magyar költő (Ádám). 45. Időszámításunk után. 46. Az angol autók betűjelzése. 48. Kincs, románul. 50. Hangos szóval elmond. 51. ...oc: hajórúd, főleg vitorlásokon. 53. ... Coward: angol író, színész, rendező, zeneszerző, színházi producer. 54. Erdőből kivágott tüzelőanyag. 55. Kétjegyű mássalhangzó. 56. Skálahang. 57. Mérges növény népies neve. 60. Kevert kor! 62. Sportöltözék. 63. Puccini-opera. 64. Folyékonnyá tesz. 65. Egyre kevesebbszer történő. 67. Vízinövény. 68. Többi!!!. 69. Moreni és környéke művelés alatt levő természeti gazdagsága. 71. Forint. 72. Játékvezetői Testület. 73. Himnemű gyermekre emlékeztető. 75. Vissza: Dél-Amerikában honos ragadozó. 76. Egy, angolul. 77. Vízi szállító jármű vezetője. 79. Görögország szigetéről való. 81. Króm vegyjele. 82. A föld felé. 84. ... al Rasid: bagdadi kalifa. 85. Feltéve. 86. Keleti germán nép volt. 87. Németországi város a Duna mellett. 89. ZAF. 90. ... Hari: Szántó György-mű. 92. Ízletes húsú tengeri hal. 93. Hangtalan hun! 94. Előre ...: figyelmeztet, hogy bekövetkezik. 97. Térkép szélei! 98. Szucsági részlet! 99. Táv kétharmada! 100. Világos angol sör. 102. Számnév. 103. Visszaint! 106. Területét körülveszi. 109. Hol az egyik, hol a másik helyre. 112. ..., ..., hajrá!, buzdító kiáltás.

FÜGGŐLEGES: 1. A tehén hangja. 2. Ezen a helyen. 3. Nátrium és berkélium vegyjele. 4. Angol névelő. 5. Csendes les! 6. Esőben álló. 7. Az aranyember című Jókai-regény nőalakja. 8. Csekély értékű aprópénz. 9. Juhok, románul. 10. Mértéktelenül sokat eszik. 11. A múlt idő jele. 12. Lásd a 4. sort. **13. Az idézet hetedik sora** (zárt betű: Á). 14. Haltojás. 15. Röpködni kezd! 16. Baromian nagy. **20. Az idézet harmadik és negyedik sora** (zárt betűk: A, A, A, Á, O). 24. Mássalhangzó, fonetikusan. 29. Alkalmazkodni hozzá. 31. Legelő. 33. Megfelelő. 35. Micsodát? 38. Ida, zavarban! **41. Az idézet hatodik sora** (zárt betű: E) 43. Összevissza fal! 44. Ehhez hasonló. 47. Nehéz selyemszövet. 49. A függőleges 62. sor kezdőbetű nélkül. 50. Kereskedelmi alkalmazott. 52. Bamba, ostoba. 54. Erős rezonanciával mélyen zengő hang. 56. Talált gyermek. 58. Opus. 59. Kis erdei állat. 61. Nehéz helyzetből kikerül. 62. Gyorsan véget érő. 66. Kicsinyítő képző. 70. Város Irán déli részén. 72. Birka. 74. Liviu Rebreanu regénye. 78. Menyasszony. 79. Orvosi műszer. 80. Elektromos töltésű anyagi részecske. 83. Mozgékony. 85. Testrész. 88. Milliliter. 90. ... alkohol: faszesz. 91. Torz, törpe testű ember, névelővel. 93. Éljen! 95. Leoncavallo-opera. 96. Puskát süt el. 98. Francia gyarmati katona. 101. Latin személyes névmás. 104. Mesterséges nyelv. 105. LRR. 107. Néma sip! 108. Iparkodni kezd! 110. Német te. 111. Ezüst vegyjele.

(Rámay Tibor)

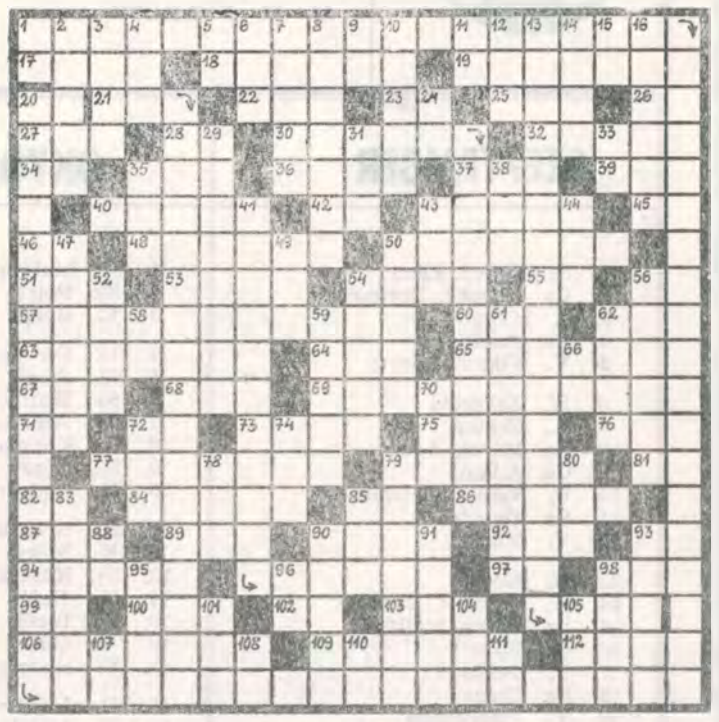

A HELIKON 25. számában közölt, **Tél integet** című rejtvény megfejtése: Hajnalban deret hint az égi kék. / Eltűntetek már mókusok, pelék? / Befogadott-e régi odvatok? / Dióimtól szőrnyen meghíztatok.

A HELIKON A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGÉNEK KÖZPONTI FOLYÓIRATA — MEGJELENIK KÉTHETENKÉNT

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
SZABÓ GYULA
SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
LÁSZLÓFFY ALADÁR világkultúra
K. JAKAB ANTAL vers, irodalomtörténet
MÓZES ATTILA próza, kritika
NAGY MÁRIA olvasószerkesztő
RÁKOSSY TIBOR műszaki szerkesztő

40 440

A szerkesztőség címe: 3400 Cluj, Bulevardul Eroilor nr. 2. Postafiók (Căsuţa poştală) 243. Telefon: 95/11 24 20 Nyomda: „Ardealul" Kolozsvár (Cluj)

HELIKON 1993

JANUÁR

1. P. Újév, Fruzsina
2. Sz. Ábel
3. V. Genovéva, Benjámin
4. H. Titusz, Leona
5. K. Simon
6. Sz. Boldizsár
7. Cs. Attila, Ramóna
8. P. Gyöngyvér
9. Sz. Marcell
10. V. Melánia
11. H. Ágota
12. K. Ernő
13. Sz. Veronika
14. Cs. Bódog
15. P. Lóránt, Loránd
16. Sz. Gusztáv
17. V. Antal, Antónia
18. H. Piroska
19. K. Sára Márió
20. Sz. Fábián, Sebestyén
21. Cs. Ágnes
22. P. Vince, Artúr
23. Sz. Zelma, Rajmund
24. V. Timót
25. H. Pál
26. K. Vanda, Paula
27. Sz. Angelika
28. Cs. Károly, Karola
29. P. Adél
30. Sz. Martina, Gerda
31. V. Marcella

FEBRUÁR

1. H. Ignác
2. K. Karolina, Aida
3. Sz. Balázs
4. Cc. Ráhel, Csenge
5. P. Ágota, Ingrid
6. Sz. Dorottya, Dóra
7. V. Tódor, Rómeó
8. H. Aranka
9. K. Abigél, Alex
10. Sz. Elvira
11. Cs. Bertold, Marietta
12. P. Lívia, Lídia
13. Sz. Ella, Linda
14. V. Bálint, Valentin
15. H. Kolos, Georgina
16. K. Julianna, Lilla
17. Sz. Donát
18. Cs. Bernadett
19. P. Zsuzsanna
20. Sz. Aladár, Álmos
21. V. Eleonóra
22. H. Gerzson
23. K. Alfréd
24. Sz. Mátyás
25. Cs. Géza
26. P. Edina
27. Sz. Ákos, Bátor
28. V. Elemér

MÁRCIUS

1. H. Albin
2. K. Lujza
3. Sz. Kornélia
4. Cs. Kázmér
5. P. Adorján, Adrián
6. Sz. Leonóra, Inez
7. V. Tamás
8. H. Zoltán
9. K. Franciska, Fanni
10. Sz. Ildikó
11. Cs. Szilárd
12. P. Gergely
13. Sz. Krisztián, Ajtony
14. V. Matild
15. H. Kristóf
16. K. Henrietta
17. Sz. Gertrúd, Patrik
18. Cs. Sándor, Ede
19. P. József, Bánk
20. Sz. Klaudia
21. V. Benedek
22. H. Beáta, Izolda
23. K. Emőke
24. Sz. Gábor, Karina
25. Cs. Irén, Irisz
26. P. Emánuel
27. Sz. Hajnalka
28. V. Gedeon, Johanna
29. H. Auguszta
30. K. Zalán
31. Sz. Árpád

ÁPRILIS

1. Cs. Hugó
2. P. Áron
3. Sz. Buda, Richárd
4. V. Izidor
5. H. Vince
6. K. Vilmos, Bíborka
7. Sz. Herman
8. Cs. Dénes
9. P. Erhard
10. Sz. Zsolt
11. V. **HÚSVÉT**, Leó, Szaniszló
12. H. **HÚSVÉT**, Gyula
13. K. Ida
14. Sz. Tibor
15. Cs. Anasztázia, Tas
16. P. Csongor
17. Sz. Rudolf
18. V. Andrea, Ilma
19. H. Emma
20. K. Tivadar
21. Sz. Konrád
22. Cs. Csilla, Noémi
23. P. Béla
24. Sz. György
25. V. Márk
26. H. Ervin
27. K. Zita
28. Sz. Valéria
29. Cs. Péter
30. P. Katalin, Kitti

MÁJUS

1. Sz. Fülöp, Jakab
2. V. Zsigmond
3. H. Tímea, Irma
4. K. Mónika, Flórián
5. Sz. Györgyi
6. Cs. Ivett, Frida
7. P. Gizella
8. Sz. Mihály
9. V. Gergely
10. H. Ármin, Pálma
11. K. Ferenc
12. Sz. Pongrác
13. Cs. Szervác, Imola
14. P. Bonifác
15. Sz. Zsófia, Szonja
16. V. Mózes, Botond
17. H. Paszkál
18. K. Erik, Alexandra
19. Sz. Ivó, Milán
20. Cs. Bernát, Felícia
21. P. Konstantin
22. Sz. Júlia, Rita
23. V. Dezső
24. H. Eszter, Eliza
25. K. Orbán
26. Sz. Fülöp, Evelin
27. Cs. Hella
28. P. Emil, Csanád
29. Sz. Magdolna
30. V. **PÜNKÖSD**, Janka
31. H. **PÜNKÖSD**, Angéla

JÚNIUS

1. K. Tünde
2. Sz. Kármen, Anita
3. Cs. Klotild
4. P. Bulcsu
5. Sz. Fatime
6. V. Norbert, Cintia
7. H. Róbert
8. K. Medárd
9. Sz. Félix
10. Cs. Margit, Gréta
11. P. Barnabás
12. Sz. Villő
13. V. Antal, Anett
14. H. Vazul
15. K. Jolán, Vid
16. Sz. Jusztin
17. Cs. Laura, Aida
18. P. Arnold, Levente
19. Sz. Gyárfás
20. V. Rafael
21. H. Alajos, Leila
22. K. Paulina
23. Sz. Zoltán
24. Cs. Iván
25. P. Vilmos
26. Sz. János, Pál
27. V. László
28. H. Levente, Irén
29. K. Péter, Pál
30. Sz. Pál

JÚLIUS

1. Cs. Tihamér, Annamária
2. P. Ottó
3. Sz. Kornél, Soma
4. V. Ulrik
5. H. Emese, Sarolta
6. K. Csaba
7. Sz. Apollónia
8. Cs. Ellák
9. P. Lukrécia
10. Sz. Amália
11. V. Nóra, Lili
12. H. Izabella, Dalma
13. K. Jenő
14. Sz. Örs, Stella
15. Cs. Henrik, Roland
16. P. Valter
17. Sz. Endre, Elek
18. V. Frigyes
19. H. Emília
20. K. Illés
21. Sz. Dániel, Daniella
22. Cs. Magdolna
23. P. Lenke
24. Sz. Kinga, Kincső
25. V. Kristóf, Jakab
26. H. Anna, Anikó
27. K. Olga, Liliána
28. Sz. Szabolcs
29. Cs. Márta, Flóra
30. P. Judit, Xénia
31. Sz. Oszkár

AUGUSZTUS

1. V. Boglárka
2. H. Lehel
3. K. Hermina
4. Sz. Domonkos, Dominika
5. Cs. Krisztina
6. P. Berta, Bettina
7. Sz. Ibolya
8. V. László
9. H. Emőd
10. K. Lőrinc
11. Sz. Zsuzsanna, Tiborc
12. Cs. Klára
13. P. Ipoly
14. Sz. Marcell
15. V. Mária
16. H. Ábrahám
17. K. Jácint
18. Sz. Ilona
19. Cs. Huba
20. P. Szt. István
21. Sz. Sámuel, Hajna
22. V. Menyhért, Mirjám
23. H. Bence
24. K. Bertalan
25. Sz. Lajos, Patrícia
26. Cs. Izsó
27. P. Gáspár
28. Sz. Ágoston
29. V. Beatrix, Erna
30. H. Rózsa
31. K. Erik, Bella

SZEPTEMBER

1. Sz. Egyed, Egon
2. Cs. Rebeka, Dorina
3. P. Hilda
4. Sz. Rozália
5. V. Viktor, Lőrinc
6. H. Zakariás
7. K. Regina
8. Sz. Mária, Adrienn
9. Cs. Ádám
10. P. Nikolett, Hunor
11. Sz. Teodóra
12. V. Mária
13. H. Kornél
14. K. Szeréna, Roxána
15. Sz. Enikő, Melitta
16. Cs. Edit
17. P. Zsófia
18. Sz. Diána
19. V. Vilhelmina
20. H. Friderika
21. K. Máté, Mirella
22. Sz. Móric
23. Cs. Tekla
24. P. Gellért, Mercédesz
25. Sz. Eufrozina, Kende
26. V. Jusztina
27. H. Adalbert
28. K. Vencel
29. Sz. Mihály
30. Cs. Jeromos

OKTÓBER

1. P. Malvin
2. Sz. Petra
3. V. Helga
4. H. Ferenc
5. K. Aurél
6. Sz. Brúnó, Renáta
7. Cs. Amália
8. P. Koppány
9. Sz. Dénes
10. V. Gedeon
11. H. Brigitta
12. K. Miksa
13. Sz. Kálmán, Ede
14. Cs. Helén
15. P. Teréz
16. Sz. Gál
17. V. Hedvig
18. H. Lukács
19. K. Nándor
20. Sz. Vendel
21. Cs. Orsolya
22. P. Előd
23. Sz. Gyöngyi
24. V. Salamon
25. H. Blanka, Bianka
26. K. Dömötör
27. Sz. Szabina
28. Cs. Simon, Szimonetta
29. P. Nárcisz
30. Sz. Alfonz
31. V. Farkas

NOVEMBER

1. H. Marianna
2. K. Achilles
3. Sz. Győző
4. Cs. Károly
5. P. Imre
6. Sz. Lénárd
7. V. Rezső
8. H. Zsombor
9. K. Tivadar
10. Sz. Réka
11. Cs. Márton
12. P. Jónás, Renátó
13. Sz. Szilvia
14. V. Aliz
15. H. Albert, Lipót
16. K. Ödön
17. Sz. Hortenzia, Gergő
18. Cs. Jenő
19. P. Erzsébet
20. Sz. Jolán
21. V. Olivér
22. H. Cecília
23. K. Klement, Klementina
24. Sz. Emma
25. Cs. Katalin
26. P. Virág
27. Sz. Virgil
28. V. Stefánia
29. H. Taksony
30. K. András, Andor

DECEMBER

1. Sz. Elza
2. Cs. Melinda, Vivien
3. P. Ferenc, Olivia
4. Sz. Borbála, Barbara
5. V. Vilma
6. H. Miklós
7. K. Ambrus
8. Sz. Mária
9. Cs. Natália
10. P. Judit
11. Sz. Árpád
12. V. Gabriella
13. H. Luca, Otília
14. K. Szilárda
15. Sz. Valér
16. Cs. Etelka, Aletta
17. P. Lázár, Olimpia
18. Sz. Auguszta
19. V. Viola
20. H. Teofil
21. K. Tamás
22. Sz. Zénó
23. Cs. Viktória
24. P. Ádám, Éva
25. Sz. **KARÁCSONY**, Eugénia
26. V. **KARÁCSONY**, István
27. H. János
28. K. Kamilla
29. Sz. Tamás, Tamara
30. Cs. Dávid.
31. P. Szilveszter